

קובץ

ארחות ישרים

ספר לימוד יומי

קובץ

ארחות ישרים

ט

סדר לימוד יומי לימי בין הזמנים

מנחם אב

תשפ"א

קובץ ארחות ישראל

יוצא לאור ע"י ארגון "ארחות ישר"
מיסודו והכוונתו של מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

יו"ר הארגון:
הרב אריה קניבסקי

עורך ראשי:
הרב ליפא פלמן

חברי מערכת:
הרב אשר לבי
הרב יחיאל חסידה
הרב חנוך יצחקי
הרב ישראל מאיר וולך

ת.ד: 596 סניף רבי עקיבא בני-ברק

טל': 077-9230219

נייד: 052-7167812

פקס: 077-4230219

דוא"ל: oy7812@gmail.com

מוסדות, שיעורי תורה ופרטים
המעוניינים בחוברות
יפנו לארגון "ארחות ישר"
בפקס: 077-4230219

© כל הזכויות שמורות

אין להעתיק, לשכפל, לצלם, לתרגם
חלק כלשהו מתוכן הספר, בין אם
לשימוש פנימי ו/או מסחרי ללא אישור
מפורש מארגון "ארחות ישר".

עימוד, עיצוב והפקה:
אפקטיב
03-5796812

נדפס על נייר שאין בו חילול שבת ח"ו.

**הוצאה זו הופקה
בסיוע עיריית ירושלים**

הלימוד בחוברת זו
הוקדש ע"י ידידינו

מר **אפרים עופר** בן **דפנה** שיחי'
לרפואתו השלימה

ולזכות רעיתו
חמוטל בת **מתנה** תחי'
טולדו למשפחת

ולזכות ילדיהם:
אדר אליהו, שגיא מתני-ה, ירדן יהונתן

ולזכות אחיו
יעקב (קובי) **טולדו**

שיזכה בבריאות איתנה ופרנסה טובה
ולזכות האישה היקרה והחשובה אמם

מתנה גבאי
שתזכה לבריאות איתנה ונחת מכל יוצאי חלציה
ולזכות גיסו היקר אוהב הבריות ומלא בנתינה

שאול גבאי

שיזכה בבריאות איתנה ונחת מרובה
זכות החזקת התורה תעמוד להם להצלחה מרובה בכל
מעשה ידיהם ולבריאות איתנה ושפע ברכה והצלחה

תוכן הענינים

אפתחה פי 12

יום שני י' מנ"א 16

יום שלישי י"א מנ"א 20

יום רביעי י"ב מנ"א 24

יום חמישי י"ג מנ"א 28

יום שישי י"ד מנ"א 32

שבת ואתחנן ט"ו מנ"א 36

יום ראשון ט"ז מנ"א 40

יום שני י"ז מנ"א 44

יום שלישי י"ח מנ"א 48

יום רביעי י"ט מנ"א 52

יום חמישי כ' מנ"א 56

יום שישי כ"א מנ"א 60

שבת עקב כ"ב מנ"א 64

יום ראשון כ"ג מנ"א 68

יום שני כ"ד מנ"א 72

יום שלישי כ"ה מנ"א 76

יום רביעי כ"ו מנ"א 80

יום חמישי כ"ז מנ"א 84

יום שישי כ"ח מנ"א 88

שבת ראה כ"ט מנ"א 92

יום ראשון ל' מנ"א 96

תפילות נוסח אשכנז 101

תפילות עדות המזרח 119

פעילות הארגון 147

קריאת קודש מרבתינו זצוק"ל

אל תלמידי הישיבות הקדושות בארץ ישראל לימי בין הזמנים

[בחודש תמוז שנת תשל"ב פרסמו גדולי הדור זצוק"ל קריאה קדושה לבני הישיבות שיחיו, וראינו תועלת להעתיקו כאן]

"אנו פונים בזה בבקשה גדולה לכל בני הישיבות בארצנו הקדושה תובב"א,

הואיל ומתקרבים ימי בין הזמנים, ומצב לימוד תורה"ק בימים אלו מתרופף עד למאד בעוה"ר, ומגיעים הדברים לפעמים עד כדי חילול השם, אשר גם בימים כתיקונם זקוקים לחיזוק גדול בזה, ובפרט בזמנינו אנו שעומדים **בתקופה סוערת אשר רוחות רעות וקטב מרירי שולט, ה' ירחם.**

לכן אנו פונים בבקשה גדולה מכל בני הישיבות הי"ן, שכל אחד ואחד יתחזק בלימוד התורה הקדושה בימים אלו במיוחד, ולקבוע לפחות ארבע שעות ביום ללימוד התורה הקדושה.

ובזכות זה יעזרנו השי"ת על דבר כבוד שמו ונזכה בביאת גואל צדק בב"א.

הכו"ח יום ב' לסדר אלה הדברים כ"ח לחודש תמוז תשל"ב לפ"ק

אלעזר מנחם מן שך חיים שמואלביץ יעקב ישראל קניבסקי
משה חברוני שלמה זלמן אויערבאך

מפתחות למדור הלכה

טעמי מצות שמירת קרקעות.....(יום שני י' אב)
שמירת קרקעות נוהגת רק בארץ ישראל.....(יום שלישי י"א אב)
מאימתי החלו למנות שמטה, ושמטה בזה"ז.....(יום רביעי י"ב אב)
מצוות שנת השמטה.....(יום חמישי י"ג אב)
דינים הנוהגים ערב שנת השמטה (תוספת שביעית).....(יום ששי י"ד אב)

שב"ק ואתחנן

המלאכות האסורות מדאורייתא.....(יום ראשון ט"ז אב)
המלאכות האסורות מדרבנן.....(יום שני י"ז אב)
הפעולות המותרות לעשותן בשמטה.....(יום שלישי י"ח אב)
טיפול בעציצים בשנת השמטה.....(יום רביעי י"ט אב)
אילו יבולים קדושים בקדושת שביעית?.....(יום חמישי כ' אב)

איסור ספיחים.....(יום ששי כ"א אב)

שב"ק עקב

דיני הספיחין.....(יום ראשון כ"ג אב)
הפקרת פירות שביעית.....(יום שני כ"ד אב)
איסור הפסד פירות שביעית.....(יום שלישי כ"ה אב)
איסור השחתה.....(יום רביעי כ"ו אב)
שימושי מצוה.....(יום חמישי כ"ז אב)
שאריות גידולי שביעית, פח שמטה.....(יום ששי כ"ח אב)

שב"ק ראה

הוצאת גידולי שביעית לחו"ל.....(יום ראשון ל' אב)

בעזה"ת שלהי זמן קיץ ימי בין המצרים שנת תשפ"א

נבואה שעריך

ברוך הוא אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו.

בתקופות האחרונות אנו חווים התפוכות מטרידות ומלחיצות, ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, ועלינו רק להרבות בתורה ותפילה ביתר שאת ויתר עוז, עד שירחמו עלינו מן השמים, ואנו מייחלים ומבקשים, השיבו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך והחזירו בתשובה שלמה לפניך, כי קל מלך רחום וחנון אתה.

איתא במסכת שבת (ק"ט ב') אמר רב המנונא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן שנאמר שפוך על עולל בחוץ וגו', מה טעם שפוך משום דעולל בחוץ. וכתב רבנו המהרש"א, דכל העוונות שהובאו שם בגמרא שגרמו לחורבן בית המקדש קיימים עדיין גם בדורות שלנו רח"ל, "ביטול תינוקות של בית רבן הוא מצוי בכל קהילה, גם הבחורים מבטלים רוב הימים בבין הזמנים והולכים ברחובות בביטולים וטיולים" עכ"ל הקדוש, והדברים מבהילים.

וכבר הורונו רבותינו גדולי ומנהיגי הדור שליט"א להתחזק בתקופה קשה זו ולהרבות ביגיעת התורה, ובתפילה בכוונה, ולעשות נחת רוח להשי"ת, ויסר מעלינו אויב מבית ומחוץ, וכבר אמרו חז"ל תורה מגנא ומצלא, ואין לנו שיוור רק התורה הזאת.

בשנים הקודמות זכינו להוציא חוברות "ארחות ישרים" לימי בין הזמנים במתכונת הנוכחית, והקב"ה נתן את חן החוברות בעיני התלמידי חכמים החשובים, המבוגרים עם הצעירים, ובסייעתא דשמיא קיבלנו אלפי תגובות נרגשות, מעוצם התועלת שמצאו בה הצורבים שליט"א. וכמעשינו בקודמים כן מעשינו עתה, לא שינינו ממתכונת הקובץ כמעט כלום, ובעזה"ת בזכות דברי התורה שליקטנו, ההלכות, ודברי המוסר, הקושיות וחידושי התורה המתוקה, נוכה לנאולה השלמה בביאת גוא"צ ובבנין בית המקדש בקרוב במהרה בימנו, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים אכ"ר.

קובץ זה שאנו מגישים לפניכם, אינו מתיימר להוות תחליף ללימוד תורה, ולקביעת עתים לתורה, מטרותיו להוסיף תבלין וטעם, בימי בין הזמנים, לאוהבי התורה והמוסר, ולתת מענה לנופשים, אשר אינם נמצאים בסביבתם הטבעית, בין כתיב בית המדרש, ורחוקים מארון הספרים האהוב.

את הקובץ חילקנו לפי ימי בין הזמנים מי"א באב ועד א' אלול הבעל"ט, דבר יום ביומו, לכל יום שלשה מדורים, במדור ההלכה ליקטנו בקצרה נושאים הלכתיים בהלכות שביעית לקראת השנה השביעית הממששת ובאה, בכל יום פרט אחר, טעמיה קטנה מים ההלכה, והחפץ להרחיב ידיעותיו יעיין בספרי ההלכה.

במדור המוסר הבאנו מחוברות "ארחות המוסר" שיצא לאור על ידינו בס"ד, ומאחר ובימי בין הזמנים הישיבות ותלמידיהם נמצאים בפגרא, וסדרי הלימוד באופן טבעי נחלשים מעט, ראינו לנכון לרענן בלבם את גודל החיוב בלימוד התורה, ובחרנו לימי בין הזמנים את השער על לימוד התורה, מתוך הספר הקדוש "ארחות צדיקים".

במדור החידוד ועיון קיבצנו קושיות מגדולי האחרונים, קושיות עצומות המצריכות עיון רב ודיבור חברים כדי ליישבם, השתדלנו לבחור קושיות שאינם מצריכות עיון בספרים, רק התעמקות במחשבה וצלילות דעת. כמובן שאיננו מתיימרים ליישב את קושיות האחרונים בלא עיון הראוי בסוגיות, אך מטרותינו היא להביא לריתחא דאורייתא, בשבת אחים יחד במקומות נופשם, ובטיולם בחיק הטבע, וכמאמר חז"ל בירושלמי ברכות, כל פטפוטיא בישין, ופטפוטיא דאורייתא טבין, למען יוכלו לקיים בהידור את מצוות ובלכתך בדרך.

כדי להשלים את הקובץ, ציינו בכל יום את זמני היום האקטואליים, שיהיה נגיש ומצוי תחת ידינו, כמו"כ הדפסנו תפילות מנחה ומעריב, וברכת המזון, למען יוכלו יראי ה' להתפלל מתוך הסיידור בכוונה, ואנו תקוה כי עבודתנו תתקבל בשמחה ואהדה בקרב הציבור, ואם יהיו הדברים לתועלת וחיוזוק לרבות כבוד שמים, והיה זה שכרינו לעד.

ברכת ה' שלוחה בזאת לידידנו העומד תדיר לימין "ארחות ישר" במסירות אין קץ ה"ה הגאון המופלג רבי אברהם ישע"י קניבסקי שליט"א בן למרן רבינו שליט"א. על יגיעתו והשקעתו הרבה בעריכת קובץ זה למען יצא דבר מתוקן מתחת ידינו על הצד הטוב ביותר, יתברך מפי עליון וימלא ה' כל משאלות לבו לטובה.

כאן המקום להודות לאברך יקר מופלג בתורה הרה"ג ר' מנחם ישראלי שליט"א, שאסף וליקט בתבונה את הקושיות שהבאנו כאן אף הוסיף נופך משלו להשלים המלאכה, יתברך ממקור הברכות להצלחה ברוחניות ובגשמיות.

בברכת וקווי ה' יחליפו כח, והצלחה בכל אשר תפנו, לטובה וברכה
"ארחות ישר"

מבנה הקובץ

הקובץ הנוכחי כקודמיו, מחולק לפי ימי בין הזמנים מיום שני י' מנחם אב, עד יום שני א' אלול. בכל יום סידרנו שלשה מדורים, מדור מוסר, מדור הלכה, ומדור לעיון וחיידוד בתורה.

מדור חדוד ועיון הינו נושא פרסים

התשובות ייבדקו ע"י צוות תלמידי חכמים

ובין כל העונים כהלכה תתקיים הגרלה בנוכחות צוות הנהלת הארגון

ואלו הן הוראות להשתתפות בהגרלה:

1. יש לענות (לפחות) על 10 קושיות.
2. את התשובות יש לשלוח לא יאחר מיום ד' י' אלול תשפ"א.
3. יש לציין בכתב ברור, שם השולח, כתובת, ומס' טלפון.
4. יש לציין בתחילת התשובה את מספר הקושיה עליה באה התשובה.
5. את התשובות יש לשלוח לפקס מס' 077-423-0219 או לת"ד מס' 596 סניף רבי עקיבא בני ברק, או לכתובת אימייל - oy072020@gmail.com
6. תשובות שגיעו בכתב או שם לא ברור, או לאחר התאריך הנ"ל, לא ישתתפו בהגרלה.

בהצלחה

הפרסים שיחולקו בין הזוכים בהגרלה

פרס ראשון	פרס שני	פרס שלישי	פרס רביעי
1000 ₪	500 ₪	250 ₪	100 ₪
(5 זוכים)	(5 זוכים)	(10 זוכים)	(10 זוכים)

הודעה תשלח לזוכים

מדור
חידוד
ועיון

מדור
הלכה

מדור
מוסר

זמני היום שהבאנו הם ע"פ הלוחות הקיימים
נא לא לסמוך עליהם לחומרא

שער התורה

התורה. ¹ בשלשה כתרים נכתרו ישראל: ² בכתר תורה, ³ בכתר כהנה ⁴ וכתר מלכות (אבות פ"ד מ"ג). בכתר כהנה זכה בו אהרן, שנאמר: "והיתה לו ולזרעו אחריו ⁵ ברית כהנת עולם" (במדבר כה, יג), בכתר מלכות זכה בו ⁶ דוד עליו השלום, שנאמר: "זרעו לעולם ⁷ יהיה, ⁸ וכפאו כשמש נגדי" (תהלים פט, לו), בכתר

ביאורים

1. בשלשה כתרים נכתרו ישראל. שלוש מעלות טובות ניתנו לעם ישראל בתחילת נתינת התורה (רמב"ם ומגן אבות). ומי שיש בו אחת ממעלות אלו חייבה התורה לנהוג בו כבוד (מגן אבות ורע"ב). 2. בכתר תורה. אשר נכללו בו כל הדעות והמעשים ליישר את האדם ולהביאו לשלימות הנכונה (אברבנאל). וזוה ע"י שיהיה עמל בדברי תורה (אבות דר"נ ר"פ מ"א). והלומד תורה חייבים לנהוג בו כבוד, שנאמר (ויקרא יט, לב) 'והדרת פני זקן', וזקן זה שקנה חכמה (קידושין לב:), 'זקן' הוא נוטריקון של 'זה שקנה חכמה' (רש"י). ואונקלוס תרגם בתחילת פסוק זה, 'מפני שיבה תקום' מן קדם דסבר באורייתא תקום]. 3. בכתר כהונה. זכות עבודה בבית המקדש (מגן אבות). וחייבה תורה לנהוג בכהנים כבוד, שנאמר (ויקרא כא, ח) 'וקדשתו... קדש יהיה לך', ודרשו (גיטין נט:), שצריך לכבד את הכהנים שיהיו ראשונים לכל דבר. 4. וכתר מלכות. וחייבה תורה לנהוג במלך כבוד, שנאמר (דברים יז, טו) 'שום תשים עליך מלך', ודרשו מפסוק זה (סנהדרין יט:), שתהא אימתו עליך. ובקידושין (לב:), למדו מפסוק זה שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. 5. ברית כהונת עולם. הבטחה שיהיו הוא וזרעו בקדושת כהונה לעולם. 6. דוד ע"ה. וזרעו אחריו, ואדם שאינו מזרע דוד אינו יכול לזכות במלוכה, אף אם הוא הגון וראוי למלוכה (רש"י). 7. יהיה. בממשלת המלוכה. 8. וכפאו כשמש נגדי. ומלכותו - כמו השמש שהוא קיים לעולם - לפני תעמוד.

תורה הרי הוא ⁹ מנח ועומד ¹⁰ ומוכן לכל ישראל, שנאמר: "תורה צוה לנו משה, ¹¹ מורשה ¹² קהלת יעקב" (דברים לג, ד) - כל מי שירצה, יבוא ויטל. שמה תאמר, ¹³ שאותן כתרים גדולים מכתר תורה, הרי הוא אומר: ¹⁴ "בי ¹⁵ מלכים ימלכו, ¹⁶ ורוזנים יחקקו צדק. ¹⁷ בי שרים ישרו" (משלי ח, טו-טז); ¹⁸ הא למדת, שכתר תורה גדול מכתר כהנה ומכתר מלכות (יומא עב, ב). ואמר חכמינו זכרונם לברכה: ממזר תלמיד-חכם קודם לכהן גדול עם-הארץ, שנאמר: ¹⁹ "יקרה היא מפנינים" (משלי ג, טז), מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים (הוריות יג, א).

ביאורים

9. מנח ועומד. דאף שזכו בו הרבה, מ"מ אינו ירושה לבניהם, אלא צריך כל אחד זכיה לעצמו, ועדיין מוכן לכל הרוצה לזכות (הגר"א, אבות ב, יב). 10. ומוכן לכל ישראל. כל אדם מישראל יכול לזכות לכתר תורה אם ימסור עצמו עליה. 11. מורשה. ירושה ונחלה עולמית היא לקהלת יעקב. 12. קהלת יעקב. לכל אלו שנקהלים ונאספים אל בית יעקב, והיינו לנו ולזרענו ולכל גרי הצדק (רמב"ן). 13. שאותן כתרים. כתר כהונה וכתר מלכות. 14. בי. בחכמת התורה. 15. מלכים ימלכו. התורה אומרת שהיא הממליכה מלכים, דהיינו שהמלכות מתקיימת ע"י חכמת התורה המלמדת למלך דינים ומשפטים ישרים. 16. ורוזנים וגו'. והשופטים יקבעו חוקי יושר וצדק. 17. בי שרים ישרו. באמצעותי (התורה) השרים ישלטו. 18. הא למדת שכתר תורה גדול וכו'. ובפרישה (יו"ד, רמ"ו) כתב, שאי אפשר להיות מלך וכהן גדול כי אם כשיוצאים דינים השייכים להם. 19. יקרה היא מפנינים. חכמת התורה חשובה ומכובדת היא אפילו מפנינים, ויש לדרוש זאת: מכהן גדול הנכנס לשמש לפני ולפנים.

טעמי מצות שמיטת קרקעות

כמה טעמים נאמרו למצות השמיטה:

א. במסכת סנהדרין (טז. א) אמרו: "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: 'זרעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא'". בורא העולם מצווה על יושבי ארץ ישראל להשבית את האדמה ממלאכה ולהפקיר את פירותיה, כדי לחזק בליבנו את הידיעה כי "לה" הארץ ומלוואה", הוא בורא את העולם והכל שלו.

בשנה זו, שבה אנו מתירים לזרים לאכול מפירותינו, מתחזקת בנו ההכרה כי העולם נברא על ידי בורא שממשיך להנהיג אותו. ברצונו הוא מתיר לעבוד וברצונו הוא מחייב לשמוט את השדות. כך כותב בעל ספר 'החינוך' (מצוה פ"ד) על מצות השמיטה: "משורשי המצוה, לקבוע בלבנו ולצייר ציור חזק במחשבתנו ענין חידוש העולם. ולכן ציווה ברוך הוא להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשנה זו, מלבד השביתה בה, כדי שיזכור האדם כי הארץ שמוציאה אליו הפירות בכל שנה ושנה, לא בכוחה וסגולתה תוציא אותם, כי יש אדון עליה ועל אדוניה. וכשהוא חפץ הוא מצוה להפקירם".

ב. ה'כלי יקר' (ויקרא כ"ה) כותב: "טעם מצות שמיטה היא להשריש את ישראל במידת האמונה והבטחון בה'. כי חשש הקב"ה פן בבואם אל הארץ יתעסקו בעבודת האדמה על המנהג הטבעי, וכאשר כביר מצאה ידם, ישכחו את ה' ויסור ביטחונם ממנו, ויחשבו כי כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה...".

ג. עוד כתב בספר 'החינוך' (מצוה פ"ד): "ועוד יש תועלת נמצא בדבר, לקנות בזה מידת הוותרנות, כי אין נדיב כנותן מבלי תקווה אל הגמול".

1. לפני עור באינו מחויב בזה

שיטת בעל שו"ת אמונת שמואל (סי' י"ד) [ע"י ב"ח ופר"ח (יו"ד סי' ס"ב)], שאין עוברים על 'לפני עור' בדבר שהנותן עצמו אינו מצווה בעבירה זו. וצ"ע, א. מדברי התוס' בב"מ (י, ב), דכהן האומר לישראל קדש לי גרושה, עובר הישראל המקדש משום לפני עור. אף שהישראל מותר לישא גרושה. ב. ממה שכתבו תוס' בחגיגה (יג, א ד"ה אין), שעובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה והמלמדו עובר א' לפני עור'.

2. מקדש ישראל והזמנים

בתפילות ובקידוש המועדים בחתימות הברכה, אומרים 'מקדש ישראל והזמנים'.

וצ"ע, מדוע אומרים בלשון שכולל את כל המועדים ואין אומרים 'מקדש ישראל וחג פלוני', וכמו שביעלה ויבוא מזכירים כל חג בפני עצמו, וכן בראש השנה ויום הכפורים מזכירים בחתימה את שם היום.

3. הבדלה במוצאי יו"ט

דעת הריטב"א (ביצה ד' ב' ד"ה רב) והר"ש משאנץ (אגרות הרמ"ה סי' עח), שחיוב הבדלה במוצאי שבת ואף במוצאי יום טוב הוא מן התורה. וצ"ע, אם כן מדוע אין מבדילים במוצאי יום טוב שחל להיות בערב שבת, וכיצד ביטלו מצות עשה מן התורה.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית ותיבות

הנץ החמה	5:47	5:48	5:46	5:43	5:47	5:50
סוקי-ש גי'א	8:22	8:23	8:21	8:19	8:23	8:26
סוקי-ש גר"א	9:16	9:17	9:15	9:13	9:16	9:19
סוקי-ש גי'א	9:50	9:51	9:49	9:47	9:50	9:53
סוקי-ש גר"א	10:25	10:27	10:26	10:23	10:26	10:28
שקיעה	7:49	7:46	7:47	7:45	7:48	7:45

אֵין לָהּ מִצְוָה²⁰ בְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד²¹ תַּלְמוּד תּוֹרָה, רַק תַּלְמוּד תּוֹרָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד²² כָּל הַמִּצְוֹת, ²³לְפִי שֶׁהַתַּלְמוּד מְבִיא לִידֵי מַעֲשֵׂה (כ"ק י, א). וְמֵה שֶׁאָמְרוּ "תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד בָּלֵם" (פאה פ"א מ"א) זֶה הַלּוּמָד עַל-מִנֵּת²⁵ לְלַמֹּד וּלְלַמֵּד, ²⁶לְשֹׁמֵר²⁷ וְלַעֲשׂוֹת²⁸ וּלְקַיֵּם, וּמִפְּנֵי²⁹ קְבִיעוּתוֹ בַּתּוֹרָה³⁰ אֵינוֹ יָכוֹל לְקַיֵּם כָּל הַמִּצְוֹת, וּבִשְׂעָה שֶׁאֵינוֹ לּוֹמֵד

ביאורים

20. בכל המצוות. היינו שכל מצוה ומצוה בפני עצמה מכל תרי"ג מצוות אין לך מצוה ששקולה כנגד תורה. 21. תלמוד תורה. ואפילו תיבה אחת של תורה. 22. כל המצוות. כל תרי"ג מצוות יחד. 23. לפי שהתלמוד מביא לידי מעשה. לפיכך התלמוד קודם למעשה (רמב"ם, הל' ת"ת פ"ג ג'). דהיינו שאין דוחים את התלמוד מפני מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים (כמש"כ שם הרמב"ם בהלכה ד' עיי"ש בכס"מ, וכ"כ הב"ח והפרישה יור"ד רמ"ו). 24. כנגד כולם. בירושלמי פאה (ז'): בארו כוונת המשנה (שם פ"א א) באומרה "ותלמוד תורה כנגד כולם" אפילו כל מצוותיה של תורה אינן שוות ל(לימוד) דבר אחד מן התורה, ודרשו את הכתוב (משלי ג, טו) "וכל חפצך לא ישוו בה". 'חפצך' - אלו מצוות ומעשים טובים. כלומר, שאפילו כל מצוותיה של תורה אינן שוות לתלמוד תורה, כי תלמוד תורה אפילו בשיעור הקטן ביותר שקול ועדיף מכל מצוות התורה ודוחה אותן. וז"ל הגר"א על המשנה שם: "שכל תיבה ותיבה בפני עצמה היא מצוה גדולה והיא שקולה נגד כולם". 25. ללמוד וללמד. ללמוד בעצמו וללמד לאחרים. 26. לשמור. ממה שנצטוונו בלא תעשה. 27. ולעשות. מה שנצטוונו במצות עשה. 28. ולקיים. את כל הדברים הנלמדים מהתורה. 29. קביעותו בתורה. קובע עתים ללימוד התורה. 30. אינו יכול לקיים כל המצוות. כי למצוות שאפשר להעשות על ידי אחרים, אסור לו להפסיק מתלמודו. ועוד, כי ע"י שעוסק בתורה ממילא לא מזדמנות לפניו מצוות מסוימות כגון גמילות

עוֹשֶׂה³¹ כָּל מֵה שִׁיוּכָל לַעֲשׂוֹת, וְכֵן מֵרָאָה דַּעֲתוֹ שֶׁחָפֵץ בַּעֲשִׂית הַמִּצְוָה, וְאִז תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד בָּלֵם, כִּי כִשְׁחֹא לּוֹמֵד הַמִּצְוָה וְחָפֵץ לְקַיְמָהּ אִז³² יֵשׁ לוֹ שָׂכָר כְּאִילוֹ קִיְמָה, ³³כִּיּוֹן שֶׁנִּתְעַכֵּב מִחֻמַּת³⁴ קְבִיעוּתוֹ, וְנִמְצָא שֶׁשָּׂכָר³⁵ עֲשִׂיהָ וְלִמּוּד בִּידוֹ; אֲכָל מִי שֶׁחִלְּף³⁶ בְּטַל פְּעָמִים רַבּוֹת, וְהִיהָ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מִצְוָה בְּעֵת הַבְּטוּל³⁷ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לַעֲשׂוֹתָהּ, אִז בִּשְׂעָה שֶׁעוֹשֶׂה שׁוֹם מִצְוָה³⁸ אֵינוֹ מְדַקְדָּק בָּהּ כְּרֹאוּי, עַל זֶה לֹא נֶאֱמַר תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד בָּלֵם.

ביאורים

חסדים עם אחרים וכדומה. 31. כל מה. כל המצוות. 32. יש לו שכר כאילו קימה. והוא בגדר אנוס על קיום המצוה, וקימ"ל שאם נאנס ולא עשה המצוה יש לו שכר כאילו עשה. ועוד, שדרשו חז"ל (מכילתא, הובא ברש"י שמות יב, כח) על הנאמר בתורה לאחר שישאל שמעו ממש את מצות קרבן פסח "וילכו ויעשו", וכי כבר עשו, והלא מראש-חדש נאמר להם (ואז עדיין לא הגיע זמן המצוה)? אלא מכיון שקבלו עליהם לעשות, מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו ('עלי אורח'). 33. כיון שנתעכב מחמת קביעותו. וז"ל ה"ראשית חכמה" (בהקדמת ספרו את כב): "כי בעסקו בתורה בכוונתו זאת הרי הוא כאלו קיים כל התרי"ג מצוות כיון שהוא לומד ע"מ לעשות כל האפשר בידו לקיים, הקב"ה מעלה עליו כאלו קיימים כיון שאינו חסר מצדו, שהקב"ה יודע מחשבתו הטובה שבבוא המצוה לידו יקיימנה", עכ"ל. ולפ"ז כל הלומד תורה כיון שמחשב קודם לימודו כל מה שיבא לידי אקיימנו הרי שברצונו לקיים כל התרי"ג ולכן שקול לימודו ככל התרי"ג. 34. קביעותו. שקובע עתים לתורה. 35. עשיה ולמוד. עשיית המצוות ולימוד התורה. 36. בטל. מלימוד התורה. 37. ואינו חושש לעשותה. אינו דואג אם יעשנה אם לאו. 38. אינו מדקדק בה כראוי. לעשותה כהלכתה בכל פרטיה ודקדוקיה.

שמיטת קרקעות נוהגת רק בארץ ישראל

כתב האברבנאל (ויקרא פרק כ"ה פסוק ד'): ארץ ישראל יש לה סגולה נפלאה, שההשגחה העליונה מתייחדת בה באופן נפלא, מה שאין כן בשום ארץ אחרת. ובכדי להורות על מעלת הארץ, למדונו חז"ל שאדם הראשון לא בראו השם יתברך אלא ממקום קדוש וטהור, ממקום בית המקדש. וכן כאשר בחר הקדוש ברוך הוא באברהם אבינו, ציווהו 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך' (בראשית יב, א), לומר שכיון שהוא עבד אלוהים ודבק בו, צריך שיעתיק את מקומו אל מקום השלמות שהוא ארץ ישראל.

והעידה התורה על ארץ ישראל שהיא הארץ הנבחרת מכל הארצות שנאמר: **'ארץ אשר ה' אלוהיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלוהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה'** (דברים יא, יב). וקדושת ארץ ישראל היא מלבד קדושת עם ישראל.

הואיל וארץ ישראל נבחרת ונחמדת לפני הקב"ה משאר הארצות כמו שעם ישראל נבחר מכל שאר העמים, רצה הקב"ה, שכשם שעם ישראל שובת ביום השביעי ומעיד בכך על חידוש העולם, כך גם הארץ הנבחרת תעיד על כך בשמיטה בשנת השביעית. והוא מה שאמרה התורה: **'שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה'** (ויקרא כה, ד), לומר ששמיטת הארץ תהיה כמו השבת המקודשת לעם ישראל. וכאילו הארץ מעידה בשנת השמיטה מה שמעידים עם ישראל בשבתותיהם.

ובמסכת שבת (לג.) אמרו: בעוון ביטול מצות השמיטה, ישראל גולים מארצם ובאים אחרים ויושבים במקומם. וכתב רש"י (ויקרא כה, יח): ושבעים שנה של גלות בבל היו, כנגד שבעים שמיטות שביטלו. ובזכות קיום מצות השמיטה, ישראל יושבים לבטח על אדמתם, שנאמר בפרשת השמיטה (ויקרא כה, יח): **'ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אתם וישבתם על הארץ לבטח'**.

4. חמץ לפני הבדלה

הנה לגבי יום הכפורים כתב המגן אברהם (סי' תרכ"ד סק"א) בפשיטות שלפני ההבדלה מותרת הרחיצה ושאר העינויים, דשייכות העינויים הוא למצוות היום ולא לקדושת היום.

וצ"ע, מ"ש דלגבי חמץ במוצאי פסח (סי' תצ"א) המג"א עצמו מסתפק (סק"א) אם יכול אדם לאכול חמץ כל עוד שלא הבדיל.

5. מחזי עליו כמשאוי

כתב הרשב"ם (פסחים ק"ב, ב ד"ה רב), שבהבדלה ביום טוב שחל להיות אחר השבת, קודם מקדשים ואחר כך מבדילים, מפני שאם יהפוך הסדר מחזי שהשבת עליו כמשאוי וממהר להוציאה.

וצ"ע, לפי זה מדוע בתפילת ערבית זו, מזכירים קודם הבדלה, 'ותודיענו', ואחר כך את היום טוב, 'ותתן לנו' וכו'.

6. טומאת כהן לאביו

בתורת כהנים ריש פרשת אמור מבואר הטעם שנאמר בהיתר טומאת כהנים קודם 'לאמו' ואח"כ 'לאביו' ולא איפכא [משא"כ ככהן גדול]. משום שיש חידוש יותר שמותר ליטמא אף לאביו, משום שאינו ידוע שהוא אביו אלא מחמת חזקה ורוב.

וצ"ע, דממ"נ אם אביו הוא, שפיר נטמא לו. ואם אינו אביו, שוב אינו כהן, והרי זר או ממזר מותר להיטמאות למת.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית ותיבות

הנץ החמה	5:48	5:49	5:46	5:44	5:48	5:51
סוק"ש מג"א	8:23	8:24	8:21	8:19	8:23	8:26
סוק"ש נר"א	9:16	9:17	9:16	9:14	9:16	9:19
סוק"ש מג"א	9:50	9:51	9:50	9:47	9:51	9:53
סוק"ש נר"א	10:26	10:27	10:26	10:24	10:26	10:28
שקיעה	7:48	7:45	7:46	7:45	7:47	7:45

מִי שֶׁנִּשְׁאָא לְבוֹ לַעֲשׂוֹת ³⁹מִצְוָה זוֹ ⁴⁰וּלְקַיְמָהּ ⁴¹כְּרָאוּי לָהּ וּלְהִיּוֹת מְכַתֵּר בְּכִתְרָה שֶׁל תּוֹרָה, ⁴²לֹא יִסִּית דַּעַתוֹ ⁴³לְדַבְּרִים בְּטָלִים, ⁴⁴וְלֹא יִשִּׁים אֶל לְבוֹ שִׁיקְנָה תּוֹרָה ⁴⁵עִם עוֹשֶׁר וְכַבּוֹד בְּאַחֵד, אֲלֵא ⁴⁶כֵּךְ הִיא דִּרְכָּהּ שֶׁל תּוֹרָה: פֶּת ⁴⁷בְּמִלַּח תֹּאכַל, וּמִים ⁴⁸בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה, ⁴⁹וְעַל הָאָרֶץ תִּישָׁן, ⁵⁰וְחַיֵּי צַעַר

ביאורים

39. מצוה זו. של תלמוד תורה. 40. ולקיימה כראוי לה ולהיות מוכתר בכתרה של תורה. הם מדברי הרמב"ם (הלכות ת"ת ג, ג). ומבואר דכתר תורה אינו בלימוד בעלמא ובידיעת התורה, אלא דווקא כאשר מבין בעומק התורה לאמתה בכל מקום וזוכה לזאת ע"י עמלו ודבקותו בתורה, כן ביאר באר היטב באגרות משה (יו"ד ח"ד סימן י"ז אות ח') 41. כראוי לה. כלומר, אמנם קיום מצות ת"ת הוא בכל מה שלומד ואין שלומד. אבל שלימות קיום מצוה זו (כראוי לה' דהיינו באופן הטוב והמושלם), הוא כאשר זוכה להיות מוכתר בכתר תורה. 42. לא יסיח דעתו. מלימוד התורה ועמלה. 43. לדברים בטלים. היינו עניני העולם הזה כשאנחנו לצורך כדי חיינו. 44. ולא ישים אל לבו וכו'. לא יהיה רצונו ודעתו לקנות תורה יחד עם עושר וכבוד. 45. עם עושר וכבוד כאחד. כתב בחובת הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג חשבון הכ"ה): "כבר אמר אחד מן החכמים, כאשר לא יתחברו בכלי אחד המים והאש, כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת השי"ת ואהבת העולם הזה". 46. כך היא דרכה של תורה. כלומר בשביל לקנות את התורה חייבים לוותר על עינוגי הגוף ותאוות עולם-הזה, ושיקבל עליו שיהיה מוכן ללמוד תורה אף אם לא יהיה לו רק פת חריבה מטובלת במים ומלח (עפ"י רוח חיים). 47. במלח. בלא לפתן ופירות. 48. במשורה. במדה מצומצמת. 49. ועל הארץ. ע"י הפסק איזה דבר. [כי אין לפרש על הקרקע ממש, דהא אמרינן במסכת ברכות (סב:) על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע (שו"ת שלמת חיים סי' שמ"א)]. 50. וחיי צער. בשאר ענייני העולם-הזה. עוד יש לפרש, שכל

תְּחִינָה, ⁵¹וּבִתְוֹרָה אֶתָּה עֹמֵל (אבות פ"ו מ"ד). וְאִם תֹּאמַר: עַד שֶׁאֶקְבִּין מָמוֹן וּכְשֶׁאֶפְנֶה מֵעַסְקֵי אִזְ אַחֲזִיר וְאֶקְרָא וְאֶשְׁנֶה - ⁵²אִם תַּעֲלֶה מַחֲשָׁבָה זוֹ בְּלִבְךָ, אִזְ אֵין אֶתָּה זֹכֶה לְכִתְרָה שֶׁל תּוֹרָה ⁵³לְעוֹלָם, אֲלֵא ⁵⁴עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קִבֵּעַ, וּמִלֵּאכְתָּךְ עֲרֵא (ע"ין אבות פ"א מ"ט). וְאֵל תֹּאמַר ⁵⁵לְכֶשֶׁאֶפְנֶה ⁵⁶אֶשְׁנֶה, ⁵⁷שְׂמָא לֹא תִפְנֶה (אבות פ"ב מ"ד).

ביאורים

הדוחק שיש לו ואוכל פת במלח וכו', זה רק היום, אבל על מחר אינו יודע אם יהיה לו אפילו פת במלח, וזהו וחי צער תחיה, ואעפ"כ ובתורה אתה עמל. (לב אליהו ח"א עמ' קכ"ט בשם ר' איצ'לה זצ"ל). 51. ובתורה אתה עמל. ועם כל זה אין אתה נמנע מלעסוק בתורה. 52. אם תעלה מחשבה זו בלבך. משמע שבמחשבה כזו בלבד, אף אם עדיין לא הוציא לפועל את מחשבתו, כבר לא יכול לזכות לכתרה של תורה, משום שעצם מחשבה כזו תמנעהו מלהיות דבוק בתורה בכל גופו ונפשו. 53. לעולם. משמע שאין שום מציאות בעולם לזכות לכתרה של תורה כשיש לו שאיפות בעניני העולם, אם כי מקיים מצות ת"ת גם באופן זה. (שם). 54. עשה תורתך קבע. שיהיה עיקר עסקך ביום ובלילה בתורה, ורק כאשר תהיה יגע מהלימוד תעסוק מעט במלאכה לפרנסתך [ובכך הוא עושה את התורה לקבע הן מבחינת הזמן והן מבחינת החשיבות], אך לא שיהיה עיקר עסקך במלאכה וכשתפנה ממנה תעסוק בתורה (רע"ב). 55. לכשאפנה. כשאפנה מעסקי וטרדותי. 56. אשנה. אשב ואלמד תורה. 57. שמא לא תפנה. לעולם, שכן טרדות העולם אינן פוסקות, ונמצאת בטל מדברי תורה כל ימי חייך. [תשובה זו נאמרה לפי דעתו שחושב שילמד כאשר יתפנה, לפיכך אמרו לו שיתכן ולא יתפנה לעולם. אבל לפי האמת, אפילו אם יתפנה למחר, הרי זה מעוות שלא יוכל לתקון, שכן בכל שעה מוטל עליו ללמוד תורה, ומה שילמד מחר אינו מתקן את מה שיכול היה ללמוד היום (מגן אבות)]

מאימתי החלו למנות שמיטה, ושמיטה בזמן הזה?

אחר כיבוש ונחלה של ארץ ישראל, החלו למנות שמיטה, שנאמר (ויקרא כה, ד): **"סדך לא תזרע וכרמך לא תזמור"** - בשעה שיהא כל אדם מכיר את שדהו ואת כרמו. שנת השמיטה הראשונה של בני ישראל - הייתה שנת העשרים ואחת לכניסתם לארץ.

לאחר השמיטה הראשונה המשיכו ישראל למנות שש שנים ובשביעית שמיטה, וכך שבע פעמים. לאחר השמיטה השביעית באה שנת היובל, כך שבפעם השביעית, בין שמיטה לשמיטה יש שמונה שנים. אחרי היובל מנו מחזור חדש. נמצאנו למדים, כי מניית השמיטה וקיומה מדאורייתא קשורים ליובל.

מצוות יובל נוהגת מן התורה רק בזמן שכל ישראל יושבים בא"י, ורק בזמן שכל שבט מכיר את נחלתו. לפיכך, משגלו עשרת השבטים (קודם חורבן בית ראשון) בטלו היובלות, וגם את השמיטה לא קיימו במשך שבעים שנות הגלות. לאחר מכן, כשעלה עזרא בזמן בית שני, והחזיר את העם (שהיה מיעוט של עם ישראל - יהדה ובנימין) תיקנו עזרא ובית דינו לקיים מצוות שונות וביניהן שמיטה, וקיימוה מדרבנן, וכך עד היום.

למרות שהיום מצוות שמיטה היא מדרבנן צריכים להיזהר בדינים אלו מאד, שהרי למדונו חז"ל על הפסוק (שיר השירים א, ב) **"טובים דודיך מייך"**: **"טובים דודיך"** - אלו דברי חכמים, **"מייך"** - מיינה של תורה, שהם דאורייתא. אם כן חובותינו להיזהר במצוות דרבנן לא פחות ממצוות המפורשות בתורה.

סימן בידנו: הרוצה לדעת אימתי היא שנת שמיטה, יחלק מספר השנים שמבריאת העולם לשבע. אם המספר יתחלק ללא שארית - הרי שנה זו שנת השמיטה, ואם תישאר בו שארית - היתרה (השארית) מראה את מספר השנה במחזור השמיטה. לדוגמא: ה' אלפים תשפ"א - (6) 825 = 5781:7. כלומר, שנת תשפ"א היא שנה שישית לשמיטה, ותשפ"ב היא שנת השמיטה.

7. כתיבה ללא תגין

בספר התרומה (הלכות גיטין סימן ק"ד) הביא חידוש בשם רבינו יצחק בר' אברהם, שהכותב בשבת אותיות הצריכים תגים, ולא זיין בתגים פטור. וצ"ע, מדברי הגמרא בשבת (ק"ד ב') שאם נטל את גגו של חי"ת ועשאו שתי אותיות זיין, חייב מדין כותב. והלא באות ח' אין תגין בשני הזיין, ומכל מקום חייב.

8. מילה קודם שמיני

שיטת הרא"ש (שבת פ"ט ס"ה) שהמל לפני יום שמיני יוצא ידי חובה, רק שאין מקיים מצוות שמיני ומילה בזמנה. וצ"ע, לפי"ז מדוע בנוול ביה"ש של שבת מלים ביום א' ולא ביום ו' כמבואר במשנה (שבת קל"ז א'), והלא זריזים מקדימים למצוות ואת מצוות 'שמיני' ומילה בזמנה לא מקיים בכל מקרה, ומאי אולמא לאחר ולא להקדים.

9. קנין חצר בעכו"ם

לגבי דרך מכירת בהמה מבכרת לגוי מבואר ברא"ש (בכורות פ"א ס"ב) שיקבל מן העובד כוכבים פרוטה, ויקנה לו את המקום שהבהמה עומדת שם וכו'. הרי שגוי קונה בחצר. וצ"ע, דהא דחצר קונה הוא מדין שליחות (ב"מ י"ב), ואנן ק"ל (שם ע"א, ב) דאין שליחות לגוי.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות

הנץ החמה	5:48	5:49	5:47	5:45	5:49	5:52
סוקי-ש נר"א	9:16	9:18	9:16	9:14	9:17	9:19
סוקי-ש נר"א	9:51	9:52	9:50	9:48	9:51	9:54
סוקי-ש נר"א	10:26	10:27	10:26	10:24	10:27	10:29
שקיעה	7:48	7:45	7:46	7:44	7:47	7:44

בְּתֵיב בַּתּוֹרָה: "לֹא בְשִׁמּוֹם"⁵⁸ היא" (דברים ל, יב) - פְּרוֹשׁ,⁵⁹ בְּגָסִי הָרוּחַ; "וְלֹא מַעֲבָר לָיִם הָיָא" (שם פסוק יג) - פְּרוֹשׁ,⁶⁰ בְּאוֹתָם שְׁהוּלָכִים מַעֲבָר לָיִם (ערוּבִין נה, א). לְפִיכֶךָ אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָה: ⁶¹וְלֹא כָל הַמַּרְבֵּה בַּסְּחוּרָה מַחֲפִים (אבות פ"ב מ"ה). וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ: ⁶²הָיָא מַמְעֻט בַּעֲסָק וְעַסְק בַּתּוֹרָה (שם פ"ד מ"י). וּמִתּוֹךְ שֶׁאָדָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשִׁמּוֹה, וְטוֹרֵחַ וְיֹגֵעַ לְשִׁים שָׁמַיִם, אֵז נַעֲשֶׂה שְׁתֵּי כְלִיּוֹתָיו בְּשָׁנֵי מַעֲנוֹת, וּמוֹצִיא טַעַם וְהַלְכוֹת מַעֲצָמוֹ מִה שֶׁלֹּא לָמַד מֵעוֹלָם וּמִה שֶׁלֹּא נִתֵּן אֶפְלוֹ לְמִשְׁה מִסִּינִי, כְּאִשֶּׁר מְצִינוּ בְּאַבְרָהָם אַבִּינוּ זְכוֹרֵנוּ לְבָרְכָה (ב"ר צה, ג), שֶׁלֹּא לָמַד מֵעוֹלָם מִשּׁוּם אָדָם, אֶךְ מַעֲצָמוֹ הָיָה יוֹשֵׁב וּמִחֻשָּׁב אַחֵר הַמַּצּוּוֹת, וְלָמַד מִלְּבֹו כָּל הַתּוֹרָה וְהַמַּצּוּוֹת, עַד שֶׁהֵעִיד עָלָיו הַכֶּתוּב: ⁶⁴"וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֶרְתִּי, מִצְוֹתֵי חֻקֹּתַי וְתוֹרָתִי" (בראשית כו, ה). וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָה, שֶׁאֶפְלוֹ עָרוּבֵי-תַבְשִׁילִין הָיָה יוֹדֵעַ. וְגַם אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָה: אַבְרָהָם אַבִּינוּ עָלָיו הַשְּׁלֹם לָמַד אֲרָבַע מֵאוֹת פָּרָקִים [בְּהַלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה]. וְמִי לָמַד לוֹ כָּל זֶה? אֵלֶּא נַעֲשֶׂה שְׁתֵּי כְלִיּוֹתָיו בְּשָׁנֵי מַעֲנוֹת וְנוֹכְעוֹת לוֹ חֲכָמָה וְתוֹרָה. וְכֵן מְצִינוּ בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל, מִתּוֹךְ שֶׁעַסֵּק בַּתּוֹרָה הִרְבֵּה, הֵעִידוֹ עָלָיו רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָה, שֶׁנִּתְגַּלָּה לוֹ מִה שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה לְמִשְׁה

מִסִּינִי (פָּרָק ר"א פ"ב). וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָה: מִדּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשְּׁלֹם עַד דּוֹרוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וּמִיְהוֹשֻׁעַ לְזֻקְנִים וְלַנְּבִיאִים וְלֹאֲנָשֵׁי כְּנָסֶת הַגָּדוֹלָה וְלַתַּנָּאִים וְלִאֲמוֹרָאִים וְלַגָּאוֹנִים וְלְכָל חֲכָמֵי הַדּוֹר, שֶׁעַסְקוּ בַּתּוֹרָה הִרְבֵּה וְנִתְּנוּ נַפְשָׁם עָלֶיהָ, נִתְגַּלָּה לָהֶם רֵזִי תּוֹרָה וְסוּדֵי חֲכָמָה מִה שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְמַצֵּא ⁶⁵מַעֲצָמוֹ. וּבְכֶרֶם מִנוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָה כְּפָרָקִי אָבוֹת (פ"ו מ"ו) אֲרָבָעִים וּשְׁמוֹנֶה ⁶⁶דְּבָרִים ⁶⁷שְׁנֵיקָנִית הַתּוֹרָה בָּהֶם. וְמִי שֶׁיַּעֲלֶה עַל לְבֹו לַהֲיוֹת זוֹכֶה לְדַרְךְ הַתּוֹרָה, יִמְרִיחַ לִקְוֶה אוֹתָם אֲרָבָעִים וּשְׁמוֹנֶה דְּבָרִים, וְאֵז יַעֲלֶה לְכָל טוֹב.

ביאורים

58. היא. התורה. 59. בגסי הרוח. לא תמצא התורה בבעלי גאווה. 60. באותם שהולכים מעבר לים. לסחורה. כי התורה לא תמצא לא בסחרנים [אצל סוחרים שנוסעים מעיר לעיר], ולא בתגרים [שמוכרים את סחורותיהם בערים], רק אצל מי שאינו מרבה לצאת ולבוא ברחובות העיר, אלא יושב רוב הזמן בביתו וחווה על תלמודו (עירובין נה, וברש"י). 61. ולא כל המרבה בסחורה מחכים. מי שמרבה בסחורה ומתעסק בה יותר מהנצרך לקיום גופו, אינו נעשה חכם בחכמת התורה, לפי שעושה סחורתו קבע ותורתו עראי ומרוב טרדותיו אין לבו פנוי ללמוד כל צרכו (רבינו יונה). 62. הוי ממעט בעסק. המעט בעסק סחורתך ומלאכתך, ועשה אותם עראי. 63. ועסוק בתורה. ויהיה עיקר עסקך בתורה, שאת עסק תורתך תעשה קבע. 64. וישמור משמרת. שקיים אברהם גם אותן גזרות שגזרו חכמים בדורות הבאים להרחקה ושמירה על האזהרות שבתורה. 65. מעצמו. מתוך התורה לולא שמשמים יגלו לו זאת. 66. דברים. מדות (כת"י). 67. שנקנית. שנרכשת. וביאר בידעת תורה' (דברים ב' עמ' נ'): כי "נקנית" היינו כפשוטו, מצב של קנין ממש, כי ע"י המ"ח דברים התורה נעשית "שלו" ממש.

מצוות שנת השמיטה

- במצוות שמיטת קרקעות כלולים כמה ציוויים, כדלהלן:
- א. ציוונו הבורא יתברך לשבות מעבודת הארץ בשנה השביעית, שנאמר 'ושבתה הארץ שבת לה' (ויקרא כה, ב), ונאמר: 'שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור' (שם פסוק ד). חלק ממלאכות הקרקע אסורות מן התורה, וחלק מהמלאכות חכמים אסרום, כפי שיתבאר להלן.
 - ב. בעלי השדות והפרדסים, מצווים להפקיר את כל גידולי השדה הגדלים בשנת השמיטה, שיהיו מופקרים לכל. שנאמר 'והשביעית תשמטנה ונטשתה, ואכלו אביוני עמך' (שמות פרק כ"ג פסוק י"א).
 - ג. גידולי שביעית קדושים בקדושת שביעית, וצריך לנהוג בהם בקדושה, שלא לגרום להם הפסד, ושלא לסחור בהם. שנאמר 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה' (ויקרא כה, ו), ודרשו חז"ל (פסחים נב, ב, ע"ז סב): 'לאכלה' ולא להפסד, 'לאכלה' ולא לסחורה.
 - ד. ביעור פירות שביעית - המחזיק ברשותו גידולי שביעית הקדושים בקדושת שביעית, כשמגיע הזמן שגידולים אלו כבר אינם מצויים לחיות שבשדות, חייב לבערם מביתו. שנאמר 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך. ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל' (ויקרא כה ו-ז). ודרשו חז"ל (פסחים שם): כל זמן שהחיה אוכלת מן השדה אתה מאכיל לבהמתך מן הבית, כלה [נגמר] לחיה שבשדה, כלה לבהמתך שבבית.
 - ה. איסור ספיחין - תבואה, ירקות וקטניות, שגדלו מאליהן בשנת השמיטה, אסורים באכילה מדרבנן. איסור זה הוא גזירה שגזרו חכמים מפני עוברי עבירה, שלא ילך אדם ויזרע בתוך שדהו בסתר, וכשיצמחו יאכל מהם ויאמר שספיחין הם, וחייבו חכמים לעקור את הספיחין (שביעית פרק ט' משנה א') (אך בפירות האילן לא נאמרה גזירה זו, לפי שאין דרך לנוטעם אלא אחת לכמה שנים (רמב"ם שמיטה ויובל ד, ב)).
- דינים אלו יתבארו בעז"ה כל אחד במקומו.

10. נתכוין לדבר רע

על הפסוק (בראשית נב) שאמר יוסף לאחים 'ואתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה', כתב האור החיים 'והרי זה דומה למתכוון להשקות חברו כוס סם המות והשקהו כוס יין, שאינו מתחייב כלום והרי הם פטורים וזכאים גם בדיני שמים'.

וצ"ע, דבגמרא בקידושין (פ"א ב) איתא 'נתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה, צריך כפרה', ומ"ש.

11. לא תגורו מפני איש

בספרי על הפסוק 'לא תגורו מפני איש' (דברים א ג) כתב: 'שלא תאמר ירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני או יהרוג אחד מבני ביתי וכו', תלמוד לומר 'לא תגורו מפני איש'. הרי שהדין צריך להכניס עצמו לסכנת נפשות.

וצ"ע, מדברי הגמרא (סנהדרין ע"ד א) 'כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג, יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, והרי לנו כאן עבירה רביעית.

12. אמירת 'נשמח' ביו"ט

כתב בלבוש (סימן רפ"א ס"א) בשבת, אחר שירת ויושע מוסיפין 'נשמח', מפני הנשמה יתירה שיש לאדם בשבת. וכן ביאר בפרי צדיק (חקת אות ז) בשבת בשחרית בפסוקי דזמרה אומרים נשמח כל חי, ואיתא בזוה"ק (ח"ב קל"ח א) שזה קאי על הנשמה יתירה של שבת.

וצ"ע, לפי זה מדוע אומרים נשמח ביו"ט כ ויו"ט.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות						
הנץ החמה	5:49	5:50	5:48	5:45	5:49	5:52
סוק"ש מג"א	8:24	8:25	8:22	8:20	8:24	8:27
סוק"ש גר"א	9:17	9:18	9:16	9:14	9:17	9:20
סוק"ש מג"א	9:51	9:52	9:50	9:48	9:51	9:54
סוק"ש גר"א	10:26	10:28	10:26	10:24	10:27	10:29
שקיעה	7:47	7:44	7:45	7:43	7:46	7:44

וְצָרִיךְ הַלּוֹמֵד לְהוֹיֹת זְרִיז וְזָהִיר לְלַמֵּד, כִּי מְלַאכֶת הַתּוֹרָה אֵינָהּ דּוֹמָה לְשָׂאֵר מְלַאכּוֹת, כִּי הַלּוֹמֵד שָׂאֵר מְלַאכּוֹת אֶפְלוּ יִכְטַל מִמֶּנָּה בְּמָה שְׁנִים לֹא יִשְׁכַּחנָּה, אָבֵל בְּשִׁלּוּמֵי תוֹרָה וְאֵינוֹ חוֹזֵר מִיָּד שׁוֹכֵחַ; וְאֶפְלוּ אִם יִחְזֹר מֵאֵה פַעַמִּים, ⁶⁸ אִם יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה יִשְ�כַּח הַכֹּל. וְהָדִין נוֹתֵן, כִּי כָּל מְלַאכּוֹת אֵינָן צָרִיכוֹת לֵב כִּי אִם בְּשִׁלּוּמֵי הַמְּלַאכָּה בְּתַחלָּה, אָבֵל בַּעֲשִׂיתָן אֵינָן צָרִיכוֹת לֵב, אֲךָ עוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ וְחוֹשֵׁב הֵנָּה וְהֵנָּה; אָבֵל הַלּוֹמֵד אֵינוֹ כֵּן, ⁶⁹ כִּי כָּל פַּעַם וּפַעַם צָרִיךְ לְבוֹ ⁷⁰ לִכְוֵן שְׁמוּעָתוֹ, וְלֹא לְחַשֵּׁב בְּשׁוּם דָּבָר אַחֵר כִּי אִם בְּשְׁמוּעָתוֹ, לְכֵן מִי שִׁיפְנָה לְבוֹ לְבַטְלָה מִיָּד הוּא שׁוֹכֵחַ מִה שֶׁטָּרַח כָּל יָמָיו.

וְגַם אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכֻרֹנָם לְבָרְכָהּ: אִם אֵין אָדָם שׁוֹכֵחַ מִה שֶׁלָּמַד, אִם-כֵּן הָיָה לוֹמֵד כָּל הַתּוֹרָה בְּלֵה וְאַחֲרֵי-כֵן הָיָה הוֹלֵךְ בָּטֵל, וְהַבְטָלָה מְבִיאָה לַיָּדִי ⁷¹ שְׁעָמוּם וְלַיָּדִי ⁷² עֲבָרָה (בְּתוֹבוֹת

ביאורים

68. אִם יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנָּה יִשְ�כַּח הַכֹּל. במסכת תענית (ז): "מה שלשה משקין (מים, יין וחלב) אין נפסלין אלא בהיסח הדעת, אף דברי תורה אין משתכחין אלא בהיסח הדעת", ופירש המאירי: "אל יאמר כבר למדתי כל צרכי, ויתיראש מן התורה, שדברי תורה משתכחין בנקל לכל מי שמסיח דעתו מהם".
69. כִּי כָּל פַּעַם וּפַעַם. שחוזר ולומד. 70. לִכְוֵן שְׁמוּעָתוֹ. להתבונן ולדקדק במה שלומד. 71. שְׁעָמוּם. שיגעון (רש"י). פחד ובהלה (רע"ב). 72. עֲבָרָה. זימה

נח, ב), לְכָךְ נִגְזְרָה גְזֵרַת הַשְׁכָּחָה, שִׁיחָא אָדָם עוֹסֵק בְּתוֹרָה כָּל יָמָיו, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ ⁷³ אֵינוֹ בָּא לַיָּדִי חֲטָא. וְהַתּוֹרָה מְבִיאָה לַיָּדִי מַעֲשִׂים טוֹבִים וְזָכוֹת, כִּי כַּאֲשֶׁר הוּא עוֹסֵק בְּתוֹרָה וְהָגֵד לוֹ עֲנֵשׁ הָעֲבָרוֹת ⁷⁴ וְזָכוֹת הַמַּצּוּוֹת, אֲזַי נוֹתֵן אֵל לְבוֹ ⁷⁵ לַעֲשׂוֹת הַטוֹב. וַיִּגְיַעַת הַתּוֹרָה מִשְׁכַּחַת וּמוֹנַעַת אוֹתוֹ מִן הָעוֹן, אָבֵל הַבְטָלָה גּוֹרֶרֶת אֶת הָעוֹן וּמוֹרִידָתוֹ ⁷⁶ לְשָׁאוּל. לְכֵן יֵהָא זְרִיז לַעֲסֹק בְּתוֹרָה תָּמִיד יוֹמָם וְלַיְלָה וְאֵף כִּשְׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ אוֹ שׁוֹכֵב בְּמִטָּתוֹ. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְלַמֵּד בַּפֶּה, יִחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ ⁷⁷ עַל שְׁמוּעָתוֹ, וְתֵהָא דַּעְתּוֹ עַל לְמוֹדוֹ שְׁלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִלְּמוֹדוֹ, וְאֲזַי קָיָם "וְהָיִיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה" (יהושע א, ח), כִּי אֵינוֹ אוֹמֵר "וְדִבַּרְתָּ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה", אֲלֵא "וְהָיִיתָ בּוֹ", וְהָיִין אֵינוֹ אֲלֵא בְּלֵב. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וּבְלִבְתָּךְ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְמָךְ וּבְקוֹמָךְ" (דברים ו, ז). וְזֶהוּ שֶׁנִּשְׁתַּבַּחוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכֻרֹנָם לְבָרְכָה שְׁלֹא הִלְכוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֵא תוֹרָה: אוֹ הָיוּ לוֹמְדִים וְגוֹרְסִים, אוֹ הָיוּ מְחַשְּׁבִים בְּלִפְסֵם בְּשְׁמוּעָתָם אוֹ בְּלִמּוּדָם.

ביאורים

(פריצות וניאוף). 73. אֵינוֹ בָּא לַיָּדִי חֲטָא. כיון שמחשבתו ועסקו בתורה אין לכו פנוי למחשבות אחרות. 74. זָכוֹת. ושכר (כת"י). 75. לַעֲשׂוֹת הַטוֹב. מיראת העונש ומתוך רצון לקבל שכר המצוות. 76. לְשָׁאוּל. לגהינם. 77. עַל שְׁמוּעָתוֹ. על דברי תורה שלמד.

דינים הנהגים ערב שנת השמיטה (תוספת שביעית)

שנת השמיטה מתחילה בא' בתשרי ומסתיימת בכ"ט באלול [אע"פ שחמישה-עשר בשבט ראש-השנה לפירות האילן למעשרות, הרי א' בתשרי הוא ראש-השנה לשמיטין גם לפירות האילן]. אולם הלכה למשה מסיני שיש דין "תוספת שביעית" - שמוסיפים מחול על הקודש. דין זה נוהג רק בזמן שבית המקדש היה קיים.

בזמנינו - חז"ל גזרו הגבלות על פעולות הבאות לפני השמיטה:

א. אסור לנטוע אילן פרי פחות מארבעים וארבע ימים לפני שמיטה (מותר עד ט"ז באב סמוך לשקיעה, ויש אומרים עד ט"ז באב). הסיבה לכך: מפני מראית עין, שהנטוע סמוך לשמיטה - יחשבו שנטע בשביעית, מפני שמגין שנות ערלה של האילן יתחיל בשנת השמיטה, לפי שאין מונים שנת ערלה בפחות מארבעים וארבעה ימים: ארבעה עשר יום עד לקליטת שרשי העץ בקרקע, ושלושים יום למגין שנת ערלה. אם נטע מט"ז באב ואילך חייב לעקור. ב. יש להקדים את זריעת הירקות לפני שביעית כדי שלא יקלטו בשביעית, והיו אסורים משום ספיחין.

ג. כמו כן יש להקדים לזרוע תבואה וקטניות כדי שלא יגיעו לשליש גידולם בשביעית, ויאסרו משום ספיחין.

ד. לעומת זאת מותר לטעת אילן סרק (שאינו פורץ שנות ערלה), וכן מותר לזרוע כל סוגי הצמחים שאין בהם איסור ספיחין, כגון: פרחים שאין בהם ריח - עד ראש-השנה של שביעית. (יש מחמירים לנטוע גם אילן סרק עד ט"ז באלול, כדי שהקליטה לא תהיה בשביעית), ונחלקו הדעות אם צריך להקדים להשקות את השדות לפני שמיטה כדי למעט בהשקאה בשמיטה עצמה.

ה. יש לשתול צמחים עונתיים (המתקיימים רק עונה אחת) לפחות שלשה ימים לפני ראש השנה, ולא - יאסר השימוש בהם משום ספיחין.

ו. אף מלאכות המותרות בשנת השמיטה במקום הפסד, יש להקדים ולבצעם לפני שמיטה, כדי שלא יצטרכו לעשותם בשנת השמיטה. ואפילו אם פעולות אלה שלפני השמיטה לא יספיקו לכל שנת השמיטה, יש למעט בכל מה שאפשר.

13. ספק גזל

הנה קיי"ל בכל התורה, דבספק למי שייר הממון אמרינן 'המוציא מחבירו עליו הראיה', ובפשוטו למוחזק מותר להשתמש בממון. וצ"ע, דהלא איכא כאן ספק למי זה שייר, ואם שייר לתובע הרי גזל הוא בידו, ומדוע לא נחמיר בספק גזל כשאר ספיקא דאורייתא לחומרא.

14. השבת אבידה ללא סימנים

קיי"ל דבלא סימנים אין משיבים את האבידה (שלחן ערוך יו"ד סי' רס"ב ס"ג). וצ"ע, דהלא התובע טוען ברי - שהאבידה ודאי שלו, והמוצא טוען שמא - שאינו יודע של מי היא. וברי ושמא ברי עדיף. ואף למ"ד דאין ברי עדיף (כתובות י"ב, ב) הוא מטעם דאוקי ממונא בחזקת מריה, וכאן א"א לומר כן, שהרי אינו מוחזק שהרי טוען שודאי זה לא שלו.

15. שכן נהנה

כתב הרמ"א (א"ח סי' ר"ד ס"ח) שאם אנסוהו לאכול, אף על גב שנהנה מהאוכל אינו מברך עליו, הואיל ונאנס על כך.

וצ"ע מ"מ מהמבואר לגבי מצה (סי' תע"ה ס"ד) שאם אנסוהו ואכל מצה יצא, וכתב הב"י הטעם בשם המ"מ והר"ן 'שכן נהנה', ואם כן מדוע מאותו הטעם לא יברכו על זה, שכן נהנה. [עוד יל"ע אם מברך בכה"ג על אכילת המצה ברכת הנהנין].

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות

הנץ החמה	5:49	5:50	5:48	5:46	5:50	5:53
סוקי-ש-גור"א	9:17	9:18	9:17	9:15	9:17	9:20
סוקי-ש-גור"א	9:51	9:52	9:51	9:48	9:52	9:54
סוקי-ש-גור"א	10:26	10:28	10:27	10:24	10:27	10:29
שקיעה	7:47	7:44	7:45	7:43	7:46	7:43
הדלקת נרות	7:07	7:22	7:15	7:13	7:16	7:13

לְכֵן תִּתֵּן לְבָדָּךְ וְכָל דַּעְתְּךָ עַל הַתּוֹרָה ⁷⁸בְּכָל עֵת, כִּי אָדָם לֹמֵד בַּתּוֹרָה ⁷⁹בְּתוֹרָה ⁸⁰חֲכָמָה וּדְרֶךְ-אֲרִיץ וְעִנְיָה וְצִנְיָנוּת וְכָל מַעֲשִׂים טוֹבִים, ⁸¹וּמִן הַשְּׂמִים עוֹשִׂים לוֹ צָרָיו, וְהַתּוֹרָה מְשַׁמְרֶתוֹ וּמְגַדֶּלֶתוֹ וּמְרֻמָּמֶתוֹ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִי חֲכָמִים (אבות פ"ו מ"א): רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה ⁸²לְשִׁמְחָה, ⁸³זוֹכֶה לְדִבְרֵים הַרְבֵּה; וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ

ביאורים

78. בכל עת, כי אדם. בכת"י הגירסא: בכל עת ובכל שעה ותמצא חיים וכבוד ותזכה לפרי רב בעולם-הזה ולכל מדות טובות שבעולם, כי אדם. 79. בתורה. מתוך התורה (כת"י). 80. חכמה ודרך ארץ. חכמה ויראה ודרך ארץ (כת"י). 81. ומן השמים עושים לו צרכיו. במסכת עבודה זרה (יט.) אמר רבי אבדימי בר חמא: כל העוסק בתורה, הקב"ה עושה לו חפציו, שנאמר 'כי אם בתורת ה' חפצו'. היינו, הלומד את תורת ה', ה' עושה לו חפצו. יש לדרוש פסוק זה כאילו כתוב בו: 'כי אם בתורת, ה' [ה' עושה] חפצו' (רש"י). והינו מדה כנגד מדה. שהרי אמרו חז"ל (ברכות ח.): 'אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד'. ולכן מי שעוסק בתורה כפי חפצו של הקב"ה, גם הקב"ה עושה לו את חפציו (עיון יעקב). ובמסכת אבות (ב, ד): 'עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו'. וראה רמב"ם הלכות שמיטה ויובל (יג, יג): 'ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' וכו', הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוויים...'. 82. לשמה. לשם התורה, לא בעבור תועלת כבוד או מוון, אלא לאהבתו את התורה שהיא שלימה בתכלית השלימות (מילי דאבות). 83. זוכה לדברים הרבה. הם המעלות המבוארות להלן שם במשנה, שהתורה מכשרת את האדם להיות צדיק וחסיד ועוד מעלות רבות

⁸⁴כְּדָאִי הוּא לוֹ. נִקְרָא ⁸⁵רַע, ⁸⁶אָהוּב וְכוּ', ⁸⁷וּמְגַדֶּלֶתוֹ וּמְרֻמָּמֶתוֹ עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים. הָרִי שֶׁכָּר פָּרִיָּה בְּעוֹלָם הָזֶה, אֲכָל לְעוֹלָם הַבָּא ⁸⁸"עֵין לֹא רָאֶתָה אֱלֹהִים" ⁸⁹זוֹלָתְךָ" (ישעיה סד, ג), וְאֵין לְמַעְלָה ⁹⁰הֵימְנָה לְעוֹלָם הַבָּא.

ביאורים

(רש"י). 84. כדאי הוא לו. כל העולם היה כדאי להברא בשבילו, כמו שדרשו חכמים (שבת ל:) על הכתוב (קהלת יב, יג) 'כי זה כל האדם', שכל העולם לא נברא אלא בשביל זה העוסק בתורה (רש"י). 85. רע. לשכינה, כמאמר הכתוב (תהלים קכב, ח) 'למען אחי ורעי' (מסכת כלה רבתי פ"ח. ורש"י הביא על כך את המקרא (תהלים קלט, יז) 'ולי מה יקרו רעין אלי'). 86. אהוב. ואף אהוב הוא על הבריות, מאחר שרואים שפורש מענייני העולם ועוסק בתורה לשמה. 87. ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. מגדלתו - לעולם הבא שהוא עולם הנשמות. ומרוממתו - לתחיית המתים ויום הדין שלעתידי לבא. על כל המעשים - בשכר מעשיו הטובים (מילי דאבות). והחסיד יעב"ץ כתב: שמגדלתו ומרוממתו מעל כל המעשים שנעשים תחת השמש. וכעין זה כתב בספר מדרש שמואל, שמגדלתו מעל כל הנעשה בששת ימי בראשית, ואף מעל המלאכים. 88. עין לא ראתה וגו'. שרק הקב"ה עצמו יודע את גודל שוכרם, ולא נגלה הדבר לשום נביא. 89. זוּלָתְךָ. ואין למעלה. בכת"י הגירסא: זוּלָתְךָ. אפילו נביאים לא ראו בשכר הצפון לצדיקים לעתיד לבוא. וכל מה שראו ונתנבאו - לגן, אבל עדן - עין לא ראתה אלהים זוּלָתְךָ. ואין למעלה. 90. הימנה. לקבלת שכר בעוה"ב. וכמו שאמרו חז"ל (פאה א, א) ותלמוד תורה כנגד כולם.

שבת קודש פרשת ואתחנן

"ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם ובינתכם" (ד, ו). במסכת שבת (עה). אמרו: "איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים, היא אומר זה חישוב תקופות ומזלות". כתב בספר 'חיי עולם': "ועינינו הרואות כי העמים למרות שעסקו והעמיקו במאוד בחכמת התכונה, כבר שינו וחזרו ושינו איזה פעמים סדרי חשבונותיהם, כי בהמשך הזמן התברר שאין חשבונם מכוון. וקבלתנו אנו שבין חודש לחודש כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים (ר"ה כה), קולע אל השערה בתכלית הדיוק.

וכתב בספר הברית (ח"א מאמר ד' פ"ג) שחכמי אומות העולם הודו שמזה מוכח שהנבואה האמיתית הייתה בישראל. ושם כתב בשם ספר יוחסין, שכל חכמי העמים תמהו בענין קביעות הזה של כ"ט י"ב תשצ"ג של היהודים אשר מעולם לא נשתבש אפילו במשהו. לקיים מה שנאמר: 'כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים'."

"אז יבדיל משה" (ד, מא). צריך טעם מדוע הפריש את ערי מקלט אחר שגמר לומר להם דברי תוכחות ולפני שהחל לומר להם ההלכות ודיני התורה?

ביאר הגר"ח קניבסקי שליט"א, שהרי כל מצווה שא"א לעשותו ע"י אחרים דוחה ת"ת, כמו שאמרו במסכת מ"ק (ט:), ומצות הפרשת ערי מקלט לא היה אפשר לעשותה כעת, אלא, ע"י משה, שהוא יקבע איזה ערים, כדי שלא יבוא לידי מחלוקת, לכן הקדים זה לדברי תורה. אבל מצוות תוכחה היא מצווה ככל המצוות והעוסק במצווה פטור מן המצווה, לכן כל זמן שעסק בתוכחות לא היה חייב במצוות הפרשת ערי מקלט, אך כשסיים התוכחה, הקדים מצווה זו לת"ת.

"בכל לבבך" (ה, ה). במסכת ברכות ריש פרק הרואה (נד:) שנינו: בשני יצרך - ביצר טוב וביצר הרע. ביאר רבי חיים קניבסקי שליט"א: אפשר שהכוונה בזה שלפעמים יש להשתמש ביצה"ר לטוב, כגון: לאכול דבר מצווה וכיוצ"ב. וכן להיפך, יש לפעמים שאסור להשתמש ביצה"ט, כגון ללמוד תורה במבואות המטונפות, או ללמוד בשבת לאור הנר, או לאור החשמל המיוצר ע"י יהודים ח"ו וכיוצ"ב.

16. הפקר לזמן הוי הפקר

כתב הסמ"ע (ח"מ סימן רע"ג ס"ק יד) שהפקר לזמן הוי הפקר, וילפינן זאת משמיטה דהוא ג"כ לא הוה הפקר אלא שנה אחת. וצ"ע, דהלא בשמיטה רק הפירות הפקר ולא הקרקע, והם מופקרים לעולם.

17. תשמטנה ונטשתה

כתב הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ז הי"ח) 'ועד מתי יהיו העניים מותרין להכנס בפרדסות במוצאי שביעית לאסוף פירות שביעית, עד שתדיר רביעה שנייה' וצ"ע, דהלא מבואר בנדרים (מ"ב ב'), דרחמנא אפקרה לשדהו לצורך לקיטת הפירות. וא"כ איך יכולים הבעלים לזרוע את השדה בשמינית ולמנוע עי"ז מהעניים ליכנס לשדהו והרי הוא מבטל בזה העשה ד'תשמטנה'.

18. המלוה את חבירו לעשר שנים

במכות (ג.) נחלקו הלשונות בגמ' גבי המלוה את חבירו לעשר שנים אם שביעית משמטתו או לא. ופסק הרא"ש (ס"ג) לקולא, שאין משמט, משום דשביעית בזמן הזה דרבנן. וצ"ע שהרי כאן הוא ספיקא דממוא ובכל מקום נקטינן קולא לנתבע, והכא הוי איפכא, קולא לתובע.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות

הנץ החמה	5:50	5:51	5:49	5:46	5:51	5:53
סוק"ש מנ"א	8:25	8:26	8:24	8:21	8:25	8:28
סוק"ש גר"א	9:17	9:19	9:17	9:15	9:18	9:20
סות"פ מנ"א	9:52	9:53	9:51	9:49	9:52	9:55
סות"פ גר"א	10:27	10:28	10:27	10:25	10:27	10:29
שקיעה	7:46	7:43	7:44	7:42	7:45	7:43

צאת השבת	8:22	8:24	8:26	8:24	8:23	8:24
לר"ת	8:59	8:56	8:57	8:55	8:58	8:55

אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (רות רבה א, ב): **רַבִּי שְׁאֵל לְרַבִּי בְּצִלְאֵל**: מַהוּ דְּבָתִּיב **"כִּי נָתַתָּה אִמָּם"** (הושע ב, ז)? אָמַר לוֹ: **אִמָּתִי נַעֲשִׂית דְּבָרִי-תוֹרָה** ⁹¹**בְּזוּיָהּ? בְּזִמָּן** ⁹²**שֶׁבַעֲלֶיהָ** ⁹³**מִבְּזִים אוֹתָהּ. בִּיצֵד?** ⁹⁴**חָכָם יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ "לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט"** (דברים טז, יט), **וְהוּא מִטָּה מִשְׁפָּט; ⁹⁵"לֹא תִכִּיר פָּנִים"**, **וְהוּא מִכִּיר פָּנִים; "וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד"**, **וְהוּא לֹקַח שֹׁחַד. וְכֵן דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרָנָם לְבִרְכָּה: ⁹⁶וְחֻכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָהּ** (קהלת ט, טז) - **"אֵיזָה חֻכְמַת מִסְכֵּן בְּזוּיָהּ?** ⁹⁸**זֶהוּ שֶׁהוּא עֲנִי בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים אֲזַ חֻכְמָתוֹ בְּזוּיָהּ. וּבְשִׂיזוּרָה הוֹרְאוֹת לַעֲשׂוֹת טוֹב וְהוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה, אֲזַ אֵין דְּגָרִיו מְקַבְּלִים.**

ביאורים

91. כוונה. מבוזים ומבוזשים כזבניות ושקרניות - בפני בני המון העם. 92. שבעליה. לומדיהם ומלמדיהם ומורי הוראותיהם. 93. מבזים אותה. את הדברים, בכך שהם עצמם לא מקיימים את מה שהם משמיעים ומורים לעשות. 94. חכם. המלמד ומורה הוראות. 95. לא תכיר פנים. אף בשעת הטענות. אזהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה, אחד עומד ואחד יושב, לפי שכשוראה שהדיין מכבד את חברו מסתמך טענותיו. (רש"י). 96. וחכמת המסכן בזויה. חכמתו של העני בזויה בעיני שומעיה מלקבלה ולקיימה. 97. איזה חכמת מסכן בזויה. לשון המדרש: "וכי חכמתו של רבי עקיבא, שהיה מסכן (-עני) בזויה היתה?" פירוש: רבי עקיבא שהיה עני וחסר כל. עשירים וארבע שנים עסק בתורה מתוך עוני. וכי כל אותן שנים ראשונות אלו בזויה היתה חכמתו מלקבלה? וכן שאר חכמי ישראל כשהיו עניים הכי לא נשמעו ונתקבלו דבריהם בקרב העם בישראל? 98. זה שהוא עני במעשים טובים. כלומר, משמעות "מסכן" האמור כאן, לא עני ברכוש וממון, אלא שהוא מבזה ועושה את הדברים שהוא משמיע מסכנים וחסרי משמעות, שמלמד לאחרים והוא בעצמו אינו

⁹⁹**וְלֹא הַמִּדְרָשׁ עֵקֶר, אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה (אבות פ"א מ"ז).**

לְכֵן יֵשׁ לְכָל אָדָם לְכוֹן מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם. וְרָאָה וְהָכֵן מֵאֲלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה, בְּשִׁבִּיל שְׁלֹמֹדוֹ אָבִיו תוֹרָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה לְפִנֵּי נִהְפָּךְ לְמִינּוּת. דְּאִמְרִינֵן בִּירוּשָׁלַיִם חֲנִינָה (פ"ב ה"א) וּבַמִּדְרָשׁ קִהְלַת (ו, יח): בְּשִׁנְמוּל, עָשָׂה אָבִיו סְעוּדָה לְחֻכְמִים וְהוֹמִין רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְשָׂאֵר חֻכְמִים, וְהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּסְעוּדָה וּמְדַבְּרִים דְּבָרִי-תוֹרָה, עַד שֶׁבָּאָה הָאֵשׁ סְבִיבָם. בָּא אָבִיו שֶׁל אֱלִישָׁע וְאָמַר לָהֶם: רַבּוֹתִי, וְכִי בָאתֶם לְשֹׁרֵף אֶת הַבַּיִת?! אָמְרוּ לוֹ: אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא שֶׁמִּפְנֵי שְׂאֵנִי חוֹזְרִים בְּדָבָרִי-תוֹרָה וּנְכִיאוֹם וּבְתוֹכֵם, וְהַדְּבָרִים מַעֲדִידִים בִּינוֹתֵינוּ שֶׁמֶה־סִּנִּי נִתְּנוּ וּמִתּוֹךְ הָאֵשׁ נִתְּנוּ. אָמַר: בֵּינָן שְׂאֵנִי רוֹאֶה שֶׁכֶּךָ בַּח הַתּוֹרָה, אִם נִתְקַן לִי בֶן זֶה אֲנִי נוֹתֵנוּ לְתוֹרָה. וּבְשִׁבִּיל שֶׁהָיָה מִתְבָּנֵן שְׁלֹא לְשִׁמָּה, אֶלָּא לְכָבוֹד, נִהְפָּךְ בְּנוֹ לְמִינּוּת. וְאֶף-עַל-פִּי כֵּן, לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם ¹⁰⁰אֶפְלוּ שְׁלֹא לְשִׁמָּה, שֶׁמִּתּוֹךְ שְׁלֹא לְשִׁמָּה בָּא לְשִׁמָּה (פסחים נ:).

ביאורים

מקיים, וגם הוא עצמו בזוי בעיני שומעיו. 99. ולא המדרש עיקר אלא המעשה. רבינו יונה (אבות א, יז) מפרש דברי התנא אלו על הדרשן שלא ידרוש לאחרים והוא בעצמו אינו עושה הדברים שדורש, אלא יעשה אותם תחלה ואח"כ ידרוש לאחרים, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (חגיגה יד: יבמות סג:) 'נאה דורש ונאה מקיים'. 100. אפילו שלא לשמה. מחמת יראת עונש, או כדי לזכות בשכר לעולם הבא, או כדי שיכבדוהו.

המלאכות האסורות מדאורייתא

בתורה נכתבו ארבע מלאכות האסורות בשביעית ב'לא תעשה' ומלאכה אחת (חרישה) האסורה ב'עשה'. ואלו הן:

א. זריעה - "שדך לא תזרע" (ויקרא כה. ד). זריעה - הכוונה לזריעה של זרע חד שנתי, כמו: גרעין חיטה וכדומה. חז"ל למדו מקל וחומר של זריעה עוד ארבעה איסורי דאורייתא, ואלו הן: **א. נטיעה** - של עצי פרי ועצי סרק. **ב. שתילה** - העברת שתיל ממקום למקום. **ג. הברכה** - (מלשון ברך) כיפוף הענף והכנסתו לקרקע. **ד. הרכבה** - הכנסת ענף בתוך גזע עץ וחבישתו.

ב. זמירה - "וכרמך לא תזמר" (שם). אסור להסיר ענפים או חלקיהם לתועלת האילן. בזמן בית המקדש אסור זמירה דאורייתא חל בוודאי בגפן, כי הזמירה בגפן הכרחית כל שנה. אם לא, הגפן מתמלאת בזמורות רבות המפריעות לגידול הענבים. ולכן קוצצים את הגפן כמעט לגמרי, ומשאירים רק מעט ענפים. לגבי שאר האילנות נחלקו הפוסקים האם זמירה היא דאורייתא או דרבנן.

ג. קצירה ובצירה - "את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור" (שם ה). כתוב בתורה (שם ו): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" מכאן שפירות שביעית מותרים באכילה. והרי לצורך האכילה מוכרחים לקצור או לבצור. לכן קיבלו חז"ל שהכוונה: שלא יקצור כדרך הקוצרים, ולא יבצור כדרך הבוצרים, שלא יִקְאֶה האדם דרך בעלות ולא יראה שסוחר בפירות שביעית. לצורך זה קבעו חז"ל מספר תנאים: **א.** שלא יקצור, אלא רק כמות - לימים מועטים. **ב.** שלא יעמיד ערימה מהתבואה. **ג.** שישנה את הכלים שבהם רגיל להשתמש לקצירה ולדישה. **ד.** שישנה בעיבוד פירות תלושים, כגון: בדריכת ענבים.

ה. חרישה - "בחריש ובקציר תשבות" (שמות לד. כא). כל פעולה שמכשירה את הקרקע לזריעה, כגון: חפירת גומות, הפיכת רגבים וכדו'.

19. אי עביד לא מהני

כתבו תוס' בקידושין (גיב א') שהמקדש אשה בפירות שביעית, אף דאסור משום סחורה, מ"מ חיילי קידושין.

וצ"ע, מ"ט לא נימא כל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וצ"ע.

20. הפקר בפירות שביעית

שיטת מרן הב"י (שו"ת אבקת רוכל סי' כ"ב) דפירות שביעית יש דין להפקירם, ואם לא הפקירן אינם מופקרים.

וצ"ע, דהלא לא חל הפקר על דבר שלא בא לעולם, ולא שמענו שצריך מידי יום להפקיר.

21. לימוד תורה ביום ולילה

הנה אנו קוראים ק"ש בבוקר ובליילה ממה שנאמר 'ובשכבך ובקומך'. וצ"ע, דהלא בריש הפסוק נאמר 'ושננתם לבניך' וגו' ובשכבך ובקומך, ואם כן זה קאי גם על מצוות ושננתם לבניך, ומדוע לא חייבו ללמד את בנו תורה בבוקר ובערב מדאורייתא כק"ש.

22. שהחיינו בריח

הנה האוכל פרי חדש מברך שהחיינו.

וצ"ע מדוע אין מברכים שהחיינו על צמחים שיש בהם ריח שמברכים עליהם בורא מיני בשמים הגדלים ומתחדשים מזמן לזמן, למה לא מברך גם 'שהחיינו' בזמן שמריחן בפעם הראשונה.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות

הנץ החמה	5:51	5:52	5:50	5:47	5:51	5:54
סוקי'ש מג"א	8:25	8:26	8:24	8:22	8:26	8:28
סוקי'ש נר"א	9:18	9:19	9:17	9:15	9:18	9:20
סוקי'ש מג"א	9:52	9:53	9:51	9:49	9:52	9:55
סוקי'ש נר"א	10:27	10:28	10:27	10:25	10:27	10:30
שקיעה	7:45	7:42	7:43	7:42	7:44	7:42

וְעָתָה יֵשׁ לִי לִכְתֹּב עֲנִינֵי הַתְּלִמּוּד וְהַמְצוּת: ¹⁰¹ כָּל הַמְצוּת שֶׁנִּתְּנוּ לִי לְמֹשֶׁה בְּסִינֵי - ¹⁰² בְּפִרְשֵׁן נִתְּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ¹⁰³ וְאַתָּה לָךְ אֶת לֹחַת הָאֶבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמְצוּה" (שמות כד, יב); תּוֹרָה - ¹⁰⁴ זוֹ תּוֹרָה ¹⁰⁵ שֶׁבִּכְתָּב, וְהַמְצוּה - ¹⁰⁶ זוֹ פִּרְוֶשָׁה (ברכות ה, א). וְעֲנִינוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה עַל-פִּי הַמְצוּה, וְהַמְצוּה זוֹ הִיא הַנִּקְרָאת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה. ¹⁰⁷ כָּל הַתּוֹרָה כְּתֻבָּה מֹשֶׁה רָבֵנוּ עָלָיו הַשְּׁלֹם קָדָם שְׁמַת בְּכַתֵּב יָדוֹ, וְנָתַן סֵפֶר לְכָל שָׂכֵט וְשָׂכֵט, וְסֵפֶר אֶחָד נִתְּנוּ בְּאֶרֶץ ¹⁰⁸ לְעַד, ¹⁰⁹ שֶׁנֶּאֱמַר: ¹¹⁰ לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה ¹¹⁰ הַזֶּה וְשִׁמַּתָּם אֹתוֹ ¹¹¹ מִצֵּד אֶרֶץ פְּרִיֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם

ביאורים

101. כל המצוות. מכאן ואילך מביא המחבר בקיצור את דברי הרמב"ם בהקדמתו ל"משנה תורה". 102. בפירושן נתנו. בתורה שבעל פה. 103. ואתנה לך וגו'. לאחר מתן תורה אמר ה' למשה 'עלה אלי ההרה והנה שם' - ארבעים יום, ואתנה לך וגו'. 104. זו תורה שבכתב. חמשה חומשי תורה (רש"י ברכות ה.). 105. שבכתב. ואי אתה רשאי לאומרן בעל פה, שנאמר (שמות לד, כז) "כתוב לך את הדברים האלה" (גיתין ס:). והטעם כתב הריטב"א, לפי שיש בתורה דברים רבים הנדרשים מתוך הכתב, כגון חסירות ויתירות וקרי וכתבי, ובקריאה בעל פה לא ניתן לדרשם. 106. זו פרושה. של תורה. והם: ההלכות שב"תורה שבעל פה" הכלולות במשנה. 107. כל התורה כתבה משה רבינו. ולגבי שמונה פסוקים אחרונים שבתורה (העוסקים בענין מיתתו של משה), נחלקו בגמרא (ב"ב טו.) אם יהושע כתבן או משה כתבן בדמע, עיי"ש. 108. לעד. לעדות שבני ישראל הוזהרו לקיים את כל מצוות התורה. 109. שנאמר. משה אמר זאת ללוויים לאחר שסיים לכתוב את כל התורה. 110. הזה. שכתבתי. 111. מצד ארץ פריית ה'. נחלקו בו חכמי

וְהָיָה שֵׁם בְּךָ לְעַד" (דברים לא, כו). וְהַמְצוּה, שֶׁהִיא פִּרְוֶשׁ הַתּוֹרָה, ¹¹² לֹא כְּתֻבָּה, אֲלָא ¹¹³ צִוָּה בָּהּ ¹¹⁴ לְזַקְנִים וְלִיהוֹשֻׁעַ וְלִשָּׂאָר כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: ¹¹⁵ "אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה אֲתֶכֶם אֹתוֹ תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת, ¹¹⁶ לֹא תִסֵּף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ" (שם יג, א); וּמִפְּנֵי זֶה נִקְרָאת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה.

ביאורים

ישראל במסכת בבא בתרא (יד:): יש מהם אומרים, כי דף (פיסת עץ) היה בולט מן הארון מבחוץ ושם היה מונח ספר התורה, וכמשמעות הכתוב 'מצד ארון ברית ה', שלא היה מונח בתוכו אלא מן הצד. ויש אומרים, מצד הלוחות היה מונח בתוך הארון, ונאמר 'מצד' לפי שלא היה מונח באמצע הארון בין הלוחות, אלא מצדו. 112. לא כתבה. משום שנאמר (שמות לד, כו): "כי על פי הדברים האלה" [שמשמעותו שהתורה לא נכתבה אלא נמסרה בעל פה. (רש"י). מהלשון "על פי" משמע שהברית נכרתה על התורה שבעל פה, שהרי לא היה הכתוב צריך לומר "על פי הדברים האלה" אלא "בעבור הדברים האלה" (ראה מדרש תנחומא נח, כ). כך אמר הקב"ה למשה: דברים שנתתי לך בעל פה אין אתה רשאי לאומרן לישראל בכתב (גיתין ס:). והטעם, כי הענינים העמוקים בתורה ופירושיה צריכים להימסר בעל פה כדי שיובנו כראוי, לפי שבלימוד מתוך הכתב מצוי שאין הלימוד יורד לעומק כוונת הכותב (ריטב"א שם והר"ן מגילה יד.). ומכאן יש ללמוד שלא ניתן התלמוד להיכתב אלא משום שאלמלא כן היתה התורה משתכחת [ויש בזה משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך"] (רש"י גיתין ס.). 113. צוה בה לזקנים. לימד לזקנים וכו' בעל פה את מה שלמד מפי ה'. 114. לזקנים. לשבעים הזקנים (רמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות). 115. כל הדבר. שיוהר האדם במצוה קלה כבחמורה (רש"י). 116. לא תוסף עליו. כגון הנותן חמש פרשיות בתפילין במקום ארבע שאמרה תורה, או חמשה מינין בלולב במקום ארבעה שאמרה תורה, וכו'. המברך ארבע ברכות בברכת-כהנים - ברכה אחת יתירה על שלשת הפסוקים האמורים בתורה (רש"י דברים יג, א).

המלאכות האסורות מדרבנן

חכמים אסרו גם את שאר עבודות שדה ואילן, שהם תולדות של המלאכות האסורות מן התורה. על כן כל המלאכות שמועילות לגידול הצמחים או הפירות - שהן תולדות של מלאכת זורע או חורש, הרי הן אסורות בשנת השמיטה מדרבנן.

ולכן אסרו חכמים את **השקאת** השדה, שהרי מטרת ההשקאה היא להצמיח. כמו כן אסרו את **הזיבול** שהרי מטרתו להשבחת הצמח והקרקע. וכן **ניכוש**, דהיינו הוצאת עשבי בר וכיסוח דשא יבש. וכן **גיוזם**, דהיינו דילול הענפים וכדו' להשבחת הצמח. וכן **עישון**, דהיינו השמדת מזיקים על ידי עשן וכדומה. וכן **סיקול**, דהיינו הסרת אבנים מהשדה כדי לייפותו ולהכינו לזריעה. וכן **ליקוט** עצים למטרה זה, שכל המלאכות הללו מועילות לצמיחת הגידולים.

כמו כן, אסרו חכמים **להשוות** את פני השדה - למלא עפר או לפזרו במקום המיועד לזריעה, וכן **עידור** לריכוך הקרקע, שפעולות אלו מכשירות את הקרקע לזריעה, והרי הם תולדות מלאכת חורש.

ההבדל בין מלאכות דאורייתא למלאכות דרבנן:

מלאכות דאורייתא - אין הבדל אם קיום האיסור גורם להפסד או לא (כמו זריעה) ובכל מקרה אסור לעשותם. ואילו במלאכות דרבנן - יש תנאים שבהם מותר לעשותן. ואלו הן: א. לאוקמי אילנא ולא לאברויי, כלומר, כאשר הן באות לקיום הצמח ולא כאשר הן באות לגרום "הבראה" (-השבחה) - כגון: ענף שנסדק מותר לתמכו, שלא יוסיף להישבר. ב. במקום הפסד - כגון: מותר להשקות כדי שהאדמה לא תתייבש ותינזק. ג. למטרה שונה - אם ניכר שאין רצונו למלאכה שאסורה בשמיטה, כגון: סיקול אבנים - לבניה. גיוזם עץ ערבה - למצווה.

23. ההולך במדבר בשבת

כתב רבינו בחיי (במדבר טו לב) "כל מי שהולך במדבר ואינו יודע איזה יום הוא, חייב לשמור את השבת ואינו רשאי להפטר בכך, כיצד יעשה מונה ששה ושובת יום אחד וכו'. והוא חייב מיתה אם לא ישמור את השבת אפילו במדבר. וצ"ע, דמשמע מדבריו דאם יחלל את היום בו יהא שובת, יהא חייב מיתה. ומאי טעמא לומר כן, והלא שמא אינו שבת, ודבריו צריכים תלמוד.

24. טוחן בשבת

הנה קיי"ל דמותר בשבת לחתוך בשר דק דק משום דאין איסור טחינה בשבת אלא בגידולי קרקע (משנ"ב סימן שכ"א ס"ק לא). והוא מתרומת הדשן (סימן נ"ו).

וצ"ע, דהלא כתב רש"י (ע"ד ב' ד"ה שבע) שהעושה כד חרס עובר בשבע חטאות ואחד מהן, שטוחן הרגבים. ועוד שכתב הרמב"ם (שבת פ"ח ט"ו) שהשף לשון של מתכת חייב משום טוחן.

25. ממצוא חפץ

הנה בשבת נאסר דיבור בדברי חול והוא משום 'ממצוא חפץ'. חידוש מצינו בדברי התוס' (שבת ק"ג א' ד"ה ודיבור) וכן הוא בפרמ"ג (סי' ש"ז משב"ז סק"א) בשם הצמח צדק, שהוא מדאורייתא.

וצ"ע, שהלא מצינו שהקלו בזה הרבה, ואיך אפשר להקל באיסור שהוא מדאורייתא.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות						
הנץ החמה	5:51	5:52	5:50	5:48	5:52	5:55
סוק"ש מג"א	8:26	8:27	8:25	8:22	8:26	8:29
סוק"ש נר"א	9:18	9:19	9:18	9:16	9:18	9:21
סוק"ש מג"א	9:52	9:53	9:52	9:50	9:53	9:55
סוק"ש נר"א	10:27	10:28	10:27	10:25	10:28	10:30
שקיעה	7:45	7:42	7:43	7:41	7:44	7:41

ומימות משה רבנו עליו השלום ועד רבנו הקדוש, שהוא רבי יהודה הנשיא, ¹¹⁷ לא חברו חברי שולמדים אותו ברבים בתורה שבעל-פה, אלא בכל דור ודור ראש-בית-דין או נביא שיהיה באותו הדור ¹¹⁸ כותב לעצמו וזרזון השמועות ששמע מרבותיו, והיה ¹¹⁹ מלמד על-פה ברבים. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כחו מבאר התורה ומהלכותיה כמו ששמע, ¹²⁰ ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור בדינים שלא למדום מפי השמועה, אלא ¹²¹ במדה משלש-עשרה מדות, והסבירו עליהם בית-דין הגדול. וכן היה הדבר

ביאורים

117. לא חברו חברי וכו'. היו נמנעים מלהעלות דברי תורה שבעל פה על הכתב [מכח ההלכה של "דברים שבעל פה אי אתה רשאי לכותבם"]. 118. כותב לעצמו. והוא הנקרא מגילת סתרים. 119. מלמד על-פה ברבים. מדברים אלו מדריקים האחרונים שהאיסור לכתוב תורה שבעל פה אינו בעצם הכתיבה אלא בלימוד ומסירת הדברים מתוך הכתב (חידושי הגרי"ז תמורה יד: ראה גם אבן האזל על הקדמת הרמב"ם). וכן משמע ממה שכתב רש"י (שבת ו: ב"מ צב. ד"ה מגילת סתרים) שלאחר שכתבו התלמידים דברים חדשים ששמעו מרבותיהם היו מסתירים את הכתב כדי שלא ילמדו ממנו. 120. ומדברים שנתחדשו וכו'. החכמים סמכו בעיקר על גירסתם בעל פה, אך כיון שיש שכחה בעולם, כתבו את ההלכות והניחום, שאם ישתכחו הדברים יעינו במה שנכתב (ריטב"א תמורה יד: בהוספתו בגירסת הגמרא על הכתוב שם "דלמא מילתא חדתא שאני"). 121. במדה משלש עשרה מדות. באחת מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהן. "ג הדרכים לדרשת המקראות שבתורה נקראו 'מדות' על שם שמודדים

תמיד ¹²² עד רבנו הקדוש, שהוא רבי יהודה הנשיא. ולמה עשה רבנו הקדוש ¹²³ כך, ולא הניח הדבר כמות שתהיה? כי ראה שהתלמידים מתמעטים והולכים, והצרות מתחדשות ובאות, ומלכות רומי פושטת בעולם ומתנפלת, וישראל מתגלגלים ¹²⁴ והולכים לקצוות להשתעבד - כשראה ענין זה, שהיו ישראל מבלבלים והיתה תורה משתפחת מישראל, אז חבר המשניות להיות ביד כל אחד ואחד, כדי שילמדו ולא ישתכחו. וישב כל ימיו הוא ובית-דינו, ולמדו המשנה ברבים, והיו לפניו גדולי חכמי ישראל שקבלו ממנו, ועמהם אלפים ורכבות משאר החכמים.

ביאורים

בהם לפי הענין והקבלה, שבכל מדה יש תנאים ואופנים האין היא נדרשת, באיזה מקום דנין ובאיזה מקום אין דנין (הנצי"ב בהקדמת העמק שאלה). 122. עד רבנו הקדוש. והוא קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו משה רבינו ושלמדו בית דין של כל דור ודור בכל התורה כולה, וחבר מהכל ספר המשנה. ושנו לתלמידים ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם, ורצו בכל מקום כדי שלא תשתכח תורה שבעל פה מישראל. (לשון הרמב"ם). וז"ל הירושלמי (פאה ב, ד): אם באת הלכה תחת ידיך ואין אתה יודע מה טיבה - אל תפליגנה לדבר אחר [פירוש, אל תדחנה מהלכה] שהרי כמה הלכות נאמרו למשה בסיני וכולהון משוקעות במשנה. 123. כך. שחבר את המשניות. 124. והולכים לקצוות להשתעבד. בכת"י: והולכים לקצה הארצות מפני הצרות והשעבוד.

הפעולות המותרות לעשותן בשמיטה

א. השקאה מותרת רק כדי למנוע נזק ניכר בגינה. ולכן, יש להשקות רק כמות מים שבאה לחיותו של הצמח ולא להשבתו. כמו כן יש להרחיק את הפרשי זמני ההשקאה עד כמה שאפשר. כמו כן, אין להשקות גינה שלימה אם רק מספר בודד של צמחים זקוק למים. וכן, אסור להשקות בעונת גשמים. ועצי סרק ושיחים אין להשקות אפילו בקיץ, מאחר ושוורשיהם עמוקים ותופסים די לחלוחית לקיומם.

ב. העשבים השוטים אסור מדרבנן לנכש, אך אם מניעת הניכוש גורמת נזק ניכר, כגון: עשבים החונקים את הצמח, מותר לקצוץ את העשבים, ואם כיסוח בלבד אינו מועיל - מותר לעקורם ביד, ואם אין מצליחים - מותר לעקורם במעדר. כמו כן, מותר לנכש מחשש שריפה או סכנת נחשים, ובלבד שיהא רחוק מאילנות וצמחים וגם שאין המקום עומד לזריעה. וכן מותר לסלק פסולת תלוש, אמנם לא במגרפה.

ג. זיבול ודישון מותר רק במקום שאם לא יעשה זאת יגרום נזק ניכר. לעדור אסור בשביעית כשנעשה לצורך חקלאי - כגון: ריכוך הקרקע סביב העץ וכדו', אבל מותר לעדור סביב הצמח (ערוגה למים) כשיש חשש להפסד ניכר של הצמח, ומטרתו שהמים לא 'יברחו' מהעץ.

ד. מותר לחפור בשביעית שלא לצורך זריעה (כשהבור לא ימשש לזריעה או לנטיעה), ובאופן שניכר שאינו לצורך זריעה, כמו: חפירת לבניית גדר, להתקנת משחקים וכדו', ובלבד שהעפר המוצא מהבור לא יפוזר על פני השדה. אמנם, אסור חז"ל לחפור בין שדהו לשדה חבירו כדי לבנות בו גדר, והטעם, שמא ימלך ויזרע שם. אבל בין שדהו לרשות הרבים מותר, כי אין רגילות לזרוע סמוך לרשות הרבים.

ה. קטיפת פרחים לצורך קישוט מותרת, אף שזה גורם לפעמים לגידול נוסף, וצריך שיקטוף בשינוי ניכר מהדרך המקובלת.

26. גר שנתגייר כקטן שנולד

קיי"ל דגר שנתגייר כקטן שנולד, ומותר בקרובותיו. והנה בני ישראל אחר מתן תורה היו גרים כמבואר ביבמות (מ"ב).

וצ"ע, דאם כן מדוע כתב רש"י (בהעלותך י"א) שעם ישראל בכה למשפחותיו על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם. והלא כולם היו מותרים בקרוביהם.

27. גזירה שמא יטלטלנו ד' אמות

בראש השנה (כ"ט ב) מבואר הטעם שאין תוקעים בר"ה שחל בשבת, גזירה שמא יטלטלו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה.

וצ"ע, א"כ איך קוראים כל שבת בבית הכנסת בס"ת ואין חוששים שמא יטלטלנו ד' אמות ברה"ר.

28. עדותן קיימת

בפסחים (י"ב ב) עד אחד אומר [שאדם הרג] בשתי שעות, ועד אחד אומר בשלש שעות, עדותן קיימת. ובטעם הדבר מבואר בגמ' שמתרצים דברי העד לומר שכשאמר שתי שעות כוונתו לסוף השעה.

וצ"ע, מהיכתי תיתי לתרץ דברי העד ולהרוג אדם על פי זה. והלא אדרבה מספק נימא שהוא עד שקרן, והתורה אמרה ושפטו והצילו העדה.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית ותיבות

הנץ החמה	5:52	5:53	5:51	5:49	5:52	5:55
סוקי-ש מגיא	8:26	8:27	8:25	8:23	8:27	8:29
סוקי-ש גר"א	9:18	9:20	9:18	9:16	9:19	9:21
סוקי-ש מגיא	9:53	9:54	9:52	9:50	9:53	9:55
סוקי-ש גר"א	10:27	10:29	10:27	10:25	10:28	10:30
שקיעה	7:44	7:41	7:42	7:40	7:43	7:41

ארחות

שער התורה

צדיקים

וּתְלַמִּידיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנֶּשִׁיא גַם-כֵּן חֲבָרוּ חֲבוּרִים: ¹²⁵ רַב חֲבֵר ¹²⁶ סִפְרָא וְסִפְרִי, לְבָאֵר וּלְהוֹדִיעַ ¹²⁷ עֲקָרֵי הַמִּשְׁנָה, וְרַבִּי תָּא חֲבֵר הַתּוֹסֵפֶתָא לְבָאֵר ¹²⁸ עֲנִינֵי הַמִּשְׁנָה, וְכֵן רַבִּי הוֹשַׁעְיָא וְכֵן קִפְרָא חֲבָרוּ ¹²⁹ הַבְּרִיתוֹת לְבָאֵר ¹³⁰ דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה. וְנִתְנָלְגַל הַדְּבָר בָּךְ, עַד שֶׁבָּאוּ הָאֲמוּרָאִים וְהָיוּ לָהֶם מַחְלוקוֹת בְּפֶרוּשׁ הַמִּשְׁנָה וְהַתּוֹסֵפֶתוֹת וְהַבְּרִיתוֹת, עַד שֶׁחֲבֵר רַבִּי יוֹחָנָן הַתַּלְמוּד יְרוּשְׁלָמִי בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל אַחֵר חָרַפְּן בְּבֵית בְּקָרוֹב שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, וְנִקְרָא "יְרוּשְׁלָמִי" בְּשִׁבְלֵי שְׁחִיָּה

ביאורים

125. רב חיבר ספרא וספרי. ואע"פ שמדרשים הללו הם ביסודם מדברי רבי שמעון ורבי יהודה (מדרש ההלכה על ויקרא ע"י רבי יהודה, והשאר ע"י רבי שמעון) - כמבואר ברשב"ם ב"ב (קכד:) עפ"י סנהדרין פו. כנראה שעריכתם הסופית היתה על ידי רב. 126. ספרא וספרי. היינו מדרשי המקראות בעניני הלכה. ספרא הוא על חומש ויקרא ונקרא גם בשם תורת כהנים, וחז"ל (ברכות יח: ע"ש בתוס') כינוהו בשם "ארי" שהוא חמור שבספרים, ונכלל בו גם ברייתא דמלואים (עין רש"י ויקרא ט, כג) והיא ברייתא הנוספת על תורת כהנים. וספרי הם שני ספרים על חומשים במדבר ודברים, ונקראו גם (ב"ב קכד:) 'שאר ספרי דבי רב' דספר הגדול הוא על ויקרא. ולדברי הרמב"ם שרב חיבר את המדרשים ספרי וספרא, מדרשים אלו נקראים 'דבי רב' - מבית מדרשו של רב - על שם מחברם. 127. עיקרי המשנה. מקורות דיני המשנה - מהיכן נלמדים מפסוקי התורה. 128. עניני המשנה. ומביא דעות נוספות שלא הוזכרו בדברי המשנה. 129. הברייתות. באור השם 'ברייתות' הוא: חיצוניות, שלא נכנסו בפנים חבורו של רבנו הקדוש. 130. דברי המשנה. בהרחבה ובאריכות יתר.

ארחות

שער התורה

צדיקים

דָּר בִּירוּשָׁלַיִם. וְאַחֵר-כֵּךְ כָּמוֹ מֵאָה שָׁנָה חֲבֵר רַב אִשִּׁי שְׁחִיָּה בְּכָכַל הַתַּלְמוּד כְּבָלִי. וְעֲנִין שְׁנֵי הַתַּלְמוּדִים הוּא פְּרוּשׁ דְּבָרֵי הַמִּשְׁנָה, וּבְאוּר עֲמֻקּוֹתָהּ, וּדְבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּכָל בֵּית-דִּין וּבֵית-דִּין מִימֵוֹת רַבְּנֵי הַקְּדוּשָׁה וְעַד חֲבוּר הַתַּלְמוּד. וּמִשְׁנֵי הַתַּלְמוּדִים וּמִן הַתּוֹסֵפֶתָא וּמִן הַסִּפְרָא וּמִן הַסִּפְרִי וּמִן הַתּוֹסֵפֶתוֹת, מִכָּלֵם יִתְבָּאֵר הָאֲסוּר וְהַמֵּתָר, הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר, הַחַיִּיב וְהַפְּטוּר, הַפְּסוּל וְהַכָּשֵׁר, כָּמוֹ שֶׁהֶעֱתִיקוּ אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מִפִּי מוֹשֶׁה רַבְּנֵנוּ וְכָרוֹנוּ לְבִרְכָּהּ מִסִּינִי.

טיפול בעציצים בשנת השמיטה

א. עציץ שיש לו יניקה מהקרקע, כלומר, שהוא שואב לחות מהאדמה, נקרא 'עציץ נקוב'. לדוגמא: עציץ שיש בתחתיתו חור. גם עציץ חרס, אף שאין בו חור ומונח על אדמה, החרס סופג לחות מהאדמה דרך דפנותיו, והעציץ נקרא 'עציץ נקוב'. עציצים נקובים נחשבים כמחוברים לאדמה, והעבודה בהם כמוה כעבודה בשדה.

ב. עציץ שאין לו יניקה מהאדמה, נקרא 'עציץ שאינו נקוב', כגון: עציץ שאין בו חור בתחתיתו. עציץ שאינו נקוב הנמצא בתוך בית, אפשר להקל ולטפל בו כרגיל, כמו בכל שנה. ואף המיקל לזרוע בו ולשתול בו, יש לו על מי לסמוך. עציץ שאינו נקוב הנמצא בחצר או במרפסת שאינה מקורה, מותר לטפל בו רק כמו בעציץ נקוב.

ג. כדאי להפוך את כל העציצים שבבית בערב השמיטה לעציצים שאינם נקובים. כיצד? מניחים את העציץ על צלחת העשויה ממתכת, עץ או זכוכית או כל משטח אחר המפסיק את היניקה מהקרקע. את החציצה בין העציץ לרצפה יש לעשות לא רק מתחת לעציץ עצמו אלא מתחת לכל גוף העציץ (העלים המתפשטים מעבר לעציץ), מכיון שנוף העציץ יונק אף הוא מהקרקע. פעולה זו מותרת אף בשנת השמיטה, מפני שמותר להפוך עציץ נקוב - לעציץ שאינו נקוב.

לעומת זאת, אסור להפוך עציץ שאינו נקוב לעציץ נקוב, לכן אין להוריד את העציץ מהמשטח החוצץ בינו לבין הקרקע.

ד. קיימות דעות שונות בהלכה לענין הרצפה שעליה מונח העציץ, האם היא נחשבת חציצה או לא. לדעת חלק מהפוסקים, עציץ נקוב המונח בבית מרוצף, אפילו בקומה גבוהה, נחשב לעציץ נקוב ודינו כגדל בשדה, למרות המרחק שלו מן האדמה. בקומה גבוהה ניתן להקל בחציצה שתהיה רק מתחת לעציץ ולא מתחת לכל הנוף.

29. קדושת שביעית

יל"ע מדוע לא חששו ישראל בקניית רהיטים העשויים מעץ לבדוק אם אינם קדושים בקדושת שביעית.

30. ריבוי בשיעורין

כתב הרשב"א (שבת ק"ז א') מותר בשבת לנעול לתחילה ביתו ע"מ לשמור ביתו וצבי שבתוכו, דכיון שהוא צריך לשמור ביתו, אף על פי שעל ידי כך ניצוד הצבי ממילא מותר.

וצ"ע, דמ"ש מדין 'ריבוי בשיעורין', שאם אדם מבשל חתיכת בשר עבור פקו"נ אסור לו להוסיף עוד אחד. וכ"ש כאן.

31. המעמיד בהמתו על גבי עשב

בשו"ע (סי' שכ"ד ס"ג) 'מעמיד אדם בהמתו על גבי עשבים מחוברים בשבת'. הרי שאינו עובר על קוצר בכך.

וצ"ע, שהלא לגבי נזיקין קי"ל (ח"מ שצ"ד ס"ג), שהמעמיד בהמת חברו על קמת חבירו חייב משום אדם המזיק ולא משום שן. הרי שמייחסים כאילו הוא עצמו עשה פעולה זו.

32. אין טחינה אחר טחינה

הנה קי"ל (שו"ע סי' ש"ב ס"ז) שטיט שעל בגדו אם הוא יבש אסור לגררו, דהוי טוחן. וצ"ע, דהלא קי"ל שמותר לטחון לחם משום שכבר היה כבר פעם קמח טחון, ואין טוחן אחר טוחן, וגם כאן הלא היה כבר טחון.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות

הנץ החמה	5:53	5:54	5:52	5:49	5:53	5:56
סוק"ש מג"א	8:27	8:28	8:26	8:23	8:27	8:30
סוק"ש נר"א	9:19	9:20	9:18	9:16	9:19	9:21
סות"פ מג"א	9:53	9:54	9:52	9:50	9:53	9:56
סות"פ נר"א	10:27	10:29	10:28	10:26	10:28	10:30
שקיעה	7:43	7:40	7:41	7:39	7:42	7:40

גם יתבאר מהם דברים שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור ודור לעשות סוג לתורה, כמו ששמענו מפי משה רבנו זכרונו לברכה פרוש, שנאמר: "ושמרתם את משמרתִי" (ויקרא יח, ל) - ¹³¹עשו משמרת למשמרתִי (מו"ק ה, א). וכן יתבאר ¹³²מהם המנהגים והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור, כמו שראו בית-דין של אותו הדור, לפי שאסור לסור מהם, שנאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז, יא). וכן משפטים ודינים מכללים שלא קבלום ממש רבנו זכרונו לברכה, ודנו בהן בית-דין של אותו הדור במדות שהתורה נדרשת בהן, ופסקו אותם הזקנים ונקמו שהדין כך הוא - הכל חבר רב אשי בתלמוד, מימות משה ועד ימיו.

ואחר בית-דינו של רב אשי, שחבר התלמוד ונקמו, בימי בנו, נתפזרו ישראל בכל הארצות פזור יתר, והגיעו לקצוות ולאיים הרחוקים, ורבקה קטטה בעולם, ונשתבשו

ביאורים

131. עשו וגו'. בפסוק זה מצוה התורה לעשות שמירה לאיסורי עריות (הקרויים 'משמרתִי'). 132. מהם. מהוראתם.

הדרכים בגיטות, ונתמעט תלמוד תורה, ולא נכנסו ישראל לתלמוד בישיבותיהם אלפים ורבבות כמו שהיה מקדם, אלא מתקבצים יחידים, ¹³³השרידים אשר ה' קורא בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה, ועוסקים בתורה, ומבינים בחבורי החכמים גלם, ויודעים מהם המצוות אשר צוה אדון הכל ברוך הוא.

ביאורים

133. השרידים אשר השם קורא. על דרך הכתוב (יואל ג, ה). וביאורו: יחידים הנשארים המבוררים שבהם, אשר כל אחד מהם קורא אל ה', וצועק אליו ומשים בו בטחונו (מצו"ד).

אילו יבולים קדושים בקדושת שביעית?

”והיתה שבת הארץ לכם לאכלה” (ויקרא כה, ו) מכאן שמן התורה מותר לאכול כל דבר שצמח בשנת השמיטה. יבול שינק את כוחו מאדמה המקודשת בקדושת שביעית, נעשה קדוש, ויש לנהוג בו בקדושה.

לא כל היבול בשנת השמיטה הוא קדוש, רק פירות וירקות היונקים את כוחם מאדמה המקודשת בקדושת שביעית - מתקדשים. לא כל הגידולים יונקים את כוחם מהאדמה באותו שלב, ולכן יש להבדיל ביניהם, כפי שיתבאר:

ירקות זקוקים להשקיה כל זמן גידולם, ולכן, הם קשורים לאדמה הקדושה עד שעת לקיטתם. זוהי הסיבה שקדושת השביעית בירקות נקבעת על פי **הלקיטה** (קטיפה). לעומתם, **עצי פרי** יונקים את עיקר חיותם מן האדמה עד לשלב **החנטה**. והיינו הבאת שליש גידולו (לשי' הרמב"ם). לכן, זהו השלב הקובע לגבי קדושת שביעי. **תבואה וקטניות** - יונקים את עיקר כוחם מן האדמה עד שליש גידולם. באותה שעה הם ראויים כבר לאכילה, לפיכך, זהו השלב הקובע. לסיכום: ירקות **שנלקטו** בשביעית - קדושים [ואם נלקטו בשמינית קדושים עד שיעשה כיו"ב או עד חנוכה]. פירות **שחנטו** בשביעית - קדושים. תבואה וקטניות שהגיעו **לשליש גידולם** בשביעית - קדושים.

בפרחים (פרחי נוי) לא חלה קדושת שביעית, מכיון שאחד התנאים לקדושת שביעית הוא: "הנאתו וביעורו שווים", כדוגמת אכילה, שנהנים מהאוכל בזמן שהוא מתכלה, ואילו הפרח אינו מתכלה בשעת ההנאה, ולכן אינו קדוש ומותר לסחור בהם כרגיל, כגון: מותר למכור חרציות ופרגים בשמיטה. אמנם, פרחים שמטרתם היא גם הריח, לדוגמה: פרחי בשמים כדוגמת הנרקיסים, יש בהם קדושת שביעית, כיון שהצמח מתכלה בשעת ההנאה, בזמן שממוללים אותם, ולכן הם קדושים ודינם ככל המינים שיש בהם קדושת שביעית. עצים המיועדים לייצור רהיטים, אינם קדושים בקדושת שביעית, מכיון שההנאה מהרהיטים אינה מכלה אותם, ואין הנאתו וביעורו שווים.

33. סומא פטור מן המצוות

שיטת הריטב"א (שו"ת סי' צז ד"ה מעתה) הרא"ש (קדושין פ"א סוף סי' מט) המכריע (סי' עח ד"ה ואין) ועוד, שלדעת רבי יהודה (ב"ק פ"ו ב) סומא פטור אף בלאוין, אך מדרבנן חייב שלא יהא כגוי.

וצ"ע, מה מחייבו לשמוע בקול חכמים שחייבו בהו במצוות, והרי אינו מצווה על 'לא תסור'.

34. אכילת מאכלי חלב בשבועות

בטעם אכילת מאכלי חלב בשבועות כתב במשנה ברורה (תצ"ד סק"ב) 'שמעתי עוד בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה וכו', וירדו מן ההר לביתם לא מצאו מה לאכול תיכף כ"א מאכלי חלב כי לברר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר צוה ה' ולנקר חוטי החלב וכו'. וצ"ע, הלא אכלו מן, ולמה לא מצאו מה לאכול.

35. איסור בונה ביו"ט

תוס' (שבת צ"ה א' ד"ה והרודה) חידשו שבונה ביום טוב מותר משום 'מתוך שהתורה לצורך' שהרי הותרה לעשות גבינה [מגבן], שהוא מדין בונה כמבואר שם בגמרא.

וצ"ע מדברי הגמרא (שבועות טו:) שאין בנין בית המקדש דוחה יום טוב, ומשמע שהוא מדאורייתא.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות

הנץ החמה	5:53	5:54	5:52	5:50	5:54	5:57
סוק"ש מג"א	8:27	8:28	8:26	8:24	8:28	8:30
סוק"ש נר"א	9:19	9:20	9:19	9:17	9:19	9:22
סוק"ש מג"א	9:53	9:54	9:53	9:51	9:54	9:56
סוק"ש נר"א	10:28	10:29	10:28	10:26	10:28	10:30
שקיעה	7:43	7:40	7:40	7:39	7:42	7:39

אחר האמוראים עמדו הגאונים, אשר ידעו כל התלמוד, בבלי וירושלמי וספרא וספרי ותוספתא, והם הוציאו לאור¹³⁴ תעלומותיו של התלמוד ובארו עניניו, לפי שדרך התלמוד עמק הוא מאד, ועוד, שהוא בלשון ארמי, מערב עם לשונות אחרות, לפי שאותה הלשון היתה ברוצה לכלם בבבל בעת שחבר התלמוד, אבל בשאר מקומות ובימי הגאונים אשר בבבל לא היו מכירים אותה הלשון עד שילמדו אותה. ושאלות רבות היו שואלים אנשי כל עיר ועיר לכל גאון אשר היה בימיהם לפרש להם דברים קשים שבתלמוד, והם היו משיבים להם כפי חכמתם. ואותם השואלים היו מקבצים התשובות ועושים מהם ספרים להבין מהם. גם חברו הגאונים שבבבל דור ודור חבורים לבאר התלמוד, מהם מי שפרש הלכות¹³⁵ יחידות, ומהם מי שפרש פרקים יחידים שנתקשו בימיו, ומהם מי שפרש מסכתות וסדרים. ועוד חברו הלכות פסוקות בענין האסור והמתיר, והחייב והפטור, בדברים שהשעה צריכה להם, כדי שיהיו קרובים

ביאורים

134. תעלומותיו של התלמוד. הדברים הנעלמים והצפונים שבתלמוד. ובד"ר הגירסא: החמורות של התלמוד. 135. יחידות. בודדות.

¹³⁶ למדע מי שאינו יכול לירד לעמקו של תלמוד.

ביאורים

136. למדע. בכת"י: להשיג ידיעת המצוות.

איסור ספיחין

כל היבול שמוציאה הארץ בשנה השביעית, מותר באכילה מן התורה, שנאמר 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה' (ויקרא כה, ו). אמנם, חכמים גזרו לאסור גידולים מסויימים הגדלים בשנה השביעית. איסור זה מכונה בשם 'איסור ספיחין', ולהלן יבוארו פרטי הדינים הקשורים באיסור זה.

זרעים שנפלו בקרקע קודם שנת השמיטה, ובשנת השמיטה צמחו, או גידולים שנקצרו קודם השמיטה ונשארו שורשיהם מחוברים לקרקע והצמיחו גידולים בשמיטה, וכן עשבים וירקות שאין להם זרע שצמחו מאליהם בשנת השמיטה, בכל אלה גזרו חכמים שיהיו אסורים באכילה.

הטעם לגזירה, מפני עוברי עבירה. שחששו חז"ל, שאם נתיר ספיחים אלו באכילה, עוברי עבירה יזרעו בשדותיהם בסתר, תבואה, קטניות וזרעוני גינה, וכשיצמחו יאכלו מהם, ויאמרו שספיחים הם - שגדלו מאליהם, לכן אסרו חז"ל כל הספיחים הצומחים מאליהם בשנה השביעית [וא"צ לומר שמינים אלו שנזרעו בשנה השמיטה באיסור, הרי הם אסורים באכילה]. אכן, לא את כל גידולי הקרקע הגדלים בשנה השביעית אסרו חז"ל באיסור ספיחים, כפי שיבואר:

פירות האילן הגדלים בשנה השביעית מותרים באכילה, ולא גזרו חכמים לאוסרם באיסור ספיחים, לפי שאי אפשר לאילן שינטע בשביעית ויוציא פירות באותה השנה, ולכן לא שייך לאוסרם באיסור ספיחין.

מיני עשבים שרוב בני אדם אינם רגילים לזרוע אותם, לא גזרו חכמים לאוסרם באיסור ספיחים, שכיון שרוב בעלי הגינות אינם מתעסקים בזריעת מינים אלו [מחמת חוסר חשיבותם, ורק מיעוט מבעלי הגינות מתעסקים בהם], לא גזרו חכמים לאוסרם, ומותרים באכילה.

[בירושלמי מבואר, שבארבע מיני שדות לא גזרו חכמים איסור ספיחין, ואלו הן: שדה בור. שדה ניר. שדה כרם. שדה זרע].

בכל המקומות הנ"ל, אף שנתבאר שהגידולים מותרים באכילה ואינם אסורים באיסור ספיחים, מכל מקום קדושים הם בקדושת שביעית, וצריך לנהוג בהם כבשאר פירות שביעית.

36. ספק דאורייתא לחומרא

הנה קיי"ל דאם מסופק אם עשה מצווה מדאורייתא, חוזר ועושה. אך לברך אינו מברך משום דברכה היא מדרבנן.

וצ"ע, דהלא הברכות נתקנו להודות לה' על שחייבים במצוה. ומאחר שכאן חייבים במצוה [ולפי הרשב"א מדאורייתא, מדין ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה]. א"כ שוב שייך לברך ולומר 'וצונו'.

37. בין השמשות ספק יום ספק לילה

באבות (פ"ה מ"ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות כו'. וצ"ע, דבין השמשות הוא ספק יום ספק לילה, ומאי שייך 'בין השמשות' כלפי שמיא, מי איכא ספיקא כלפי שמיא, ואדרבה נוכיח מכאן דבין השמשות יום הוא, דהלא בשבת שבת מכל מלאכתו.

38. לא תנחשו

כתב הרמב"ם (עבודה זרה פ"א ה"ד) אין מנחשין כעכו"ם, וכן אלו ששומעים צפצוף העוף ואומרים 'יהיה כך ולא יהיה כך' וכו', הכל אסור וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו לוקה.

וצ"ע, שהלא גמרות ערוכות הן בגיטין (מ"ה א') גבי 'עיליש ברח', וכן שלמה המלך, ובסוטה (ל"א א') 'מי שקינא לאשתו ונסתרה אפילו שמע מעוף הפורח יוציא ויתן כתובה'. וכתב הרמב"ם על המשנה שם 'שאפילו הרגיש מצפצוף העוף שהיא נבעלה' וכו'.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות

הנץ החמה	5:54	5:55	5:53	5:51	5:54	5:57
סוק-ש מג"א	8:28	8:29	8:27	8:24	8:28	8:31
סוק-ש גר"א	9:19	9:20	9:17	9:19	9:20	9:22
סוק-ש מג"א	9:53	9:55	9:53	9:51	9:54	9:56
סוק-ש גר"א	10:28	10:29	10:28	10:26	10:28	10:31
שקיעה	7:42	7:39	7:40	7:38	7:41	7:39
הדלקת נרות	7:02	7:17	7:10	7:08	7:11	7:09

[להשלמת הענין אנו מביאים את המשך דברי הרמב"ם ז"ל בהקדמתו ל"משנה תורה"]:

וְזוֹ הִיא מְלָאכַת ה' שֶׁעָשׂוּ בָּהּ כָּל גְּאוּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִיּוֹם שֶׁחָבַר הַתְּלִמּוּד וְעַד זְמַן זֶה, שֶׁהוּא שְׁנֵה שְׁמִינִית אַחֵר מֵאַחַ וְאַחֶר לְחֶרֶבֶן הַבֵּית, וְהִיא שְׁנֵת אַרְבַּעַת אֲלָפִים וְתִשְׁעַת מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעַת לְבְרִיאוֹת הָעוֹלָם. וּבְזֶמֶן הַזֶּה תִּכְפּוּ צְרוֹת וַתְּרוֹת, וְדַחֲקָה הַשָּׁעָה אֶת הַכֹּל,¹³⁷ וְאַבְדָּה חֲכָמַת חֲכָמֵינוּ, וּבִינַת נְבוֹנֵינוּ נִסְתַּתְּרָה. לְפִיכָךְ אוֹתָם הַפְּרוּשִׁים וְהַתְּלָכוֹת וְהַתְּשׁוּבוֹת שֶׁחִבְרוּ הַגְּאוּנִים וְרָאוּ שֶׁהֵם דְּבָרִים מְבֹאָרִים, נִתְקַשּׁוּ בְּיָמֵינוּ, וְאִין מִבִּין עֲנִינֵיהֶם בְּרָאוּי אֵלָּא מַעֲט בְּמִסְפָּר, וְאִין צְרִיךְ לוֹמַר הַתְּלִמּוּד עֲצָמוֹ הַבְּבִלִי וְהַיְּרוּשְׁלָמִי, וְסִפְרָא וְסִפְרֵי וְהַתּוֹסְפּוֹת, שֶׁהֵן צְרִיכִין דַּעַת רַחֲבָה וְנֶפֶשׁ חֲכָמָה וְזֶמֶן אָרֶךְ, וְאַחֵר כִּךָּ יוֹדַע מֵהֶם הַדְּרִיךְ הַנְּכוֹחָה בְּדְבָרִים הָאֲסוּרִים וְהַמְּתָרִים וְשֶׁאֵר דִּינֵי תוֹרָה הֵיאָךְ הוּא. וּמִפְּנֵי זֶה נַעֲרַתִּי חֲצִנִּי, שֶׁנִּסְתִּי מֵתֵנִי, אֲנִי מוֹשֶׁה בֶּן מִיָּמוֹן הַסְּפָרְדִּי, וְנִשְׁעָנֵתִי עַל הַצּוּר בְּרוּךְ-הוּא, וּבִינּוֹתַי בָּאֵלוֹ הַסְּפָרִים; וְרָאִיתִי לְחַבֵּר

ביאורים

137. ואבדה חכמת חכמינו ובינת נבונינו נסתתרה. עדה"כ (ישעיה כט, יד), והכוונה: אבדה חכמת החכמים, וצפון ונסתר בינת הנבונים.

דְּבָרִים הַמְּתַבָּרְרִים מִכָּל אֵלוֹ הַחֲבוּרִים, בְּעֶנְיֵן הָאֲסוּר וְהַמְּתָר וְהַמְּטָא וְהַמְּחֹר עִם שְׁאֵר דִּינֵי הַתּוֹרָה: כָּלֵם בְּלִשׁוֹן בְּרוּחַ וְדִרְךְ קִצְרָה, עַד שֶׁתֵּהָא תוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה בְּלֶה סְדוּרָה בְּפִי הַכֹּל בְּלֹא קִשְׁיָה וּבְלֹא פְרוֹק, וְלֹא זֶה אוֹמֵר כֵּכָה וְזֶה כֵּכָה, אֵלָּא דְבָרִים בְּרוּרִים, קְרוּבִים, נְכוּנִים עַל-פִּי הַמּוֹשֵׁפֵט אֲשֶׁר יִתְבָּאֵר מִכָּל אֵלוֹ הַחֲבוּרִים וְהַפְּרוּשִׁים הַנִּמְצָאִים מִיָּמוֹת רַבְּנּוֹ הַקְּדוּשׁ וְעַד עַכְשָׁיו, עַד שִׁיְהִי כָּל הַדִּינִים גְּלוּיִים לְקַטָּן וְלַגְּדוֹל, בְּדִין כָּל מִצְוָה, וּבְדִין כָּל הַדְּבָרִים שֶׁתִּקְנוּ חֲכָמִים וְנִבְיָאִים. כָּלֵל שֶׁל דָּבָר, בְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה אָדָם צְרִיךְ לְחַבּוֹר אַחֵר בְּעוֹלָם בְּדִין מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵלָּא יִהְיֶה חַבּוּר זֶה מְקַבֵּץ לַתּוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה בְּלֶה עִם הַתְּקִנּוֹת וְהַמְּנַהֲגוֹת וְהַנְּזוּרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ מִיָּמוֹת מוֹשֶׁה רַבְּנּוֹ וְעַד חַבּוּר הַתְּלִמּוּד, וּכְמוֹ שֶׁפָּרְשׁוּ לָנוּ הַגְּאוּנִים כָּכָל חֲבוּרֵיהֶם שֶׁחִבְרוּ אַחֵר הַתְּלִמּוּד. לְפִיכָךְ קִרְאֵתִי שֵׁם חַבּוּר זֶה "מְשִׁנָּה תוֹרָה", לְפִי שֶׁאָדָם קוֹרֵא בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב תַּחֲלָה, וְאַחֵר כִּךָּ קוֹרֵא בְּזֶה, וְיוֹדַע מִמֶּנּוּ תוֹרָה שֶׁבַעַל פֶּה בְּלֶה, וְאִין צְרִיךְ לְקִרְוֹת סֵפֶר אַחֵר בִּינֵיהֶם.

[עד כאן דברי הרמב"ם ז"ל בהקדמתו ל"משנה תורה"]

“ארץ אשר אבניה ברזל” (ח, ט).

במסכת תענית (ד.) אמרו: כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל אינו ת”ח וכו’, ולמידים זאת מפסוק זה: ארץ אשר אבניה ברזל, עיי”ש.

משמע שנשתבחה ארץ ישראל בזה שהתלמידי חכמים שבה קשין כברזל. והקשה רבי חיים קניבסקי שליט”א: לכאורה, זה סותר את דברי הגמרא בסנהדרין (כד.) שת”ח שבא”י נוחין זה לזה בהלכה (ויש לחלק ואין להאריך), ואת דברי הגמרא בנדרים (כב.), ונתן ה’ לך שם לב רגז - בבבל כתיב אמר ליה אכתי לא עברין ירדנא ע”ש.

ותירץ בשם אביו מרן הסטייפלער זצ”ל, ש”כעס” ו”הקפדה” הם שני עניינים שונים. וודאי כל הגדול יותר מרגיש יותר כשפוגעים בו, וכפי שפירש רש”י ז”ל, בתענית שם, שיש לו לב רחב ומצטער על זה ואינו מוחל עד שירצהו, אבל לא כועס, ואפילו הכי חכמים הסיקו שצריך האדם ללמד נפשו להתנהג בניחותא למחול על עלבונו.

“וכסף וזהב ירבה לך” (ח, יג).

כאן הקדים כסף לזהב, וכן בפרשת המלך: “וכסף וזהב לא ירבה לו מאד” (דברים יז, יז), וכן גבי אברהם: “ואברם כבד מאד בכסף ובזהב” (בראשית יג, ב). ובשאר מקומות הקדים זהב לכסף, כגון בפרשת המשכן: “זהב וכסף ונחושת” (שמות כה, ג), וכן בפרשת הגעלת כלי מדין: “אך את הזהב ואת הכסף” (במדבר לא, כב).

ביאר רבי חיים קניבסקי שליט”א, שרק היכן שמדובר בעשירות הקדים כסף לזהב, שדרך המתעשר שבתחילה מרבה לו כסף ואח”כ זהב, אבל בשאר מקומות הקדים הזהב שהוא חשוב יותר. וכן מוכח כל הפסוק כאן שהולך מהקל אל הכבד, כדרך המתעשר, דכתיב: “כי תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ובקרך וצאנך ירבינו וכסף וזהב ירבה לך” וגו’, בתחילה במאכל, אח”כ בביתים, אח”כ בבקר וצאן, אח”כ בכסף וזהב ופשוט.

39. אין למדין הלכה מהמשנה

קיי”ל בנדה (ז’ א’) דאין למדין מפי הלכה במשנה, כלומר שאף אם משנה אומרת הלכה כפלוגי, אין ראייה לפסוק כמותו.

וצ”ע, אם כן מדוע מחלוקת ואח”כ סתם הלכה כסתם, וכן הלכה כסתם משנה. ואיך יתכן שמכללים כאלו יפסקו הלכה יותר מאשר אילו רבי כתב מפורש במשנה שהלכה כמותו.

40. הבערה ללא יצאת

בשבת (ע’ ב’) תניא הבערה ללא יצאת דברי רבי יוסי. [כלומר, שמה שכתוב בתורה ‘לא תבערו אש’ וגו’, ולא נכלל ב’לא תעשה כל מלאכה’, בא לומר שעל מלאכה זו אין סקילה, רק לאו].

וצ”ע דהלא נאמר גם (שמות ל”ד כ”א) בחרש ובקציר תשבת’ וכתב רש”י לשיטה אחת שהולך על שבת. ואם כן גם כאן נימא שתי מלאכות אלו יצאו ללאו ולא לסקילה.

41. שמן שריפה

קיי”ל שמדליקין בשמן שריפה לנר חנוכה.

וצ”ע, הא קי”ל דנ”ח צריך שיעור (שבת כ”א ב’), ושמן שריפה הואיל ולשריפה עומד כתותי מכתת שיעוריה.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות

הנץ החמה	5:55	5:56	5:54	5:51	5:55	5:58
סוק”ש מניא	8:28	8:29	8:27	8:25	8:28	8:31
סוק”ש גריא	9:19	9:21	9:19	9:17	9:20	9:22
סוחר”פ מניא	9:54	9:55	9:53	9:51	9:54	9:57
סוחר”פ גריא	10:28	10:29	10:28	10:26	10:29	10:31
שקיעה	7:41	7:38	7:39	7:37	7:40	7:38

צאת השבת	8:17	8:19	8:20	8:18	8:18	8:18
לר”ת	8:54	8:51	8:52	8:50	8:53	8:51

וְאַחֲרֵי-כֵן עָמַד רַבֵּנוּ מֹשֶׁה מִקְנָצִי¹³⁸ וְחֵבֵר סֵפֶר אַחֵר, וְלָקַט מֵאוֹתוֹ סֵפֶר שֶׁל¹³⁹ מִימּוֹנֵי וְחֵבֵר עָלָיו שָׁאֵר דְּבָרִים שֶׁל אַחֲרֹנִים. וְכֵן חֲבָרוּ רַבָּנִים רַבִּים פְּסָקוֹת, כְּגוֹן¹⁴⁰ הַרוֹקֵחַ¹⁴¹ וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִמִּיץ¹⁴² וְאָבִי הָעֶזְרִי¹⁴³ וְאוֹר זְרוּעַ. וְכֵן עָשׂוּ רַבָּנִים רַבִּים, כָּל אֶחָד חֵבֵר סֵפֶר לְפִי מַה שֶּׁרָאָה עֵינָיו הַדּוֹר שֶׁהָיָה בוֹ, כִּי רָאוּ שֶׁנִּתְמַעַט בְּעֻזּוֹתֵינוּ הָרַבִּים יָדִיעַת הַתְּלָמוּד, וְאִין אָדָם יָכוֹל לִידַע אִם לֹא מֵתוֹךְ סֵפֶר פּוֹסְקִים. וְגַם¹⁴⁴ רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה עָלָיו הַשְּׁלוֹם, שֶׁרָאָה בְּיָמָיו מַעוֹט הַלְּבָבוֹת, שֶׁהָיוּ הַדּוֹרוֹת בְּעֻזּוֹתֵינוּ הָרַבִּים¹⁴⁵ מִתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים, וְעַל-כֵּן נִתְעוֹרֵר לָבוֹ לְפָרֵשׁ הַתְּלָמוּד לְלַמֵּד בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל דַּעַת. וְאַחֲרֵי-כֵן עָמַדוּ יוֹצְאֵי יָרְכוֹ -¹⁴⁶ רַבֵּנוּ תָם¹⁴⁷ וְרַבֵּנוּ יִצְחָק וְשָׁאֵר רַבָּנִים, וּפְלָפְלוּ פְּלָפוּלִים גְּדוּלִּים עַד

ביאורים

138. וחבר ספר אחד. הוא ה"סמ"ג" - ספר מצוות גדול. 139. מימוני. הרמב"ם. 140. הרוקח. ספר הלכה ומוסר לרבנו אלעזר מגרמיזא. 141. ורבי אליעזר ממיץ. המכונה הרא"ם - מגדולי בעלי התוספות, בעל "היראים". 142. ואבי העזרי. לרבנו אליעזר ב"ר יואל הלוי, המכונה הראב"ה. 143. ואור זרוע. לרבנו יצחק מוינא. 144. רבנו שלמה. יצחקי - הוא "רש"י". 145. מתמעטים והולכים. בידיעת התורה. 146. רבנו תם. הוא רבנו יעקב, בן רבנו מאיר חתנו של רש"י. 147. ורבנו יצחק. הוא רבנו יצחק בר שמואל - המכונה ר"י הזקן, בן אחותו של רבנו תם ותלמידו. סתם "בעל התוספות" מכון אליו, וכל הדור הבא היו תלמידיו.

שֶׁחֲבָרוּ הַתּוֹסְפוֹת בִּישִׁיבָתוֹ שֶׁל רַבִּי יִצְחָק, בְּעַל הַתּוֹסְפוֹת.¹⁴⁸ וְשֵׁם הָיוּ גְדוּלִּים, כְּגוֹן¹⁴⁹ רַבִּי שִׁמְשׁוֹן מִשְׁאֲנִץ,¹⁵⁰ שֶׁחֲבָר גַּם-כֵּן תּוֹסְפוֹת, לְבַד מִשְׁאֲרֵי תַלְמִידִים שֶׁהָיוּ לְרַב מֵאֹד, וְהֵם הָיוּ¹⁵¹ גְּבוּרִים בַּתּוֹרָה, וְהָיָה לְכֻלָּם גְּדוּל מֵאֹד¹⁵² וּפְתוּחַ כְּאוֹלָם, וְלָמְדוּ בַּעֲסָק גְּדוּל, וּמָסְרוּ נַפְשָׁם עַל הַתּוֹרָה, וַיִּדְעוּ¹⁵³ בְּלֹא עֵינִן כָּל הַתְּלָמוּד פְּרוּשׁ רִש"י וְתוֹסְפוֹת.

ביאורים

148. ושם היו גדולים. בסדר הדורות כתב שהיו לו שישים תלמידים שכל אחד היה בקי במסכת אחת, ונתבררו על ידם כך כל ספיקות הש"ס. 149. רבנו שמשון משאנץ. מגדולי בעלי התוספות, תלמיד ר"י הזקן. 150. שחבר ג"כ תוספות. "תוספות שאנץ" וחיבר גם פירוש לסדר זרעים וטהרות. 151. גיבורים בתורה. גדולים בתורה. [במסכת סנהדרין (צג): נאמר על גדלותו של דוד בתורה "גיבור - שידוע להשיב [כהלכה]". ובמסכת חגיגה (יד.) נאמר "גיבור - זה בעל שמועות". ופירש רש"י: "ששמע הלכות פסוקות מרבתי וישגורות בפיו"]. 152. ופתוח כאולם. כלומר, כח שכלם היה רחב ועצום כרוחב פתחו של האולם בבית המקדש שהיה רוחבו עשרים אמה. 153. בלא עיין. בלא צורך לחפש.

דיני הספיחים

גידולים האסורים באיסור ספיחים, אסורים הם באכילה, [וכן המשקים היוצאים מהם הרי הם אסורים כמותם]. ומצוה לעוקרם מהקרקע, ואסור לקיימם בקרקע מפני החשד ומראית העין.

ואף שהגידולים אסורים באיסור ספיחים, מ"מ כיון שהם גידולי שביעית נוהגת בהם קדושת שביעית. על כן, יש פוסקים שכתבו שלאחר עקירת הספיחים יש לחוש שאסור להפסידם בידיים, אלא עוקרים אותם, ומניחים להם שיירקבו מאליהם כדין שאר גידולי שביעית הקדושים בקדושת שביעית.

גידולי ספיחים, אסור להאכילם לבהמה. ואף כאשר אינו מאכיל את הבהמה בידיים, אלא מעמידה על גבי ספיחים כדי שתאכלם, הרי זה אסור.

תבואה שצמחה בשנת השמיטה, אפילו התחילה לצמוח ערב שביעית והביאו שליש בשביעית, גרגירי התבואה הנאכלים לאדם אסורים באיסור ספיחים, אולם התבן אין נוהג בו איסור ספיחים, ומותר להאכילו לבהמה.

תבואה וקטניות שצמחו בשנה השביעית ונאסרו באיסור ספיחים, גם אם יקצרו אותם בשנה השמינית הרי הם אסורים, כיון שכבר חל עליהם איסור ספיחים. ואפילו אם בשנה השביעית צמחו רק 'שליש גידול' ונמשכה צמיחתם לאחר זאת השנה השביעית [בשנה השמינית], נחשבים הם כגידולי שביעית, ואסורים משום ספיחים.

בירקות שגדלו בשנה השביעית, מצינו חילוקי דינים לענין היתרם בשנה השמינית כדלהלן: ירקות שהתחילו לצמוח בשביעית ונלקטו בשנה השביעית, כיון שנלקטו בשנה השביעית חל עליהם איסור ספיחים, והרי הם אסורים לעולם, גם בשנה השמינית.

ירקות שגדלו בשנה השביעית ונלקטו בשנה השמינית, כיון שהקובע בירק הוא זמן הלוקיטה, מעיקר הדין היה דינם להיות מותרים כגידולי שמינית, אלא שחכמים אסרו ירקות אלו, עד שיעשה כיוצא בהם, כלומר שיעבור זמן בשנה השמינית שירקות כמותם שנזרעו בשמינית יספיקו לצמות.

במה דברים אמורים קודם שיגיע חנוכה, אולם משהגיע חנוכה של השנה השמינית, גם מיני ירקות שעדיין לא עשו כיוצא בהן, לא גזרו חכמים לאוסרם באיסור ספיחים, וכיון שנלקטו בשמינית הרי הם מותרים.

42. מלאכה הנעשית בשבת ע"י נס

במושב זקנים (במדבר יא ח) כתב על ביטול המן בשבת במדבר זז"ל: וא"ת, למה היה אסור בשבת לחשוב עליו שיש בו טעם תבשיל. וי"ל דכיון דלא היה מתהפך אלא על פי דיבורו לתבשיל, חשוב תיקון, עכ"ל. משמע שאסור מהתורה לבשל את המן על ידי דיבורו.

וצ"ע, היכן שמענו שיש איסור בדבר ניסי הנעשה ע"י דיבור. וכמו שכתב החת"ס (תורת משה שמות לה, ב) ליישב קושיית הרא"ש אם משה רבינו מת בשבת, איך כתב י"ג ס"ת. שכיון שנכתבו מעצמם ע"י השבעה וכדומה ע"כ הותר בשבת.

43. אין מסכנין בדבר המקבל טומאה

שיטת תוס' (מ"ק ח.) שעצים ואבנים מטמאים בטומאת נגעים. וצ"ע, דא"כ אין לך דבר הכשר לסכך. דאין מסכנין בדבר המקבל טומאה, שהרי מהאי טעמא פסלו בפ"ק דסוכה (דף יב: ושם) אניצי פשתן.

44. ברכת אירוסין

מפורסמים דברי הרשב"א שכתב (שו"ת הרשב"א חלק א' סי' י"ח) שאין מברכין אלא על מצוה שתלויה כולה ביד העושה. אבל על מתנות עניים והלוואת הדלים ונתינת צדקה וכד' אין מברכים, מפני שאפשר שלא יתרצה בה חברו ונמצאת ברכה לבטלה.

וצ"ע, אם כן מדוע מברכים ברכת אירוסין, והלא זה תלוי בדעת האשה. ואולי לא תתרצה להינשא.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית ותיבות						
הנץ החמה	5:55	5:56	5:54	5:52	5:56	5:58
סוקי-ש גי'א	8:29	8:30	8:28	8:25	8:29	8:32
סוקי-ש גי'א	9:20	9:21	9:20	9:17	9:20	9:23
סוקי-ש גי'א	9:54	9:55	9:54	9:51	9:55	9:57
סוקי-ש גי'א	10:28	10:30	10:28	10:26	10:29	10:31
שקיעה	7:40	7:37	7:38	7:36	7:39	7:37

וְאַחֲרֵי-כֵן בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים רַבּוּ הַצָּרוֹת וְנִתְמַעֲטוּ הַיְשִׁיבוֹת, וְהָיוּ אוֹתָם הַתּוֹסְפוֹת¹⁵⁴ הָאֲחֵרוֹנִים כְּבָדִּים עֲלֵיהֶם וְלֹא יָבִלּוּ לְשֹׂאתָם, וּכְאוּ גְדוֹלִים אַחֲרֵיהֶם¹⁵⁵ וְקִצְרוּ הַתּוֹסְפוֹת הֵחָם, כֹּל אַחֵר כְּפִי חֲכָמָתוֹ, לְחַקֵּל לְאַנְשֵׁי דוֹרוֹ הַלְמוּד. וְעַדִּין בְּיָמֵים הֵחָם הָיוּ בְּקִיאִים בְּכָל הַתְּלָמוֹד,¹⁵⁶ וְהָיוּ יוֹדְעִים הַמַּצּוּוֹת מִתּוֹךְ הַתְּלָמוֹד, עַד שֶׁנִּתְגַּלְגַּל שְׁנֵתִּגְרָשׁוֹ מִצְרַפֶּת,¹⁵⁷ אֲשֶׁר שָׁם הָיוּ מַחֲזִיקִים בַּתּוֹרָה וְהָיוּ לוֹמְדִים¹⁵⁸ בְּעֶסֶק גְּדוֹל, בְּעִנְיָן שֶׁעָשׂוּ רִאשׁוֹנִים בְּיָמֵי חֲכָמֵי הַתְּלָמוֹד, שֶׁהָיָה עֹקֵר לַמּוֹדֵם לְחֹזֵר הַתְּלָמוֹד כְּדִי לְקַיֵּם מִה שֶׁאָמְרוּ: "וְשִׁנְנָתָם לְבִנְיָן"¹⁵⁹ - שֶׁיְהִי דְבָרִי-תּוֹרָה¹⁶⁰ מְחַדָּדִים בְּפִיהָ, שֶׁאֵם יִשְׁאַלְךָ אָדָם¹⁶¹ דְּכָר, אֵל תִּגְמַגֵּם וְתֹאמַר, אֵלָּא אָמַר לוֹ מִיָּד (קְדוּשִׁין ל, א), כִּי זֶה הַדְּבָר אֵי-אֶפְשָׁר הוּא שֶׁיְהִי הַמַּצּוּוֹת שְׁנוֹנוֹת

ביאורים

154. האחרונים. בכת"י: המרובים והארוכים. 155. וקצרו התוספות ההם. והם התוספות שבידינו. 156. והיו יודעים המצוות מתוך התלמוד. ידעו לפסוק הלכה למעשה מתוך יגיעתם בלימוד הסוגיא. 157. אשר שם היו מחזיקים בתורה. בכת"י: שהיו בקיאים בתורה. 158. בעסק גדול. שכל עסקם היה רק בתורה. 159. ושיננתם. לשון "שינון" שמשמעו (מלבד "חזרה") גם "חידוד". (רמ"ה, קידושין ל. וכן פירש רש"י בפירוש התורה, דברים ו, ז), לומר שיהיו וכו'. 160. מחודדים בפיה. שתחזור עליהם ותבדקם לעומקם, עד שיהיו חדים ובהירים לך כל כך - שאם ישאלך וכו'. 161. דבר. מדברי תורה.

וּמִזְמָנוֹת בְּפִי הָאָדָם לְהַשִּׁיב לְשׁוּאָל, אִם לֹא בָּרַב חֲזָרוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּחֲנִינָה (ט, ב): אֵינוּ דוֹמָה מִי¹⁶² שֶׁשׁוֹנָה פֶּרֶקוֹ מֵאַחַ פְּעָמִים, לְמִי שֶׁשׁוֹנָה אוֹתוֹ מֵאַחַ וְאַחֵר. וְאִמְרִינָן בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית (ה, א), שֶׁרִישׁ-לְקִישׁ הִיָּה חֹזֵר הַחֲלָכָה¹⁶³ אַרְבָּעִים פְּעָמִים¹⁶⁴ קֹדֶם שֶׁבֹּא לִפְנֵי רַבִּי יוֹחָנָן. וְכֵן עָשׂוּ בָּלָם בְּיָמֵי חֲכָמֵי הַתְּלָמוֹד,¹⁶⁵ שֶׁעָקֵר לַמּוֹדֵם הָיָה חֲזָרָה.

ביאורים

162. ששונה פרקו. חוזר על תלמודו. 163. ארבעים פעמים. כנגד ארבעים הימים ששהה משה בשמים בקבלת התורה (תענית ח.). יש לתת טעם למנהגו של ריש לקיש, שמיוסד הוא על מעשה משה רבנו, שאף משה רבנו סידר את לימודו לפחות ארבעים פעמים - פעם אחת בכל יום ששהה בשמים כדי לקבל את התורה (מהרש"א). 164. קודם שבא לפני רבי יוחנן. כדי ללמוד ממנו גמרא. 165. שעיקר לימודם היה חזרה. ז"ל רש"י (ברכות ה.): "אם תלמיד חכם הוא שרגיל במשנתו לחזור על גרסתו תמיד".

הפקרת פירות שביעית

מצות עשה מן התורה להפקיר הפירות הקדושים בקדושת שביעית, שנאמר (שמות כג, יא): "והשביעית תשמטנה ונטשתה", ונטשתה" פירושה: עזוב, נטוש; וכל הרוצה לזכות בפירותיה - יכול לזכות, שנאמר (שם) "ואכלו אביוני עמך".

זמן ההפקר בשדה ירק הוא מראש-השנה של שביעית. ובשדה אילן זמן ההפקר הוא משעה שחלה עליהם קדושת שביעית, דהיינו חנטת הפרי, אף שיצאו לשמינית.

פירות שביעית הם הפקר לכל: לעניים ולעשירים. אמנם רק ליהודים - ולא לגויים, שנאמר "שבת הארץ לכם לאכלה". וחייב אדם להשאיר את שדהו פתוח, כדי שיוכל כל אחד לקחת מפירות אלו בשנה השביעית, ובכך יקיים מצות הפקר. [ההפקר הוא אף לבהמות ולחיות - כל זמן שהפירות מחוברים, אסור למונעם מאכילתם, אלא אם הם מזיקים לאילן עצמו. וכשהפירות תלושים אסור לאפשר להם את אכילתם (מאכל אדם לבהמה)].

לא רק הפירות בלבד הם הפקר, אלא גם השדה נעשה הפקר לצורך לקיטת הפירות, כלומר: אין הבעלים יכולים לעכב כניסה לשדה לצורך לקיטת הפירות. הנוהג בפירותיו מנהג בעלות - הרי הוא עובר על מצות עשה.

החושש שמא יבואו נכרים לקחת פירות משדהו או שמלקטי הפירות או הבהמות ישחיתו את האילנות - מותר לו לנעול את השדה, אבל חייב לציין במקום בולט, כי הפירות הם הפקר, וכל הרוצה לקחת פירות מן השדה יכול לקבל את המפתח במקום פלוני.

מותר לנעול גינת נוי, אף על פי שמצוי בה דשא הראוי למאכל בהמה, לפי שמטרת גידול הדשא בגינה היא לנוי בלבד ולא למאכל בהמה.

כל אשר אין בו קדושת שביעית - אינו הפקר. ולכן: פירות שנה ששית אינם מופקרים, וכן העץ או הצמח אינו בכלל הפקר; וחייבים הלוקטים להקפיד שלא יזיקו את הרכוש בשדה.

45. אין בנין בית המקדש בלילה

כתב הרמב"ם (בית הבחירה פ"א ה"ב) אין בונין את המקדש בלילה וכו'. והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים. וצ"ע, דאם זמנה רק ביום מדוע נשים חייבות בזה, והלא הוא ליה מ"ע שהז"ג.

46. ותן ברכה

כתב המשנה ברורה (ס" תפ"ח ס"ק י"ב) שאין לשמש להכריז על 'ותן ברכה', כי זה מראה שממאנים בברכת הגשמים. וצ"ע, דלכאורה סותר עצמו ממה שכתב בסימן קי"ד (סק"ג) שהש"ץ או השמש מכריז 'מוריד הטל', ומ"ש.

47. דחייתו לצוק זו היא שחיטתו

ביומא (דף ס"ד ע"א) איתא בשערי המשתלח דדחייתו לצוק זו היא שחיטתו. וכן בזבחים (ע"ע ע"ב) גבי עגלה ערופה עריפתה זו היא שחיטתה. וצ"ע דא"כ ה"נ נימא בשור הנסקל שסקילתו זו היא שחיטתו, ותטהרו משום נבילה, ובפסחים מבואר דשור הנסקל אסור משום נבילה.

48. אמירת תחנון לאחר הברית

הנה בכל ברית מילה אין אומרים תחנון עד שעת הברית, ומשעת הברית אומרים. וצ"ע, מ"ש מחתן נישואין, ששם אדרבה, עד הנישואין אינו חתן, ואומרים תחנון, ורק משעת הנישואין אין אומרים.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות						
הנץ החמה	5:56	5:57	5:55	5:53	5:56	5:59
סוקי-ש נ"א	8:29	8:30	8:28	8:26	8:29	8:32
סוקי-ש נ"א	9:20	9:21	9:20	9:18	9:21	9:23
סוקי-ש נ"א	9:54	9:56	9:54	9:52	9:55	9:57
סוקי-ש נ"א	10:28	10:30	10:29	10:26	10:29	10:31
שקיעה	7:40	7:37	7:37	7:36	7:39	7:36

ואמרינן במסכת מגילה (ז, ב), רב אשי¹⁶⁶ הוה יתיב קמיה דרב כהנא¹⁶⁷ וננה ולא קאיתו רבנן. אמר ליה: מאי טעמא לא אתו רבנן? אמר ליה: דלמא טרידי בסעודת פורים.¹⁷¹ אמר ליה: ולא הוה אפשר למיכל מאורתא? אמר ליה: לא שמיע ליה¹⁷³ למר להא דאמר רבא: סעודת פורים שאכלה בלילה, לא יצא ידי חובתו; מאי טעמא? "ימי משתה ושמחה" כתיב (אסתר ט, כב).¹⁷⁵ אמר ליה: אמר רבא הכי? אמר לו: אין!¹⁷⁷ אמר ליה: אמר רבא הכי? אמר לו: אין!¹⁷⁸ תנא מנה ארבעין זמנין, ודמי ליה כמאן דמנה בכיסה. ועתה ראה,¹⁸⁰ זה היה דבר קל מאד, ואפלו הכי היה חוזר אותו במה פעמים, ועכשו¹⁸¹ אין שום אדם שיהיה חוזר דבר כזה

ביאורים

166. הוה יתיב קמיה דרב כהנא. היה יושב לפני רב כהנא, ופורים היה. 167. ננה ולא קאיתו רבנן. אחר היום, ולא באו התלמידים לבית המדרש. 168. אמר ליה. רב כהנא לרב אשי. 169. אמר ליה. רב אשי לרב כהנא. 170. דלמא טרידי. שמא טרודים הם. 171. אמר ליה. רב כהנא. 172. ולא הוה אפשר למיכלה מאורתא. וכי לא היה אפשר לאכלה בלילה? 173. למר. להרב. 174. ימי משתה ושמחה כתיב. ומשמע שמצות משתה ושמחה בפורים היא דוקא ביום ולא בלילה. 175. אמר ליה. רב כהנא. 176. אמר רבא הכי. האמנם אמר רבא כך? 177. אין. אכן! 178. תנא מיניה ארבעין זמנין. שנה רב כהנא דבר זה מפי רב אשי ארבעים פעמים. 179. ודמי ליה כמאן דמנה בכיסה. עד שהיה דומה לו כמי שמונה בכיסו, ויכול לעיין בו תמיד. 180. זה היה דבר קל מאד. ההלכה שאמר רבא "סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו" היא הלכה ברורה ופשוטה מאד. 181. אין שום אדם. בכת"י: אין כמעט שום אדם.

יותר מפעם אחת¹⁸² או שתי פעמים. ויש ראיות גדולות ברורות בכמה מקומות בתלמוד, שהיו כלם רגילים בחזרה, ולכל אחד היה לו סכום מניין כך וכך פרקים ליום, וכשהיו טרודים ביום,¹⁸³ אז היו פורעים בלילה (עירובין סה, א),¹⁸⁴ וכל שלשים יום היו חוזרים תלמודם. ובזה הענין היו לומדים גם-כן בצרפת, עד שהגיעו למעלות רבות ולידיעה גדולה, ולא הצרכו לספרי פוסקים, כי היו יודעים¹⁸⁵ המצוות מתוך התלמוד ותוספות; אכל מיום שנתגרושו מצרפת¹⁸⁶ נתמעט הלמוד מאד מאד.

ביאורים

182. או שתי פעמים. במסכת עירובין (נד:): "אמר רבא, ידעי רבנן להא מלתא ועברי עלה". פירוש: יודעים התלמידים דבר זה, שהדרך לקיום התורה היא על ידי חזרת הלימוד, ואף על פי כן עוברים עליו, ואינם חוזרים כפי הצורך. 183. או היו פורעים בלילה. במסכת עירובין (סה). מספרת הגמרא על רב אחא בר יעקב שהיה קובע לעצמו ללמוד כך וכך פרקים מדי יום ומשלים את חק לימודו בשעות היום. וכאשר היה טרוד במזונותיו היה "לווה" ומחסר מאותן שעות שהיו קבועות ביום ללימוד, ועוסק בהן בצרכי פרנסתו. את השעות החסרות מזמן לימודו היה "פורע" ומשלים אחר כך בלילה (ע"י"ש ברש"י). 184. וכל שלשים יום היו חוזרים תלמודם. במסכת ברכות (לח:). מסופר על רבי חייה בר אבא שכל שלושים יום היה חוזר על לימודו לפני רבי יוחנן רבו, ופירשו התוספות: "תלמודיה" בדרך כלל הוא כל מה שלמד; אבל כאן פירושו הוא כל מה שלמד רבי חייה בר אבא בשלושים יום, היה חוזר עליהם בפני רבי יוחנן ביום השלשים ואחד. ובריש"א הוסיף, שעשה זאת כדי לברר אם כיוון יפה שמועותיו. אבל עיין באר שבע (כריתות כז. ד"ה והא), שדן לומר שאכן הכוונה כאן הוא לכל מה שלמד. 185. המצוות. לקיים הלכה למעשה. 186. נתמעט הלמוד מאד מאד. ולכן נזקקים לספרי הפוסקים.

איסור הפסד פירות שביעית

- א. נצטוונו בתורתנו הקדושה (ויקרא כה, ו): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו חז"ל: "לאכלה - ולא להפסד". והיינו, מאכלים הקדושים בקדושת שביעית, צריכים לשומרם מהפסד. והדבר מתבטא בשני אופנים: א. כל מאכל צריך להיאכל כדרכו, והיינו אם זה מאכל שאדם רגיל לאוכלו הרי זה נאכל רק לאדם (ולא לבהמה. וכן להיפך), כמו כן יש לאוכלו בדרך שרגילים לאוכלו (מבושל או חי וכדו'), כפי שיבואר בהמשך. ב. אסור להשחית אותם. שיעור האיסור - כזית. ויש אומרים אפילו בכל שהוא.
- מאכל אדם אין לתתו לבהמה משום איסור הפסד. מאכל בהמה שהשימוש הרגיל בו הוא למאכל בהמה - אסור לאדם לאכלו. כגון: עלי תות. אין מאכלים פירות שביעית לנוכרי, ואם הנכרי מתארח אצלו - מותר.
- דברים שרגילים לאכלם מבושלים - אסור לאכלם חיים. כגון: תפוחי אדמה, קישואים. דברים שרגילים לאכלם חיים - אסור לבשלם. כגון: צנון, בננה. פירות וירקות שרגילים לאכלם חיים ומבושלים - נוהג בהם כרצונו. כגון: תפוח עץ, בצל, עגבניות.
- ב. אסור לסחוט מיץ מפירות וירקות שאין רגילים לסחטם, כגון: אבטיח. פרי שרגילים רק לשותות את המיץ שלו, אין לאכלו חי, כגון: לימון. מותר לסחוט פירות שעומדים לסחיטה, כגון: ענבים ופירות הדר. את שארית הפרי צריך לשמור בקדושה. כשסוחט, צריך להקפיד: לבחור פרי שאינו בשרני, וכן לסחוט היטב, ולא לסנן את המיץ במסננת דקה. עבר וסחט פרי שאין דרכו בכך - המיץ קדוש, אך לא נאסר; ומכל מקום ימנע מלקנות מיץ מסחיטה אסורה.
- ג. מותר לקלף מה שדרכו בכך, כגון: תפוח עץ, מלפפון. אמנם אסור לקלף פרי שאין הדרך לקלפו, כגון: מישמש, אפרסק.
- ד. ריסוק מותר רק מה שדרכו לרסק, כגון: תפוח-עץ, עגבניות. מותר לרסק לקטנים או חולים מה שרגילים, ואפילו דברים שלא רגילים לרסק למבוגר, כגון: בננה.

49. באיסור מחיקת השם

באיסור מחיקת השם, כתב המג"ח (מצוה תל"ז), שגם אם אינו מוחק ממש אלא מוסיף אותיות ליד עד שאין משמעותו לתיבת שם השם שהיתה כתובה, עובר על האיסור.

וצ"ע, דאם כן איך כותב הסופר שם הוי"ה, והלא לאחר שכתב אות י' ואות ה', שוב יש כאן שם השם י-ה, שהוא אחד מהשבע שמות שאינם נמחקים. ואיך מוסיף את האות ו'.

50. על הסלע הך ויצאו מים

הנה בנוסח תפילת גשם אומרים, "סגולין עת צמאו למים, על הסלע הך ויצאו מים, בצדקו חון חשרת מים".

וצ"ע, דהלא משה נענש על כך שהכה בסלע, ואיך מזכירים זאת לטיבותא, ואדרבה, מבקשים שבזכות זה יהא גשם.

51. חמש טבילות ועשרה קידושין

הנה ידוע שכ"ג ביהו"כ טובל חמש טבילות ומקדש עשר פעמים.

וצ"ע, דהרי פסק הרמב"ם (ביאת המקדש פ"ה ה"ה) שכל היוצא חוץ לחומת העזרה טעון טבילה וקידוש ידים ורגלים. ואם כן כשיוצא הכ"ג לקרוא בתורה בעז"ב (רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פ"ג ה"י), שהוא חוץ לחומה (רש"י כתובות קו: ד"ה חוץ), כשחוזר צריך לטבול ולקדש. וא"כ אשכחן שש טבילות ושנים עשר קידושים.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות

הנץ החמה	5:57	5:58	5:56	5:53	5:57	6:00
סזק"ש מג"א	8:29	8:31	8:29	8:26	8:30	8:33
סזק"ש נר"א	9:20	9:22	9:20	9:18	9:21	9:23
סזק"ש מג"א	9:55	9:56	9:54	9:52	9:55	9:58
סזק"ש נר"א	10:29	10:30	10:29	10:27	10:29	10:31
שקיעה	7:39	7:36	7:36	7:35	7:38	7:35

וְעוֹד בְּדוֹר הַזֶּה נִשְׁתַּכַּחַח הַתּוֹרָה, מִחֶמֶת כִּי ¹⁸⁷הַלּוּמִדִּים הִלְלוּ סְבוּרִים לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ הָרֵאשׁוֹנִים לְהַחְזִיק בַּפְּלִפּוּלִים, אֲךָ אֵינָם דּוֹמִים לְחֻכְמֵי צָרַפֶּת בָּלָל וּכְלָל, הֵלֵא לָבֶם הִיָּה פְתוּחַ פְּאוּלָם, וְתוֹרָתָם הִיָּתָה אֲמֻנוֹתָם, וְהָיוּ מְמִיתִים עֲצָמָם עָלֶיהָ יוֹמָם וְלַיְלָה, לִכֵּן הִשְׁיגוּ וַיִּדְעוּ בַּפְּלִפּוּלָם; אֲבָל עֲכָשׁוּ אֵינָם יוֹדְעִים בֶּן, אֵלָּא ¹⁸⁸מְבַלְבְּלִים זֶה אֶת זֶה, ¹⁸⁹וּמְבַטְלִים רַב הַיּוֹם, וְעוֹסְקִים בְּאוֹתוֹ לְמוֹד ¹⁹⁰בְּחֻצֵי יוֹם, וְהַלְמוּד שֶׁלָּהֶם עָרָא דְעָרָא וְהַבְטוּל קִבְעָה. אֲבָל בִּימֵי חֻכְמֵי הַתְּלַמוּד ¹⁹¹הִלְכוּ לְלַמֵּד עֲשָׂר שָׁנִים וַיִּוָּתֵר, וְהָיָה לְמוֹדָם ¹⁹²גְּדוֹל ¹⁹³בְּקִבְעוֹתָם, שָׁאֵם הִיָּה אַחֵר מִתַּעֲשִׂישׁ לֹא הָיוּ אוֹמְרִים ¹⁹⁴”אִסּוּתָא”

ביאורים

187. הלומדים הללו. בדור של רבנו המחבר. 188. מבלבלים זה את זה. בפלפול שוא ללא שיבינו וידעו היטב את הסוגיא על בוריה. 189. ומבטלים רוב היום. על כך. 190. בחצי היום. כלומר, מלבד שכל פלפולם אינו לאמיתתה של תורה ואינם משיגים בכך כלום, עוד מבזבזים על כך זמן רב כחצי יום. או הכוונה, שלומדים חצי זמן ממה שהיה ראוי להם ללמוד לפי ענינם (‘עלי אורח’). 191. הלכו ללמוד. היו יוצאים ממקומם ללכת ללמוד תורה בבית המדרש רחוק מביתם ומניחין את נשותיהן. 192. גדול בקביעות. בהתמדה גדולה. 193. בקביעות שאם. בכת”י: קבע גדול, וכל כך היו קבועים, שאם... 194. אסותא. ‘מרפא’, או ‘לבריאות’ בימינו. [המקור למנהג זה הוא בפרקי דרבי אליעזר (פרק נ”ב, הביאו רבי עקיבא איגר בגליון הש”ס): ”מיום שנבראו שמים וארץ לא היה אדם חולה, אלא אם היה בדרך או בשוק והיה עוטש ונשמתו יוצאת מנחיריו, עד שבא יעקב אבינו ובקש רחמים ואמר: רבון כל העולמים, אל תקח נפשי ממני עד שאצוה את בני ובנותי, ונעתר

¹⁹⁵מִפְּנֵי בְטוּל בֵּית-הַמִּדְרָשׁ (ברכות נג, א). מִזֶּה הֶעֱנִין יֵישׁ לְדַעַת ¹⁹⁶רַב קְבִיעוּתָם. וְאִמְרִינֵן בְּכַתְּבוֹת (סג, א: עיין שם כל הענין, כי שם הגירסא משונה מכפי שהעתיק המחבר ז”ל כאן): ¹⁹⁷רַב יוֹסֵף בְּרַה דְרַבָּא שְׁדָרָה אֲבוּהָ לְבִי רַב קָמָה דְרַב יוֹסֵף. פֶּסֶק לִיָּה שִׁית שָׁנִין. כִּי הָיָה תִּלְת שָׁנִין, מָטָא מַעְלֵי יוֹמָא דְכַפּוּרָא, אָמַר: אִזִּיל וְאַחֲזִי לְאַנְשֵׁי בֵּיתִי. שְׁמַע אֲבוּהָ, שְׁקַל מִנָּא נֶפֶק לְאַפִּיָּה. אָמַר לִיָּה: יוֹנְתָן נִזְכָּרְתָּ?! וְאִמְרִי לָהּ: זִוְגְתָּךְ נִזְכָּרְתָּ?! אֲטָרוּד, לֹא מָר אֶפְסִיק וְלֹא מָר אֶפְסִיק. רָאָה וְהָבֵן זֶה הֶעֱנִין, כְּמָה הָיוּ דְבָקִים בַּתּוֹרָה, עַל-כֵּן זָכוּ לְרוּחַ-הַקֹּדֶשׁ.

ביאורים

לו. לפיכך חייב אדם לומר בעטשיתו, “חיים” (כמו “אסותא” או “לבריאות” בימינו), שמהפך המות הזה לאור וכו’]. 195. מפני ביטול בית המדרש. שאין נכון לבטל את בית המדרש מלימודם על כך. 196. רוב קביעותם. כמה היו הם קבועים ושקועים בלימוד התורה. 197. רב יוסף וכו’. רב יוסף בנו של רבא, שלחו אביו לבית המדרש ללמוד תורה לפני רב יוסף. קבעו לו שיוכל לצאת ללמוד בבית המדרש שש שנים. לאחר שעברו שלש שנים, הגיע ערב יום הכיפורים, אמר רב יוסף בנו של רבא: אלך לראות את בני ביתי. שמע אביו שהוא בא, לקח כלי זיין ויצא לקראתו כאילו בא להילחם בו. אמר לו אביו: הקדמת לבוא מפני שנוכרת באשתך ונתאוות לה? ויש אומרים שאמר לו: יונתן [אף זה כינוי לזוגתו של אדם; ראה שיר השירים ה, ב: “רעיתי יונתני”, (וראה רש”י שם ד, א)] נזכרת. נטרדו רבא ורב יוסף מאותה מריבה, לא זה ולא זה אכלו סעודה מפסקת [היינו, סעודה האחרונה של ערב התענית, שבה מפסיקים מאכילה ומתחילים להתענות (רש”י, עפ”י תענית ל.)].

איסור השחיתה

אסור לקלקל פירות וירקות של שביעית, או מאכלים שיש בהם טעם מפרות שביעית, בין אם הם ראויים לאכילת אדם ובין אם הם ראויים רק לאכילת בעלי חיים.

אם יש לפנינו מאכל הקדוש בקדושת שביעית ומאכל שאינו של שביעית ורוצה לאכול רק אחד מהם - יאכל המאכל של שביעית כדי שלא יופסד המאכל של שביעית. הרואה פירות שביעית מונחים בדרך, צריך להגביהם או להזיזם למקום שלא ידרכו עליהם.

מותר לטעום פרי או תבשיל שיש בהם קדושת שביעית אפילו כשפולטו אחר הטעימה ואינו בולעו ואין זה נחשב כמקלקל פרות שביעית.

אסור לקלקל מאכל אדם, ואפילו אינו מפסידו לגמרי, אלא מקלקלו באופן שישאר ראוי לאכילת בעלי חיים - גם כן אסור.

מותר לתת מאכל של שביעית לתינוקות להגדילם לאכול בעצמם, אף על פי שהם מפוררים ומקלקלים את המאכל, לפי שזו היא דרך אכילתם [ויש אומרים שכל זה רק כשמקלקל את המאכל בתוך כדי אכילתו או בסופו אבל אם דרכו לקלקלו בתחילת אכילתו, אסור להאכילו מאכל כזה, לפי שנחשב כמוסר לו בידים לקלקול ולא כגרמא]. יש שכתבו שאם יקלקל רוב המאכל יש להחמיר ולא לתתו לקטן [ויש אומרים שאם התינוק עלול להפסיד המאכל אפילו שברוב הפעמים הוא אוכל רוב הפרי גם כן אסור לתת לו מאכל כזה]. יש שכתבו שטוב שלא לתת לתינוק מאכל שביעית יותר ממה שדרוש לו כדי שלא יפסידו.

מותר לחתוך פרות וירקות שהדרך לחתכם ואין דרך לסחטם, ואפילו אם יסחט על ידי החיתוך מעט מיץ, ומותר להשתמש במיץ לבד. החותך פרי וירק, אין צריך להקפיד שלא יטוף מיץ מהפרי על הרצפה, אלא חותך בדרכו ומה שנטף בטלה ממנו קדושתו.

52. החובל בחבירו בשבת

כתב הטור (ח"מ סימן תכ"ד) שהחובל בחבירו בשבת פטור מתשלומין, אפילו הוא שוגג כיון שיש בו מיתת ב"ד והוי קלבדר"מ.
וצ"ע, שהרי דעת הטור (או"ח סימן רע"ח) שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, והלא כל חובל הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה.

53. מצוות צריכות כוונה

הנה קיי"ל דמצוות צריכות כוונה.
וצ"ע אם כן מה שייך דין חינוך בקטן, והלא אין לו דעת. ואינו יוצא ידי חובת המצוה בצורה זו גם אילו היה גדול. ובכה"ג אין דין חינוך, כמו שאין מביאים אתרוג פסול וכד'.

54. מהרה יבוא ויגאלנו

בעירובין מ"ג ב' איתא, כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי י"ט מפני הטורח. ופרש"י שיש להם לעסוק בסעודות שבת ויטרדו בו,
וצ"ע, דהרי התירו להתענות בשבת תענית חלום מפני שזה תענוג. וכ"ש שעדיף לישראל בודאי בשורת ביאת הגואל ואין תענוג גדול מזה. ואף שתתבטל הסעודה.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות

הנץ החמה	5:57	5:58	5:56	5:54	5:58	6:00
סוקי-ש מג"א	8:30	8:31	8:29	8:27	8:30	8:33
סוקי-ש נר"א	9:21	9:22	9:21	9:18	9:21	9:23
סוקי-ש מג"א	9:55	9:56	9:55	9:52	9:55	9:58
סוקי-ש נר"א	10:29	10:30	10:29	10:27	10:29	10:31
שקיעה	7:38	7:35	7:36	7:34	7:37	7:35

וכן בארץ צרפת היו עוסקים בעסק גדול וזמן רב, והיו יושבים¹⁹⁸ במקום אחד ללמוד כל התלמוד, והיו חוזרים תמיד, ולא פסקה תורה מפיהם, והיו עושים כמו מעשי¹⁹⁹ הראשונים, בדאמרינן: ²⁰⁰לעולם לגרם איניש ואף-על-גב דמשבח, ואף-על-גב דלא ידע מאי קאמר (ע"ז יט, א), ואמרינן: ²⁰¹מעקרא לגמר איניש וקדר לסבר (שבת סג, א). וכל זה אינם עושים עתה, כי כל אחד רוצה ללמוד תוספות וכל חדושים וחדושי דחדושים קדם שיידע²⁰² צורת התלמוד, אם-כן איך יצליחו, כיון שעושה להפך ממה שאמרו חכמי התלמוד, כי כל מה שנאמר בתלמוד חבל אמת, ואין להשיב עליו או לשנותו, ולא להוסיף ולא לגרע. ועל-כן מרב טרח התלמוד העיון והפלפול²⁰³ רבים פורשים מן התלמוד מרב

198. במקום אחד. מחוץ לביתם. 199. הראשונים. חכמי התלמוד. 200. לעולם ליגרם וכו'. לעולם יהיה אדם רגיל לקרוא את התלמוד ולשנן אמרותיו. למרות שהוא עתיד לשכוח ואפילו אם אינו מבין כלל מה שהוא אומר. 201. מעיקרא ליגרם וכו'. שילמד אדם את שמועות רבו מתחילה וישנן אותן (לדעת היטב את הגירסא). אף על פי שאינו מבין את כל טעמי הדברים, ורק לאחר מכן יחקור להבין את טעמי הדברים שלמד. 202. צורת התלמוד. תוכן הענין שלומד. 203. רבים פורשים מן הלימוד. דהיינו תלמידים הבאים ללמוד תורה ושומעים מרבותיהם הרבה פלפולים וסברות, מתאישים מן הלימוד, כי את הגירסא אינם יודעים ולפיכך אינם מבינים היטב את הפלפולים ונמצאים קרחים מכאן

טרח השמועות וחקדוק שאומר על-פה, כי אומרים: מה נזכר להבין סברות מבחוץ, הלואי שהיינו יודעים מה שבתוך הספרים. ואם היו לומדים בקביעות יומם ולילה, אז היו לומדים והיו בקיאים בתלמוד, והיו מתאונים ללמוד, כי היה להם לב להבין בקל, והיה אדם²⁰⁴ בא ללמוד לעולם, נים ולא נים, תיר ולא תיר, והיו מוסיפים בכך וראת-שמים שלמה, וגם היו מתרבים התלמידים והיו עוסקים תמיד בתורה. אבל עתה מרב טרח השמועות נעשית עליהם החלכה כמושא כבד, ולא יוכלו עוד להביט בה, ומתוך כך עוסקים בשגזון בליצנות, ומבלבלים ומבטלים ועוסקים במיני תהבולות²⁰⁶ ואין להם יראת-שמים.

ומכאן (עלי אורח). 204. בא ללמוד. בכל מצב. בכת"י הגירסא: יכול ללמוד. 205. נים ולא נים תיר ולא תיר. אף במצב עייפות, שהוא ישן אבל אינו ישן לחלוטין, והוא ער אבל אינו ער לחלוטין. 206. ואין להם יראת שמים. כי אם אין תורה אין יראה (עלי אורח).

שימושי מצוה

אסור למלא כוס של קידוש או שאר כוס של ברכה על גדותיה מיין שביעית, אם אין צלחת מתחתיה, שעל ידי זה מפסיד את היין, ואם יש צלחת תחתיה צריך לשתות את היין שנשפך לצלחת או יחזירו לבקבוק.

כשמבדיל ביין או מיץ ענבים הקדושים בקדושת שביעית, יש להיזהר שלא יבוא לידי הפסד על ידי המנהגים שנוהגים בהם בהבדלה, כגון מה שנוהגים למלא את הכוס עד שיעלה היין על גדותיו וישפך מהכוס, לסימן טוב וברכה. וכן מה שנוהגים לכבות את נר ההבדלה בשיירי היין ולרחוץ בו את העיניים (ולתת מן היין לתוך הכיסים).

אין להטיף יין של שביעית בליל פסח בשעת אמירת 'דם' ואש ותימרות עשן, וכך כשאומרים את עשר המכות, וכן באמירת 'דצ"ך עד"ש באח"ב', שעל ידי זה מפסיד מהיין, משום שהמנהג שלא לשתות את מה ששופך. ולכן אין לקחת לכוס השניה מארבע הכוסות יין שהוא קדוש בקדושת שביעית [אבל אם הוא נוהג להחזיר לכוס את היין שהטיף ולשתותו - מותר לקחת גם לכוס זה יין שביעית].

מותר להשתמש בשמן של שביעית להדלקת נר שבת ונר בית הכנסת, ואין זה נחשב כמפסיד פירות שביעית ואפילו כשהשמן ראוי לאכילה, הואיל ונהנה מן האור. אמנם אסור להדליק נר חנוכה בשמן של שביעית, הואיל ונר חנוכה לא ניתן להנות בו. וכן אסור להשתמש בשמן שביעית לצורך הדלקת נרות שאין נוהגים להנות מהם, כגון: נר גשמה (נר זכרון).

מותר לתלות אתרוג של שביעית בסוכה לנוי, כי הוא נשאר ראוי לאכילה. אין לחנוט אתרוג של שביעית בציפורן-בשמים (דהיינו שנועצים ציפורן לתוך האתרוג) שרגילים לעשות כך לצורך ברכת 'מיני בשמים' בהבדלה של מוצאי שבת - לפי שעל ידי כך הוא מפסיד את האתרוג מאכילה.

55. שומר אבידה

קיי"ל (ח"מ רס"ז ט"ז) דשומר אבידה הוי שומר שכר משום שנהנה דפטור מצדקה מדין עוסק במצוה.
וצ"ע, למה יפטר העוסק במצוה מן הצדקה, והלא על צדקה איכא גם לאווים של 'לא יקפוץ' ו'לא יאמץ' והעוסק במצוה בפשטות אינו פטור מלאווים.

56. שמנת ימי חנוכה גומרים בהם את ההלל

הנה החילוק שבסוכות גומרים את ההלל ובפסח לא, מבואר בגמרא (ערכין י"א) משום שסוכות חלוק בקורבנותיו [שסוכים הקרבנות אינו שווה בכל יום]. משא"כ פסח.

וצ"ע, אם כן מדוע בחנוכה גומרים את ההלל.

57. מצוות לאו ליהנות ניתנו

הנה קיי"ל דכלאים [שעטנז] בציצית מותר משום עשה דוחה לא תעשה, וצ"ע למה צריך לטעם זה, והלא כלאים אסורות רק בדרך הנאה (כמבואר בשבת כ"ט ב') ומצוות לאו ליהנות ניתנו, ואם כן בכל מקרה מותר.

58. בשכך ובקומך

'ובשכך ובקומך'. מכאן נלמד מצוות ק"ש בבוקר ובערב.

וצ"ע, דא"כ שנלמדים מאותו פסוק. מדוע 'ובשכך' נלמד על כל הלילה כל זמן השכיבה, ואילו 'ובקומך' נלמד רק על תחילת זמן הקימה ולא על כל היום.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית ותיבות

הנץ החמה	5:58	5:59	5:57	5:55	5:58	6:01
סוק"ש מג"א	8:30	8:31	8:29	8:27	8:31	8:33
סוק"ש נר"א	9:21	9:22	9:21	9:19	9:21	9:24
סוק"ש מג"א	9:55	9:56	9:55	9:53	9:56	9:58
סוק"ש נר"א	10:29	10:30	10:29	10:27	10:29	10:32
שקיעה	7:37	7:34	7:35	7:33	7:36	7:34

וְאָמְרוּ בְּפֶרֶק הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב"מ פה, א): רַבִּי זִירָא²⁰⁷ תִּיבִי בְּתַעֲנִית אֲרַבְעִים [י"ג מָאָה] יוֹם²⁰⁸ דְּלִשְׁתַּבַּח מִנְּהַ תַּלְמוּדָא דְּבַבְלִי, כִּי הֵיכִי דָּלָא נְמַרְדָּה. וְאָמְרוּ בְּיוֹקְרָא-רַבָּה (בה, א): נִכְשֵׁל אָדָם בַּעֲבֵרָה אַחַת וְנִתְחַיֵּב מִיתָה לְשָׁמַיִם,²⁰⁹ מַה יַּעֲשֶׂה וְיִחְיֶה?²¹⁰ אִם הָיָה רָגִיל לְקָרוֹת²¹² דָּף אַחֵד, וְיִקְרָא²¹³ שְׁנֵי דְּפִים; אוֹ²¹⁴ לְשָׁנוֹת פֶּרֶק

ביאורים

207. יתיב בתעניתא. ישב בתענית כשעלה מבבל לארץ ישראל. 208. דלשתבח וכו'. שיתבכח ממנו תלמוד בבלי, כדי שהתלמוד בבלי לא יסריד אותו בבואו ללמוד את הגמרא של ארץ ישראל [-ירושלמי] מפי רבי יוחנן. [רבי זירא עלה מבבל לארץ ישראל, כדי ללמוד תורה מפי רבי יוחנן ושאר האמוראים שהיו בארץ ישראל. באותו הזמן היתה דרך הלימוד ביישובות שבארץ ישראל שונה מדרך הלימוד ביישובות של בבל; בארץ ישראל היו החכמים נוחים זה לזה, ולא היו מתעצמים במחלוקת, אלא אף כשהיו מקשים אחד על השני, היו מקשיבים ומסייעים זה לזה להעמיד את הדברים על בורים, והיו דבריהם כשקן, כלומר קולחים בנחת. בניגוד לכך, החכמים בבבל היו מתעצמים במחלוקת, וכל אחד חזק את דעתו בהרבותו קושיות על שיטת חבריו, עד שהיה מקום לחוש שמרוב התנצחות וקושיות לא היו מגיעים לבירור ההלכה על בוריה ואמיתתה (רש"י על פי מהרש"א ובן יהודה); ראה סנהדרין כד: ראה גם ריטב"א יומא נז. ד"ה אמטול דדירי]. רבי זירא חשש שדרך הלימוד בבבל שהיה רגיל בה, תפריע לו ללמוד מהאמוראים של ארץ ישראל, ולכן התענה כדי לשכוח את שיטת הלימוד שנהגה בבבל]. 209. מה יעשה. שיתכפר לו ויחיה. 210. אם היה רגיל. קודם שנכשל בעברה. 211. לקרות. במקרא. 212. דף אחד. פרשה אחת, או דיבור אחד בכל יום, מעתה יקרא... 213. שני דפין. בכל יום. 214. לשנות. במשנה.

²¹⁵ פֶּעַם אַחַת, יִשְׁנָה²¹⁶ פְּעָמִים; אוֹ לְלַמֵּד פֶּרֶק אֶחָד, יִלְמַד שְׁנֵי פֶּרָקִים. אֲלֵמָא²¹⁷ רַב גִּרְסָא עֲקָר, כִּי אִם הָיָה הַפְּלִפּוּל עֲקָר, לִצַּעַק וּלְהִירִים קוֹל חֲצִי יוֹם בְּדַבּוּר אֶחָד, אָז הָיָה לוֹ לֹאמֹר: אִם מוֹתָנְחָה הָיָה רָגִיל לְהַקְשׁוֹת קִשְׁיָא אַחַת, וְקִשְׁשָׁה שְׁתֵּי קִשְׁיוֹת. וּבְפֶרֶק הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ (קדושין נב, ב) אָמְרִינָן: בְּשִׁמַּת רַבִּי מֵאִיר, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵל יִפְנֹסוּ תַלְמִידֵי רַבִּי מֵאִיר²¹⁸ לְבָאֵן,²¹⁹ שְׁקִנְתָּרְנִים הֵם. וְכָל זֶה - שְׁלָא הָיָה רוּצָה²²⁰ לְהַתְבַּטֵּל מִגִּרְסָתוֹ, כִּי רַבִּי מֵאִיר הָיָה חֲרִיף,²²¹ וְלֹא עָמְדוּ חֲבֵרָיו עַל סוּף דְּעֵתוֹ (ערויבין נב, א).

ביאורים

215. פעם אחת. בכל יום, מעתה ישנה... 216. פעמיים. בכל יום. 217. רוב גירסא. להרבות בשינון התלמוד. 218. לבאן. לבית מדרשו. 219. שקנתרנים הם. דרכם להקניט אחרים, ולא ללמוד תורה הם באים אלא לקפחני בהלכות הם באים. כלומר, לקצץ את רגלי בהלכות, להראות שאיני יכול לעמוד נגדם מתוך חריפותם (רש"י, קידושין נב:). ואחרים פירשו ש"לקפחני" פירושו לצערני (תוספות ורא"ש על גזיר מט: ד"ה אלא). 220. להתבטל מגרסתו. מחמת הקושיות של תלמידי רבי מאיר. 221. ולא עמדו חבריו על סוף דעתו. כיון שסברותיו היו עמוקות מאד. רבי מאיר היה נותן טעמים הגונים ומיושבים לדבריו, בין כשאמר כהלכה - על טמא טמא ועל טהור טהור, ובין כשאמר להיפך - על טמא טהור ועל טהור טמא, ולא ידעו להבין מתי דבריו נכונים ולהלכה ומתי לא.

שאריות גידולי שביעת, פח שמיטה

שאריות של פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעת, בין חי בין מבושל, וכן שיירי מאכל המעורבים בהם גידולי שביעת, וכן מאכלים שנתבשלו יחד עם ירקות של שביעת (כגון: בשר שנתבשל עם ירק של שביעת) שהם קדושים בקדושת שביעת, כל זמן שראויים לאכילת אדם, בהמה חיה ועוף, אסור לקלקלם ולהפסידם. כמו כן, קליפות של פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעת, שיש בהם חלקים הראויים לאכילת אדם או בהמה, אסור לקלקלם ולהפסידם. על כן, שאריות אלו אסור להשליכם לאשפה, כי על ידי כך ממחר להפסידם. אלא צריך להניחם בתוך כלי מיוחד (פח שמיטה) עד שיתעפשו מאליהם ויפסלו מאכילת אדם ובהמה, שאז תפקע מהם קדושת שביעת ויוכל להשליכם גם באופן שיתערבו באשפה.

אכן, גם בהכנסת שיירי המזון לפח השמיטה צריך להיזהר, שפעמים מיד כשמכניסים הם נפסלים וגורם להם הפסד בידיים. כגון: שאריות תבשיל שעל ידי הנחתו בפח השמיטה יפסל מיד מאכילת אדם, אין להניחו שם, אלא צריך להמתין עד שיתקלקל מאליו, או יקשור בשקית נפרדת, ולאחר מכן להשליכו לאשפה.

יש להיזהר לא לזרוק לפח הרגיל שאריות שאינן ראויות למאכל אדם אך ראויות למאכל בהמה - אם יש במקום בהמות או עופות שרגילים להאכילם בשאריות אלו (ויש מחמירים בכך גם בעיר שאין בה בהמות).

כמו כן, פח שמיטה שמונחים בו שיירי פירות וירקות שהחלו כבר להתעפש, אין להניח בו שיירי גידולי שביעת טריים הראויים לאכילה, באופן שנפסלים מאכילה מיד בהנחתם שם.

סוגי ה'שאריות' הן: קליפות הראויות לאכילה, או קליפות שנדבק עליהם מבשר הפרי. וכן גרעינים הראויים לאכילה, או גרעינים שנדבק עליהם מבשר הפרי. כמו כן שיירי מאכל הנשארים בסיר או בצלחת [אמנם כמויות מזעריות שנשארות תמיד בצלחת מותר לשטוף כרגיל]. את הפסולת שמצטברת במסגרת של הכיור - יש לשמור.

59. מפני החשד

בשולחן ערוך (סי' צ ס"ה) מבואר שמפני החשד אסור לעבור חוץ לבהכ"נ ולא להיכנס, אא"כ יש לב"ה זה פתח אחר, שאז יאמרו שנכנס משם.

וצ"ע מ"ש מהמבואר בשבת (כ"ג א') שחצר שיש לה שני פתחים צריך להדליק נר חנוכה בשניהם. ולא אומרים שהרואה תולה שהדליק בפתח השני.

60. אין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב

קיי"ל דאין הולכין בפקו"נ אחר הרוב ומחללים שבת אף ברוב כנענים. (עי' סי' שכ"ט ס"ג).

וצ"ע, דאם כן איך הורגים אדם ע"פ רוב דיינים, והלא הוא ק"ו, דאם אפילו מצילים בשבת, ק"ו שלא יהרגו.

61. תדיר קודם

נהגו בקהילות אשכנז קודם קריאת התורה, לקרות בחגים מגילת רות, וקהלת, ושיר השירים.

וצ"ע, דהלא תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. ומדוע לא מקדימים קריאת התורה שהוא תדיר.

62. אין שבות במקדש

במשנה ביצה (דף י"ט א') ב"ש אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהן. ופירש"י משום דהוא שבות שמשתמש בבעלי חיים.

וצ"ע, דהלא אין שבות במקדש.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות						
הנץ החמה	5:59	6:00	5:58	5:55	5:59	6:02
סוק"ש מג"א	8:31	8:32	8:30	8:28	8:31	8:34
סוק"ש גר"א	9:21	9:22	9:21	9:19	9:22	9:24
סוק"פ מג"א	9:55	9:57	9:55	9:53	9:56	9:58
סוק"פ גר"א	10:29	10:30	10:29	10:27	10:30	10:32
שקיעה	7:36	7:33	7:34	7:32	7:35	7:33
הדלקת נרות	6:56	7:11	7:04	7:02	7:05	7:03

ארחות

שער התורה

צדיקים

ועוד הָתָם אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָכֵן שָׁל רֵאשׁוֹנִים - ²²²כִּפְתָּחוּ שֶׁל אוֹלָם, וְשֶׁל אַחֲרוֹנִים - ²²³כִּפְתָּחוּ שֶׁל הַיֵּכָל, וְאָנוּ - כְּמֵלֶא נֶקֶב מַחֲט סִדְקִית. וְאָמַר אֲבִי: ²²⁵וְאָנֹכִי כִּי כִסְכְּתָא בְּגוּדָא לְגִמְרָא. וְאָמַר רַבָּא: וְאָנֹכִי ²²⁶כְּאַצְבַּע בְּקִירָא לְסַבְרָא. וְאָמַר רַב אֲשִׁי: וְאָנֹכִי ²²⁷כִּי אֲצָבַע בְּבִירָא לְשִׁכְחָה. וְעַכְשָׁו אָנֹכִי עֲנִי הַדַּעַת אֵין אָנוּ יוֹלִים לִזְמַר כְּאַצְבַּע, כִּי אִם ²²⁸כְּאַבְּן שִׁישׁ

ביאורים

222. כפתחו של אולם. כרוחב פתחו של האולם בבית המקדש, שהיה רוחבו עשרים אמה. 223. כפתחו של היכל. כרוחב פתחו של ההיכל בבית המקדש, שרוחבו היה רק עשר אמות. 224. ואנו כמלא נקב מחט סדקית. כח שכלנו גדול רק כגודל הנקב של מחט שמתקנים בו קרעים בבגדים. [יתכן גם לפרש: כמלא הנקב שהמחט עושה בבגד כשמתקנים בו קרעי הבגדים (עין מגדים חדשים)]. כלומר, עומק הבנתם ורוחב שכלם של החכמים מתקטן במשך הדורות. 225. ואנן כסכתא בגודא לגמרא. אנחנו, כח שכלנו [כלומר: של הדורות היותר אחרונים], הוא כמו שקשה לתקוע יתד בחר צר בכותל, כך קשה לנו להבין את מה שאנו לומדים. 226. כאצבע בקירא לסברא. כמו שקשה להכניס אצבע בגוש של שעווה קשה, כך קשה לנו לחדש סברות מעצמנו. וביאר המהרש"א: ניתן לקבוע יתד בכותל, אבל רק בקושי גדול; להכניס אצבע בשעווה קשה הוא כמעט מן הנמנע, לכל היותר אפשר לעשות רק רושם קטן בשעווה. רבא בא לומר, שיכולתנו לחדש סברות מעצמנו היא הרבה יותר חלושה מיכולתנו להבין מה שאנו לומדים. 227. כי אצבע בבירא לשכחה. כמו שקל לשם אצבע בפתח הבור, ואין בכך שום קושי, כך קל לנו לשכוח מה שאנו לומדים. 228. כאבן שיש לגמרא ולסברא. כמו שאין אפשרות לחדור לתוך אבן שיש ואף רושם אינו עושה, כך לבנו אטום וקשה לנו מאד להבין את מה שאנו לומדים ולחדש סברות מעצמנו.

ארחות

שער התורה

צדיקים

לְגִמְרָא וְלְסַבְרָא. וְהָא דְאָמַר בְּפֶרֶק בְּמָה מְדִלִיקִין (שבת לא, א) אָמַר רַבָּא: בְּשַׁעָה שְׂמִמְכְּנִיסִים אָדָם ²²⁹לְדִין שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: ²³⁰נִשְׂאֵת וְנִתֵּת בְּאִמּוֹנָה? פִּלְפִּלֵת בְּחִכְמָה? מִשְׁמַע שְׁצַרִּיךְ אָדָם לְפִלְפֵל - זֶהוּ לְמוֹד הִגְמְרָא, ²³¹שְׂמִמְכְּנִינִין מִשְׁנִיזֵית עַל הַבְּרִיתוֹת וּמִתְרַצִּינִין לָהּ. אִי נָמִי, עַל-יְדֵי עֶסֶק וְהִגְיוֹן בַּתוֹרָה תִּמְיֵד נוֹתֵן דַּעַתוֹ לְדַקְדָּק ²³²וּמוֹצֵא טַעְמוֹ. אָבֵל לִישָׁב כָּל הַיּוֹם ²³³לְפִטְפֹט, פְּשִׁיטָא שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת בֵּן.

ביאורים

229. לדין. לאחר מותו. 230. נשאת ונתת באמונה. כלומר, האם ניהלת עסקיך ביושר? 231. שממכניסים אדם לדין שואלין אותו. שחכמי התלמוד מקשים סתירה מהמשנה לברייתות. 232. ומוצא טעמו. בכת"י: ומוצא טעמים. כלומר, וממילא יהיה לו גם יכולת פלפול, אבל בתנאי שירכוש את הסברות והחילוקים מרוב גירסא והתמדה בתורה ('עלי אורח'). 233. לפטפט. לפלפל בדברי תורה.

"ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" (יא, כו).

מה שפתח בלשון יחיד 'ראה', וסיים בלשון רבים 'לפניכם'? ביאר רבי חיים קניבסקי שליט"א, שיש לומר ש'ראה' הולך על כלל ישראל ומצד הקב"ה ניתנו הברכות והקללות בשווה לכולם, לכן כתב לשון יחיד. אבל מצד המקבלים אין זה שווה, שיש שאצל זה הוא ברכה ואצל השני זוהי קללה, לכן סיים בלשון רבים 'לפניכם'.

"והבאתם שמה וגו' ואת מעשרותיכם" (יב, ו).

צריך עיון, מה ענין מעשרות לבית המקדש? תירץ רבי חיים קניבסקי שליט"א, שכאן רמז למה שאמרו בירושלמי סוף מע"ש בשם ריב"ל: בראשונה היה מעשר נעשה לג' חלקים, שליש למכירי כהונה ולויה ושליש לאוצר ושליש לעניים ולחברים שהיו בירושלים, וגראה שכל זה היה בבית המקדש, וכדכתיב במלאכי (ג, י), 'הביאו את כל המעשר לבית האוצר ויהי טרף בביתי', ומשמע שהביאו את כל המעשר לבית המקדש. וכן כתיב בנחמיה (י, לו), 'שיביאו המעשר לבית אלקינו לבית האוצר, וכן כתיב בדברי הימים (ב, לא) שהביאו את כל המעשר בלשכות בית ה'.

"וזכרת כי עבד היית במצרים" (טו, טו).

יש לעיין, למה כתוב פסוק זה גבי שבועות? תירץ רבי חיים קניבסקי שליט"א, יש לומר, דהנה פסח עיקרו זכר ליציאת מצרים, וגם בסוכות כתוב בפרשת אמור: 'כי בסוכות הושבתי וגו' בהוציא אותם מארץ מצרים, אבל בשבועות, לא נזכר שהוא זכר ליציאת מצרים, שהרי הוא למניין העומר, ולכן כתוב כאן וזכרת וגו', שגם הוא זכר ליציאת מצרים, כמו שאנו אומרים בתפילה בכל המועדים זכר ליציאת מצרים, ועייורמב"ן.

63. מכבדו בחייו ומכבדו במותו

כתב הרמב"ם (ממרים פ"ו הט"ו) 'חייב אדם לכבד את אשת אביו אף על פי שאינה אמו כל זמן שאביו קיים'. ומשמע שלאחר מותו אינו צריך. וצ"ע ממה שכתב שם קודם הלכה ה' 'וחייב לכבדו אפילו לאחר מותו'.

64. בן נח מזהר על העוברין

צ"ע איך היה מותר לתמר לא לומר ליהודה שאינה חייבת מיתה, והלא בן נח מזהר ברציחה על העוברין. ואם היתה נהרגת היו הורגים גם את בניה כדאיתא בערכין (ז' ע"א) דיוצאת ליהרג אין ממתנין לה שתלד.

65. בל תשחית

כתב במשנה ברורה סימן תק"ס סק"ט שמשום אבלות נוהגים לשבר כוס בשעת חופה. וזו היא ג"כ הטעם של שבירת כלי בשעת כתיבת התנאים. והוסיף 'וראה לשבור תחת החופה כוס שלם, ואין בו משום בל תשחית כיון שעושין כן לרמז מוסר למען יתנו לב'.

והוסיף בשער הציון שב'תנאים' ראוי ליקח קדרה שבורה.

וצ"ע, מ"ש דבחופה אין משום בל תשחית ואילו ב'תנאים' יש.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות						
הנץ החמה	5:59	6:00	5:58	5:56	6:00	6:02
סוקי'ש מנ"א	8:31	8:32	8:30	8:28	8:32	8:34
סוקי'ש גר"א	9:21	9:23	9:21	9:19	9:22	9:24
סוחר'פ מנ"א	9:56	9:57	9:55	9:53	9:56	9:59
סוחר'פ גר"א	10:29	10:31	10:29	10:27	10:30	10:32
שקיעה	7:35	7:32	7:33	7:31	7:34	7:32
צאת השבת						
לר"ת	8:48	8:45	8:46	8:44	8:47	8:45
	8:10	8:12	8:13	8:12	8:11	8:12

וְכֵן עֲתָה רַב הַלּוֹמְדִים מּוֹדִים בְּעֶצְמָם שְׁאִין לּוֹמְדִים כְּהֵנָּה, וְיִוָּדְעִים שְׁאִינֶם לּוֹמְדִים בְּדֶרֶךְ הַיֵּשֶׁר, כִּי מֵרַב טָרַח²³⁴ הַפִּטְפוּטִים שֶׁהֵם מְפַטְפְּטִים הֵם מִתְבַּטְּלִים לְגַמְרִי, וְלֹא יִשְׁיגוּ לְלַמֵּד לֹא תוֹרָה וְלֹא נְבִיאִים וּכְתוּבִים וְלֹא אֲגָדוֹת וְלֹא מִדְּרָשִׁים וְלֹא שׁוּם חֻכְמָה, מִחֻמַּת רַב תַּחְבּוּלוֹת שְׁלָהֶם. וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (אבות דר"נ כ, ו) עַל פֶּסוּק זֶה: "עַל שְׂדֵה אִישׁ עָצַל עֲבַרְתִּי וְעַל כְּרָם אָדָם חָסַר לֶב."²³⁶ וְהִנֵּה עָלָה כֻּלּוֹ קִמְשׁוֹנִים, כְּסוּ פָנָיו תְּרָלִים, וְגָדָר אֲבָנָיו נִהְרָסָה" (משלי כד, ל-לא) - מִי שְׁאִינוֹ מַחְזִיר תִּלְמוּדוֹ, מִתְחַלֵּה²³⁸ מִחֲלִיף רֵאשִׁי פְּרָקִים, סוֹף מִחֲלִיף²³⁹ דְּבָרֵי חֻכְמִים, סוֹף שְׁאוֹמֵר עַל טָמֵא טָהוֹר, וְעַל טָהוֹר טָמֵא, וְהָרִי הוּא מִחְרִיב אֶת הָעוֹלָם. אֲלֵמָּה, מִי שְׁאִינוֹ חוֹזֵר תִּלְמוּדוֹ לֹא יוּכַל לְהוֹרֹת בְּדִין, אֶלָּא טוֹעֶה כָּרֵב הַהוֹרָאוֹת. וְאִמְרִינוּ (מדרש משלי י, א): אָמַר רַבִּי

ביאורים

234. הפטפוטים. הפלפולים. 235. על שדה וגו'. ליד שדה של איש עצלן עברתי, וליד כרם של אדם חסר דעה. 236. והנה עלה כולו וגו'. וראיתי כי צמחו על כל השדה קוצים דוקרים, והתכסו פני השדה בחוחים עוקצניים, וגדר האבנים שסביב לשדה נהרסה. 237. שאינו מחזיר תלמודו. אינו שוקד על תלמודו לחזור עליו פעמים רבות. 238. מחליף ראשי פרקים. בכתיב: משכח ראשי-פרקים. כלומר, בתחילה שוכח קצת מתלמודו. 239. דברי חכמים. זה בזה.

יִשְׁמַעְאֵל: בּוֹא וּרְאֵה כִּמָּה קִשָּׁה יוֹם הַדִּין, שְׁעֵתִיד הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְדוֹן כָּל הָעוֹלָם בְּלוֹ²⁴⁰ עַמְּךָ יְהוֹשֻׁפֵּט, וְכִיּוֹן שְׁתִּלְמִיד-חֻכְם כָּא לְפָנָיו, אֹמֵר לוֹ: כָּלוּם עֲסַקְתָּ בַּתּוֹרָה? אֹמֵר לוֹ: הֵן! אֹמֵר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוֹאִיל וְהוֹרִיתָ לְפָנַי, אֹמֵר לִי מַה קָרִיתָ וּמַה שְּׁנִיתָ וּמַה שְּׁמַעְתָּ בִּישִׁיבָה. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל מַה שְּׁקִרְא אָדָם,²⁴¹ יִתְפַּס בְּדוֹ,²⁴² שְׁלֹא תִשְׁיַגְהוּ בּוֹשָׁה וּכְלָמָה לְיוֹם הַדִּין.

ביאורים

240. על עמק יהושפט. בעמק יהושפט (כת"י). [על הכתוב: "אל עמק יהושפט" (יואל ד, ב), פירש רש"י: "אל עמק יהושפט - ארד עמהם בעומק הדין, יהושפט - משפטי יה", עכ"ל]. 241. יתפוס בידו. יהא תפוס בידו, ומה ששנה תהא תפוס בידו. (כת"י). כלומר, ירבה בחזרה, שלא ישכחם לעתיד לבוא. 242. שלא תשיגהו בושא וכלימה ליום הדין. במדרש משלי (שם) נוסף כאן: "היה רבי ישמעאל אומר, אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה. ועל זה בקש דוד מלך ישראל בתפלה ובתחנונים לפני המקום, ואמר (תהלים ה, ד): ה' בוקר תשמע קולי וגו'". וביאר בפירושו מהר"י כהן: "תשמע קולי וגו'. פירוש, וכתב אחריו בוקר אערוך לך, וסבר המדרש ביאורו שיאמר על זה אני מבקש ומתפלל, שלענין בוקר תשמע קולי על שביום הדין שלעתיד הנקרא בוקר, אערוך ואסדר לפניך בעל פה כל תלמודי".

הוצאת גידולי שביעית לחוץ לארץ

פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעית, אסור להוציאם מארץ ישראל לחוץ לארץ, שנאמר: **'בארצך** תהיה כל תבואתה לאכל' (איסור זה הוא מדברגן, והפסוק הוא אסמכתא בעלמא).

יש שכתבו שהטעם לאיסור זה הוא משום חובת הביעור, שכשמגיע זמן הביעור - זמן שכלה סוג גידולים מסויים מהשדה, צריך לבער את אותו המין מהבית, וכיון שהביעור צריך להיעשות בארץ ישראל, על כן אין להוציא פירות ארץ ישראל לחוץ לארץ. ויש שכתבו הטעם, שכיון שבחוץ לארץ מצויים הרבה פירות שאינם קדושים בקדושת שביעית, יש חשש שיבואו לנהוג בפירות ארץ ישראל הקדושים בקדושת שביעית, כמו שמתנהגים בפירות חוץ לארץ - שאין נוהגים בהם דיני שביעית.

איסור הוצאת גידולי שביעית לחוץ לארץ, הן כשמוציא את הגידולים על מנת למכרם (באופנים שומות למכור פירות שביעית) והן כשהוא מוציאם על מנת לאוכלם. אכן, היוצא לחוץ לארץ, מותר לו לקחת עמו פירות שביעית צידה לדרך.

אתרוגים הגדלים בשנה השביעית הקדושים בקדושת שביעית, אף הם בכלל איסור זה. והרוצה להוציא אתרוג מא"י לחוץ לארץ יש לו לשאול לחכם כיצד לעשות זאת באופן המותר.

פירות וירקות הקדושים בקדושת שביעית, אף על פי שאסור להוציאם לחוץ לארץ, אם עבר והוציאם מותרים הם באכילה. כמו כן, יוצאים ידי חובת מצות ד' מינים, באתרוג שהוציאוהו לחוץ לארץ באיסור.

כשם שאסור להוציא פירות מא"י לחוץ לארץ, כך גם [לאחר שהוציאם באיסור] אסור להעבירם ממקום למקום בחוץ לארץ, משום שכשמעבירים למקום חדש, הרי זה נחשב להבאה מחודשת לחוץ לארץ.

פירות וירקות של שביעית שהוציאם לחוץ לארץ, כשמגיע זמן הביעור - הזמן שכלה ממין זה בשדה [וזמן הביעור בזה נקבע לפי המקום שגדלו ויצאו משם, דהיינו כשכלה בא"י], צריך לבערם שם, ואינו צריך להחזירם כדי לבערם בא"י.

66. ברכת בונה ירושלים

בברכות (מ"ב ב) דוד ושלמה תקנו ברכת 'בונה ירושלים'. דוד תקן 'על ישראל עמך ועל ירושלים עירך', ושלמה תקן 'על הבית הגדול והקדוש'. וצ"ע, אם כן מדוע מבקשים שם רעינו זונינו פרנסינו וכו'. ומאי שייטא בקשות אלו לכאן.

67. מפני שקושר בה תפילין

בברכות (ס"ב א) מפני מה אין מקנחין בימין אלא בשמאל, מפני שקושר בה תפילין.

וצ"ע, דהלא מסברא אדרבה, וכי היד שקושרים בה יתירה בקדושתה מהיד שעליה קושרים.

68. ונחיה מאבינו זרע

כתבו תוס' ביבמות (כ"ב ב) שחילוק בתורה בין לשון 'בן' ל'זרע', שלשון 'בן', משמעו גם פסול, ואילו 'זרע' משמעו רק כשר.

וצ"ע, ממה שנאמר בבראשית (י"ט י"ב), שבנות לוט אמרו אחר המבול, 'לכה נשקה את אבינו יין ונשכבה עמו, ונחיה מאבינו זרע'. הרי שהבן או הבת שיוולדו נקראו 'זרע', אף שיהיו פסולים, שהרי באו מערות אב ובתו. וישנה דעה בגמרא (סנהדרין נ"ח ב) שבן נח אסור בבתו.

ירושלים בני ברק חיפה צפת מודיעין - עילית נתיבות						
הנץ החמה	6:00	6:01	5:59	5:57	6:00	6:03
סוקי-ש מגיא	8:32	8:33	8:31	8:29	8:32	8:35
סוקי-ש נר"א	9:22	9:23	9:22	9:20	9:22	9:24
סוקי-ש מגיא	9:56	9:57	9:56	9:53	9:56	9:59
סוקי-ש נר"א	10:29	10:31	10:30	10:27	10:30	10:32
שקיעה	7:34	7:31	7:32	7:30	7:33	7:31

תפילות

תפילת מנחה וערבית לימות החול | ברכת המזון
ברכת מעין שלש ובורא נפשות

נוסח אשכנז

ברכתינו נתונה להר"ר יעקב חלופטסקי שליט"א על רשותו להעתיק את התפילות מתוך הסידור
שבהוצאתו "שיח תפילה".

תפילת מנחה

אֲשֶׁר יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ. עוֹד יַחֲלִיפוּ סֵלָה: אֲשֶׁר הָעַם שָׁכַח לֹא. אֲשֶׁר הָעַם שִׁיחָה אֱלֹהָיו: תַּהֲלֶה לְדוֹר. אַרְוִמְךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ. וְאַבְרָכָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד:

תפילת ערבית

וְהוּא רַחוּם יִכַּפֵּר עוֹן וְלֹא יִשְׁחִית. וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל חַמְתּוֹ: וְהִנֵּה חוֹשֵׁיעָה. הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנִי כַּיּוֹם קִרְאָנִי:

חזן: בָּרְכוּ אֶת יְהוָה הַמְּבָרֵךְ:

קהל וחזן: בָּרוּךְ יְהוָה הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּרַכְנוּ מַעֲרִיב עַרְבִים. בְּחֻקְכָּם פוֹתַח שַׁעֲרִים. וּבִתְבוּנָה מְשֻׁנָּה עֵתִים וּמַחֲלִיף אֶת הַיּוֹמִים. וּמַסְדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בְּרִיקָע בְּרָצוֹנוֹ. בּוֹרָא יוֹם וְלַיְלָה. גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי הַשֶּׁשׁ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר. וּמַעֲבִיר יוֹם וּמִבְּיֵא לַיְלָה. וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה. יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אֵל חַי וְקַיִם תָּמִיד וְיִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמַּעֲרִיב עַרְבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אֲהַבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לְמַדְתָּ. עַל כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁכְבְּנוּ וּבְקִיּוּמֵנוּ נִשְׁתַּיֵּךְ בְּחֻקְךָ. וְנִשְׁמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתְךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי חֵם חֲיִינוּ וְאֶרֶץ וּמִינוּ וּבָהֶם נִהְיָה יוֹמָם וְלַיְלָה: וְאַהֲבָתְךָ אֵל תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

יחיד אומר: אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. יְהוָה אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

תפילת מנחה

בְּכָל יוֹם אֲבָרְכֶךָ. וְאַחֲלֶלָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֵלָל מְאֹד. וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֶקֶר: דוֹר לְדוֹר יִשְׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ. וּגְבוּרָתֶיךָ יַגִּידוּ: הֶדֶר כְּבוֹד הוֹדֶךָ. וְדִבְרֵי

תפילת ערבית

וְאַהֲבַתְּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּכֹל לְבָבְךָ וּכְכֹל נַפְשְׁךָ וּכְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ דִּבְכָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה הַיּוֹם עַל לְבָבְךָ: וְשִׁנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבָרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ וְהָיוּ לְטִמְטַפַּת בֵּין עֵינֶיךָ: וּבִתְבֻּתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֵל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה אֲתֶכֶם הַיּוֹם לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ כְּכֹל לְבָבְכֶם וּכְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנִתַּתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם כְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסָּפָה דָגָךְ וְתִירֶשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ: וְנִתַּתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדֶךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּח לְבָבְכֶם וְסָרְתֶם וּשְׁכַחְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָיָה אִף יְהוָה כִּכֶּם וְעֲצִיר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יְהוָה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תֵתֵן אֶת יְבוּלָהּ וְאִבְדֶּתֶם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ: הִטְבָּה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבָבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרָתָם אֲתֶם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטִמְטַפַּת בֵּין עֵינֶיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֲתֶם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: וּבִתְבֻּתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:

לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לֵתֵת לָהֶם יְמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדִרְתָּם וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַכֹּהֵן פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וְרָאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְהוָה וְעָשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבָבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם

תפילת מנחה

נִפְלְאֵתִיךָ אֱשִׁיחָה: וְעֻזּוֹ נִזְרָאֲתִיךָ יֹאמְרוּ. וּגְדֻלָּתִיךָ
אֲסַפְּרָנָה: זָכַר רַב טוֹבָךָ יִבְעֵנוּ. וְצִדְקָתִיךָ יִרְנְנוּ: חֲנוּן
וְרַחוּם יְהוָה. אֲרַךְ אַפִּים וּגְדֹל חֶסֶד: טוֹב יְהוָה לְכָל.

תפילת ערבית

אֲשֶׁר אַתָּם זִנִּים אֲחִירֵיכֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי
וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֹאֱלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהַיּוֹת לָכֶם לֹאֱלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן.

החזן חוזר ואומר: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אָמֵן:

וְאִמְרוּנָה כָּל זֹאת וְקִים עֲלֵינוּ. כִּי הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זֹולָתוֹ. וְאִנְחֵנוּ יִשְׂרָאֵל
עֲמוֹ: הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מַלְכִּים. מִלְכֵנוּ הַנּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל הָעָרִיצִים. הָאֵל
הַנִּפְרָע לֵנוּ מִצְרַיִם. וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּלָה לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ: הַעוֹשֶׂה גְדוּלוֹת עַד אֵין חֶקֶר.
וְנִפְלְאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר: הַשֵּׁם נִפְשָׁנוּ בְּחַיִּים. וְלֹא נָתַן לָמוֹט רִגְלֵנוּ: הַמְדְּרִיכֵנוּ עַל
כַּמּוֹת אוֹיְבֵינוּ. וְזִרְם קִרְנֵנוּ עַל כָּל שׁוֹנְאֵינוּ: הַעוֹשֶׂה לָנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפָרְעָה.
אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאֶדְמוֹת בְּנֵי חָם. הַמַּכָּה בַּעֲבֹרְתוֹ כָּל בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם. וְיוֹצֵא אֶת עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרֶת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בְּנֵי בֵּין גִּזְרֵי יָם סוּף. אֶת רוּדְפֵיהֶם וְאֶת
שׁוֹנְאֵיהֶם בְּתַחֲמוֹת טַבַּע. וְרָאוּ בְנֵי גְבוּרָתוֹ. שִׁבְחוּ וְחִדְּדוּ לְשִׁמּוֹ. וּמִלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן
קָבְלוּ עֲלֵיהֶם. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵךְ עִנּוּ שִׁירָה בְּשִׁמְחָה רַבָּה. וְאָמְרוּ בָלֶם:

מִי כַמּוֹכָה בָּאֱלִים יְהוָה. מִי כַמּוֹכָה נֶאֱדָר בַּקִּדְשׁ. נִזְרָא
תַּהֲלוֹת עֲשֵׂה פְלֹא:

מִלְכוּתִיךָ רָאוּ בְנֵיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֱלֹהֵי עַנּוּ. וְאָמְרוּ:

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְנֹאמַר. כִּי פָדָה יְהוָה אֶת יַעֲקֹב. וְנֶאֱלָו מִיַּד חֶזֶק מִמֶּנּוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה גָּאֵל יִשְׂרָאֵל:

תפילת מנחה

וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: יִזְדַּרְךָ יְהוָה כָּל מַעֲשָׂיֶיךָ. וְחֲסִידֶיךָ
יִכְרֹכְכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתִיךָ יֹאמְרוּ. וּגְבוּרָתִיךָ יִדְבְּרוּ:
לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ. וּכְבוֹד הָדָר מַלְכוּתוֹ:
מַלְכוּתִיךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים. וּמִמְשַׁלְתֶּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר:
סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל הַנִּפְלִיִּם. וְזוֹקֵף לְכָל הַכַּפּוֹפִּים: עֵינֵי כָל
אֱלֹהִיךָ יִשְׁבְּרוּ. וְאַתָּה נּוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בַּעֲתוֹ: פּוֹתֵחַ
אֶת יָדֶךָ. וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: צָדִיק יְהוָה בְּכָל דְּרָכָיו.
וְחֲסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: קְרוֹב יְהוָה לְכָל קָרְאִיו. לְכָל אֲשֶׁר
יִקְרָאֻהוּ בְּאֵמֶת: רָצוֹן יִרְאִיו יַעֲשֶׂה. וְאֶת שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע
וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת כָּל אֲהָבָיו. וְאֶת כָּל הָרָשָׁעִים
יִשְׁמִיד: תַּהֲלֵת יְהוָה יִדְבֵּר פִּי. וּיְבָרֶךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם
קְדוֹשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וְאִנְחֵנוּ גְבוּרָה יְהִי מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.
חֲלָלוּהָ:

תפילת ערבית

הַשְׁבִּיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם. וְהַעֲמִידֵנוּ מִלְכֵנוּ לְחַיִּים. וּפְרוּשׁ
עֲלֵינוּ סֶכֶת שְׁלוֹמֶךָ. וְתַקְנֵנוּ בַּעֲצָה טוֹבָה מִלִּפְנֶיךָ.
וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהִנֵּן בַּעֲדֵנוּ. וְהִסֵּר מִלְכֵנוּ אוֹיֵב דָּבָר וְחִרָב
וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהִסֵּר שָׁטָן מִלִּפְנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבָצַל בְּנִפְיֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ.
כִּי אֵל שׁוֹמְרָנוּ וּמַצִּילֵנוּ אַתָּה. כִּי אֵל מִלֶּךְ חֲנוּן וְרַחוּם אַתָּה. וְשׁוֹמֵר
צִאתֵנוּ וּבּוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד:

הש"ץ ואומר חצי קדיש:

וַיִּתְגַּדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. בְּעֶלְמָא דִּי כְרָא כְרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיף
מִכְלוּתָהּ בְּחִיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחִי רַבִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל
בְּעֶזְרָא וּבְזִמּוֹן קָרִיב. וְאָמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלִם
וּלְעָלְמֵי עָלְמֵינָא. יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרומם וַיִּתְנַשֵּׂא
וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְחַלֵּל שְׁמֵהּ דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעָלָא מִן כָּל
בְּרַבְתָּא וְשִׁירְתָּא תִּשְׁבַּחְתָּא וְנִחְמָתָא דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא. וְאָמְרוּ אָמֵן:

במנחה ואומר: כי שם יהוה אקרא, הבו גדל לאלהינו:

ארצי שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם. אֱלֹהֵי
יִצְחָק. וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיּוֹן.
גּוֹמֵל חֲסִדִּים טוֹבִים. וְקוֹנֵה הַכֵּל. זוֹכֵר חֲסִדֵי אֲבוֹת. וּמְבִיא גּוֹאֵל
לְבָנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה: מְלַךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן: בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה מֶגֶן אֲבֹרָהִם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲרָצִי מַחֲיָה מַתִּים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ: מוֹרִיד הַמָּל: מְכַלְכֵּל חַיִּים
בְּחֶסֶד. מַחֲיָה מַתִּים בְּרַחֲמִים רַבִּים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר
אֲסוּרִים. וּמַקְנֵם אֲמוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶסֶר. מִי כְמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרֹת וּמִי רוֹמֵם לָךְ. מְלַךְ
מַתִּים וּמַחֲיָה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה: וְנֶאֱמָן אַתָּה לְחַיִּיתָ מַתִּים: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מַחֲיָה
הַמַּתִּים:

בחזרת הש"ץ ואורים כאן קדושה:

יְקַדֵּשׁ אֶת שְׁמֶךָ בְּעוֹלָם. כְּשֶׁם שְׁמִיכְדִּישִׁים אוֹתוֹ בְּשְׁמֵי מְרוֹם. בְּתוֹב עַל יְדֵי גְבִירָךְ. וְקָרָא זֶה
אֵל זֶה וְאָמַר: קו"ח: קדוש קדוש קדוש יְהוָה עֲבָאוֹת. כּוֹלָא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: חוּן:
לְעִשְׂתָּם בְּרוּךְ יֵאמְרוּ: קו"ח: בְּרוּךְ כְּבוֹד יְהוָה מִקְדוּמוֹ: חוּן: וּבְדַבְרֵי קִדְשָׁךְ כְּתוּב לֵאמֹר: קו"ח:
וּמְלַךְ יְהוָה לְעוֹלָם אֱלֹהֵיךָ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר. הַלְלוּיָהּ:

לחון: לְדֹר וָדֹר גִּבּוֹר גְּדֹלָה וְלִנְצַח נִצְחִים קִדְשָׁךְ נְקִדְשׁ. וְשִׁבְחָךְ אֱלֹהֵינוּ מִפְּנֵי לֹא יִמוּשׁ
לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי אֵל מְלַךְ גְּדוֹל וְקִדְשׁ אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הָאֵל הַקְדוּשׁ:

אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ וּקְדוּשִׁים כָּכָל יוֹם יִתְלַלֶּךְ סְלָה: בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה הָאֵל הַקְדוּשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת. וּמְלַמֵּךְ לְאִינוֹשׁ בִּינָה: חֲנֻנוּ מֵאַתָּה דַּעַת בִּינָה וְחִשְׁבֵּל: בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה חוֹנֵן הַדַּעַת:

הַשִּׁיבֵנוּ אֲבוֹנֵינוּ לְתוֹרַתְךָ. וְקִרְבָנוּ מוֹלֵכֵנוּ לְעִבּוּדְךָ וְחַזְרוּנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה
לְפָנֶיךָ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַרוֹצֵה בְּתַשׁוּבָה:

סְלַח לָנוּ אֲבוֹנֵינוּ כִּי חָטָאנוּ. מַחֵל לָנוּ מוֹלֵכֵנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ. כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אַתָּה: בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה חֲנוּן הַמְרַבֵּה לְסִלַּח:

רְאֵה כְּעִנְיָנוּ. וְרִיבָה רִיבָנוּ. וְגֹאֲלָנוּ מִתַּרְה לְמַעַן שְׁמֶךָ. כִּי גּוֹאֵל חֲזַק אַתָּה: בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

רַפָּאנוּ יְהוָה וְנִרְפָּא. הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִשְׁעָה כִּי תַחֲלֹתֵנוּ אַתָּה. וְתַעֲלֶה רַפּוּאָה שְׁלֵמָה
לְכָל מַכּוּתֵינוּ. כִּי אֵל מְלַךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרַךְ עֲלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֵת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה. וְתֵן
בְּרַכָּה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׁעֲרֵנוּ מִטּוֹבָךְ. וּבְרַךְ שְׁנֵתֵנוּ כְּשָׁנִים טוֹבוֹת: בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה מְבָרַךְ הַשָּׁנִים:

תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחַרוֹתֵנוּ. וְשֵׂא גַם לְקַבֵּץ גְּלִיזְתֵינוּ. וְקַבְּצֵנוּ יַחַד
מֵאַרְבַּע כְּנָפּוֹת הָאָרֶץ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל:

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ בְּכִרְאִישׁוֹנָה. וַיִּשְׁעֲצֵנוּ בְּבִתְחִלָּה. וְחִסֵּר מִמֶּנּוּ
יָגוֹן וְאַנְחָה. וּמְלַךְ עֲלֵינוּ אַתָּה יְהוָה לְבָרַךְ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים.

וְצַדִּיקֵנוּ בְּמִשְׁפָּט: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְלַךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

וְלַמְשִׁלְשִׁינִים אֵל תְּהִי תִקְוָה. וְכָל הַרְשָׁעָה בְּרַעַע תֵּאָבֵד. וְכָל
אוֹיְבֶיךָ מִתַּרְה וּבִרְתּוֹ. וְחֲזִירִים מִתַּרְה תַּעֲקֹר וְתִשְׁבֵּר

וְתַמְגֵּר וְתַכְנִיעַ בְּמִתְרָה בְּיָמֵינוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה שׁוֹבֵר אוֹיְבִים
וּמַכְנִיעַ יְדִים:

על הצדיקים ועל החסידים. ועל זמני עמך בית ישראל. ועל פליטת סופריהם. ועל גרי הצדק. ועלינו. והמו רחמיך יהוה אלהינו. ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת. ושים חלקנו עמך לעולם. ולא נבוש כי כך בטחנו: ברוך אתה יהוה משען ומבטח לצדיקים:

וְלִירוּשָׁלַיִם עירך ברחמים תשוב. ותשכן בתוכה באשר דברת. ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם. וכסא דוד מְהֵרָה לתוכה תבין: ברוך אתה יהוה בונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מתרח תצמיח. וקרנו תרום בישועתך. כי לישועתך קוינו כל היום: ברוך אתה יהוה מוציא קרן ישועה:

שְׁמַע קולנו יהוה אלהינו חוס ורחם עלינו. וקבל ברחמים ובִרְצוֹן את תפלתנו. כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה. ומלפניך מלפנו ריקם אל תשיבנו: כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים. ברוך אתה יהוה שומע תפלה:

רְצֵה יהוה אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל בִרְצוֹן. ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

בראש חודש אומרים כאן יעלה ויבוא:

אֱלֹהֵינוּ ואלהי אבותינו ועלה ונצא ונצוה ונראה ונשמע ונפקד ונזכר וקרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון פושעים בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה לתן ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום ביום ראש חודש הזה: זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחסד עלינו והושיענו כי אלף עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

וּתְחַיֶּינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים: ברוך אתה יהוה המחזיר שכינתו לציציו:

מודים דרבנן:

מוֹדִים אנחנו לך. שאתה הוא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. אלהי כל בשר. וזכרנו וזכר בראשית. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש. על שהחייטנו וקיימתנו. בן תחינו ותקיימנו. ותאסוף גלויותינו לחצרות קדשך. לשמור חסדך. ולעשות רצונך. ולעבדך בכלב שלם. על שאנחנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

והמרחם כי לא תמו חסדך. מעולם קוינו לך: ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלפנו תמיד לעולם ועד: וכל החיים יודוך סלה. ויהללו את שמך באמת. האל ישועתנו ועזרתנו סלה: ברוך אתה יהוה הטוב שמך ולך נאה להודות:

שְׁלוֹם רב על ישראל עמך תשים לעולם כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום. וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך: ברוך אתה יהוה. המברך את עמו ישראל בשלום:

יהי לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך. יהוה צורי ונאלי:

אֱלֹהֵי נצר לשוני מרע ונפשי מדבר מרמה. ולמלכלי נפשי תדם. ונפשי בעשר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך. ובמצותיך תהרץ נפשי. וכל החושבים עלי רעה. מתרח הפס עצתם וקלקל מחשבתם: עשה למען שמך. עשה למען מינה. עשה למען נפשך. עשה למען תורתך. למען יחלצו וידריך הושיעה ומינה וענני: יהי לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך. יהוה צורי ונאלי: עשה שלום במרומו. הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל. ואמרו אמן:

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. שיקנה בית המקדש במהרה בימינו. ותן חלקנו בתורתך: שים נעבדך בראש כימי עולם ובשנים קרמוניות: וקרבה ליהוה מנחת ההודא וירושלים. כימי עולם ובשנים קרמוניות:

במנחה ביום שאין בו תחנון ובערבית אומרים כאן קדיש תתקבל.

סדר תחנון:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל גֹּד צַר לִי מְאֹד, נִפְלָא נָא כִּד יְהוָה בִּי רַבִּים רַחֲמִיו, וְכִד אָדָם אֵל אִפְלָה:

רַחוּם וְחַנוּן חֲמַאֲתִי לְפָנֶיךָ. יְהוָה מְלֵא רַחֲמִים רַחֵם עָלַי וְקַבֵּל תַּחֲנוּנִי: יְהוָה אֵל בֹּאֲפָה תּוֹכִיחַנִי. וְאֵל בְּחַמְתָּךְ תִּסְרַנִּי: חַנּוּנִי יְהוָה בִּי אִמְלֵל אֲנִי. רַפְּאֵנִי יְהוָה. בִּי נִבְחַלּוּ עֲצָמַי: וְנַפְשִׁי נִבְחַלָּה מְאֹד. וְאַתָּה יְהוָה עַד מָתִי: שׁוּבָה יְהוָה חֲלֻצָה נַפְשִׁי. הוֹשִׁיעֲנִי לְמַעַן חֲסִדֶּךָ: בִּי אֵין בְּמוֹת וְכַרְךָ. בִּשְׂאוֹל מִי יוֹדָה לָךְ: יִגְעָתִי בְּאַנְחָתִי. אִשְׁחָה כָּכָל לִילָה מִטָּתִי. בְּדַמְעָתִי עֲרָשִׁי אִמְסָה: עֲשֵׂשָׁה מִכַּעַם עֵינַי. עֲתֻקָּה כָּכָל צוּרָרִי: סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל פְּעֻלֵי אֹן. בִּי שְׁמַע יְהוָה קוֹל בְּכִי: שְׁמַע יְהוָה תַּחֲנוּנִי. יְהוָה תַּפְלִלְתִּי יִקַּח: יִבְשׁוּ וְיִבְחַלּוּ מְאֹד כָּל אִיכִי. יִשְׁכּוּ וְיִבְשׁוּ רַנְעִי:

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. שְׁמֵר שְׂאֲרִית יִשְׂרָאֵל. וְאֵל יֹאבֵד יִשְׂרָאֵל. הַאֲוִמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל: שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד. שְׁמֵר שְׂאֲרִית עַם אֶחָד. וְאֵל יֹאבֵד גּוֹי אֶחָד. הַמְּנַחֲרִים שְׁמַע יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

שׁוֹמֵר גּוֹי קְדוֹשׁ. שְׁמֵר שְׂאֲרִית עַם קְדוֹשׁ. וְאֵל יֹאבֵד גּוֹי קְדוֹשׁ. הַמְּשַׁלְשִׁים בְּשֵׁלֶשׁ קְדוּשׁוֹת לְקָדוֹשׁ:

מִתְרַצָּה בְּרַחֲמִים וּמִתְפִּיס בְּתַחֲנוּנִים. הַתְרַצָּה וְהַתְפִּיס לְדוֹר עֲנִי. בִּי אֵין עוֹזֵר: אֲבִינוּ מְלַכְנוּ חֲנּוּנוּ וְעֲנָנוּ בִּי אֵין בְּנוּ מַעֲשִׂים. עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

וְאַנְחָנוּ לֹא נִדַּע מַה נַּעֲשֶׂה. בִּי עֲלִיד עֵינֵינוּ: וְכִד רַחֲמֶיךָ יְהוָה וְחֲסִדֶּיךָ. בִּי מַעֲלִים חֲסִיד: יְהִי חֲסִדֶּךָ יְהוָה עֲלֵינוּ. כַּאֲשֶׁר יַחֲלֵנוּ לָךְ: אֵל תּוֹכֵר לָנוּ עֲנוּת רַאשׁוֹנִים. מִחֵר יִקְדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ. בִּי דְלוּנוּ מְאֹד: חֲנּוּנִי יְהוָה חֲנּוּנוּ. בִּי רַב שְׂבָעֵנוּ בּוֹ: בְּרַחֵם רַחֵם תִּזְכּוּר. בִּי הוּא יִדְעֵנוּ. וְכִד בִּי עֲשֵׂה אֲנַחְנוּ: עֲזָרְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ. וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

קדיש תתקבל:

וַיִּתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כִרְעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מְלִכּוּתָהּ בְּתוֹכָן וּבְיוֹמֵיכּוֹן וּבְתוֹי דְּכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעֵגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב. וְאַמְרוּ אָמֵן: וְהָא שְׁמֵהּ רַבָּא מְכַרְךָ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרומם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְתַּבַּר וַיִּתְעַלָּה וַיִּתְחַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיד הוּא. לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַבְתָּא וְשִׁירָתָא תִּשְׁבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא דְּאַמִּידָן בְּעֵלְמָא. וְאַמְרוּ אָמֵן:

הַתְקַבֵּל צְלוֹתֵהוּן וּבְעוּתֵהוּן דְּכָל יִשְׂרָאֵל קָדָם אֲבוּהוּן דִּי בְּשִׁמְיָא. וְאַמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאַמְרוּ אָמֵן:

עוֹשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרְמְיוֹ הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאַמְרוּ אָמֵן:

עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן הַכֹּל. לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרָאשִׁית. שְׁלֵא עֲשֵׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא שְׁמָנוּ כְּמִשְׁפַּחוֹת הָאֲדָמָה. שְׁלֵא שָׁם חָלַקְנוּ כְּהֵם וּגְזַרְלָנוּ כָּכָל הַמוֹנִם: שְׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהַכֵּל וְרִיק וּמִתְפַּלְלִים אֵל אֵל לֹא יוֹשִׁיעִי: וְאַנְחָנוּ בּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לְפָנֵי מְלִיךְ מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: שֶׁהוּא נוֹטֶה שְׁמִים וְיוֹסֵד אָרֶץ. וּמוֹשֵׁב יָקָרוּ בְּשָׁמַיִם מְמַעַל. וְיִשְׁכְּנֵת עִזּוּ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים: הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד. אֲמַת מְלַכְנוּ. אָפֶס זִילְתּוֹ. כְּכַתוּב בְּתוֹרָתוֹ. וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל לְבָבֶךָ. בִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מְמַעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתְחַת. אֵין עוֹד:

עַל כֵּן נִקְנָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְרֹאוֹת מִחֵרָה בְּתַפְאֶרֶת עֲזָךְ. לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כְּרוֹת וּבְרִיתוֹן. לְחַמֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׁדֵי. וְכָל בְּנֵי כְשָׁר יִקְרָאוּ בְּשִׁמְךָ לְחַפְנוֹת אֱלִיד כָּל רַשְׁעֵי אָרֶץ. וְכִירוּ וַיִּדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל. בִּי לָךְ תִּכְרַע כָּל בְּרִיד.

בחול קודם ברכת המזון אומרים:

ביום שא"א תחנון אומרים:

על נחרות ככל שם ישכנו גס-בקיני
בזכרנו את-ציון: על-ערכים
בתוכה תלינו כנרותינו: כי שם שאלנו
שוכנו דברי-שיר ותוללנו שמחה
שירו לנו משיר ציון: איך נשיר את-
שיר-יהודה על אדמת נכר: אס-אשכחך
ירושלים תשבח ימיני: תדבק לשוני
לחבי אס-לא אֶזְכְּרִי אס-לא אעלה
את-ירושלים על ראש שמחתי: וְכֹר
יהודה לבני אדם את יום ירושלים

האמרים ערו ערו עד תיסוד בה: בת-ככל השדודה אשרי שישלם לך את-קמולך
שגמלת לנו: אשרי שיאחי ונפין את-עלליך אל-הסלע:

אֶבְרָכָה את יהודה בכל עת תמיד תהלתו כפי: מופ דבר הכל נשמע את האלהים
יְיָ וְאֵת מִצְוֹתָיו שֹׁמֵר כִּי יֵה כָל הָאָדָם: תהלת יהודה ידבר פי ויברך כל
בשר שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

מים אחרונים חובה קודם ברכת המזון, ולא להפסיק בין נטילה לברכת המזון אף בדברי תורה. וישים מגבעות
על ראשו כשנברך ברכת המזון משום הכון לקראת אלהיך ישראל. כשנוטל כוס לברך ברהמ"ז נוהגין לומר:

בום ישועות אשא ובשם יהודה אקרא:

כתב בסדור בית יעקב ז"ל יכוון לקיים מצות עשה של תורה בברכו ברכת המזון, לכן נוהגים יראי ה' וחושבי שמו
לומר קודם שיתחילו ברהמ"ז כנוסח הזה.

הנני מוכן ומזמן לקיים מצות עשה של ברכת המזון שגאמר, ואכלת ושבעת
וברכת את יהודה אלהיך, על הארץ הטובה, אשר נתן לך:

שלושה שאלו כאחד חייבין ביומנו, וכך מזמנין:

הזמנון אומר: רבותי. מיר ויעלן בענטשן (רבותי נברך):

המסובים עונים: יהי שם יהודה מברך מעתה ועד עולם:

הזמנון חוזר יהי שם וכו': ברשות מרנן ורבותי נברך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משלו:

ואומרים המסובים ואח"כ המברך: ברוך (בעשרה אלהינו) שאכלנו משלו ובטובו חיינו:

מי שאכל ענה: ברוך (אלהינו) ומבורך שמו תמיד לעולם ועד:

תשבע כל לשון. לפניך יהודה אלהינו וברעו ויפלו. ולכבוד שמך
יקר ותנו. ויקבלו כלם את על מלכותך. ותמלך עליהם מהרה
לעולם ועד. כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלך בכבוד.
בכתוב בתורתך. יהודה ימלך לעולם ועד: ונאמר. והיה יהודה למלך
על כל הארץ. ביום ההוא יהיה יהודה אחד ושמו אחד:

קדיש יתום

יתגדל ויתקדש שמה רבא. בעלמא די קרא כרעותה ונמליך מלכותה בתיכון
וביומיו בתי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב. ואמרו אמן: והא
שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. ותברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא
ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדושא בריך הוא. לעלא מן כל ברכתא ושירתא
תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא. ואמרו אמן:

יהא שלמא רבא מן שמיא וחיים עלינו ועל כל ישראל. ואמרו אמן:

עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל. ואמרו אמן:

בערבית מוסיפים:

חזן: ברכו את יהודה המברך.

קה"ח: ברוך יהודה המברך לעולם ועד.

יחיד אינו אומר: ברוך הוא וברוך שמו.

**ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. הן את העולם כלו בטובו
בחן בחסד וברחמים. הוא נותן לחם לכל בשר. כי לעולם
חסדו. ובטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ולא יחסר לנו מזון לעולם
ועד. בעבור שמו הגדול. כי הוא אל וז ומפרנס לכל ומטיב לכל
ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא: ברוך אתה יהוה הן את הכל:**

נודה לך יהוה אלהינו. על שהנחת לאבותינו ארץ המדה טובה ורחבה. ועל
שהוצאתנו יהוה אלהינו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים. ועל בריתך
שהתקמת בכשרנו. ועל תורתך שלמדנו. ועל חסדך שהודעתנו. ועל חיים חן וחסד
שהונתנו. ועל אכילת מזון שאתה וז ומפרנס אותנו תמיד. בכל יום ובכל עת
ובכל שעה:

**ועל הכל יהוה אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך. יתברך
שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: בכתוב. ואכלת ושבעת
וברכת את יהוה אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך: ברוך אתה
יהוה על הארץ ועל המזון:**

**רחם (נא) יהוה אלהינו על ישראל עמך. ועל ירושלים עירך. ועל ציון משכן
כבודך. ועל מלכות בית דוד משיחך. ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא
שמו עלינו: אלהינו אבינו רענו וזננו פרנסנו וכלכלנו והרויחנו. והרחנו לנו יהוה
אלהינו מחר מקל צרותינו. ונא אל תצריכנו יהוה אלהינו לא לידי מתנת בשר
ודם ולא לידי הלואתם. כי אם לידך המלואה הפתוחה הקדושה והרחבה. שלא
נבזש ולא נכלם לעולם ועד:**

בשבת אומרים:

רצה ותחליצנו יהוה אלהינו במצותך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה כי
יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח בו באהבה ומצות רצונך וברצונך הניח
לנו יהוה אלהינו שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו ויראנו יהוה אלהינו בנחת ציון
עירך ובגבול ירושלים עיר קדשך כי אתה הוא בעל תשועות ובעל הנחמות:

בראש חדש אומרים:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר ויקרנו ויפקדונו
וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר קדשך וזכרון כל
עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום ביום ראש
החדש הזה: וזכרנו יהוה אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה והושיענו בו לחיים. ובזכר השועה
ורחמים חיים וחסד ורחמים עלינו והושיענו כי אליך ענינו כי אל מלך חנון ורחום אתה:

**ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו. ברוך אתה
יהוה בונה ברחמי ירושלים. אמן:**

מי ששכח לומר רצה בשבת או יעלה ויבא בראש חודש, וזכר קודם שאמר השם מברכת בונה ירושלים, אומר:
שם. אבל אם אמר השם, אם נזכר קודם שהתחיל הטוב והמטיב אומר:

בשבת: ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה
לאות ולברית: ברוך אתה יהוה מקדש השבת:

בראש חודש: ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר נתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון:

**ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם. האל אבינו מלפנינו
אדירנו בוראנו גואלנו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב. רוענו
רועה ישראל. המלך הטוב והמטיב לכל. שמכל יום ויום הוא
הטיב הוא מטיב הוא ייטיב לנו. הוא גמלנו הוא גמלנו הוא
יגמלנו לעד לחן ולחסד ולרחמים ולרחות הצלה והצלה ברכה
וישועה נחמה פרנסה וכלכלה ורחמים וחיים ושלום וכל טוב.
ומכל טוב לעולם אל יחסרנו: אמן.**

הרחמן הוא ומלך עלינו לעולם ועד: הרחמן הוא יתברך בשמים ובארץ:
הרחמן הוא ישתבח לדור דורים. ויתפאר בנו לעד ולנצח נצחים.
ויתנהר בנו לעד ולעולמי עולמים: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד: הרחמן הוא ישר
עלנו מעל צנאנו והוא יוליכנו קוממיות לארצנו: הרחמן הוא ישלח לנו ברכה
מרבית בבית הן ועל שלחן זה שאכלנו עליו: הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו

ברכת מעין שלוש:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם

על היין	על פירות מזו מינים	על מזונות	על מזונות ויין ביחד
על הגפן	על העין	על המתינה	על המתינה ועל הכלכלה
ועל פרי הגפן	ועל פרי העין	ועל הכלכלה	ועל הגפן ועל פרי הגפן

ועל תנובת השדה ועל ארץ המדה טובה ורחבה שרצית והנחלת
לאבותינו לאכל מפריה ולשבוע משובה. רחם (נא) יהוה
אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך
ועל מזבחה ועל היכלך, ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו
והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונאכל מפריה ונשבוע משובה
ונברכה עליה בקדש ובטהרה:

בשבת: ורצה והחליצנו ביום השבת הזה: ברא"ח: ונברנו לטובה ביום ראש החדש הזה:

בי אתה יהוה טוב ומטיב לכל ונודה לך על הארץ

על היין	על הפירות	על מזונות	על מזונות ויין ביחד
ועל פרי הגפן:	ועל הפרות:	ועל המתינה:	ועל המתינה
ברוך אתה	ברוך אתה	ברוך אתה	ועל פרי הגפן:
יהוה	יהוה	יהוה	ברוך אתה יהוה
על הארץ	על הארץ	על הארץ	על הארץ, על המתינה
ועל פרי הגפן:	ועל הפרות:	ועל המתינה:	ועל פרי הגפן:

* (כא"י) ועל פרי הגפן:

** (כא"י) ועל פירותיה:

הנביא זכור לטוב ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות: הרחמן הוא וברך
את (אבי מורי) בעל הבית הזה ואת (אמי מורתי) בעלת הבית הזה. אותם ואת
ביתם ואת זרעם ואת כל אשר להם. (ואם סמוך על שלחן עצמו יאמר: הרחמן הוא וברך
אותי (ואבי ואמי) ואשתי וזרעי ואת כל אשר לי). אותנו ואת כל אשר לנו. כמו
שנתברכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב, בכל. בכל. כל. בן וברך אותנו בלנו יחד
בברכה שלמה. ונאמר אמן:

במרום ילמדו עליהם ועלינו זכות שתהא למשמרת שלום.
ונשא ברכה מאת יהוה, וצדקה מאתה ישיענו. ונמצא
חן וישכל טוב בעיני אלהים ואדם:

לשבת: הרחמן הוא ויחליצנו יום שכלו שבת ומנוחה לתמי העולמים:

לראש חדש: הרחמן הוא ויחדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה:

אם הוא אוכל על שלחן אחרים יברך לבעה"ב:

יהי רצון שלא יבזבז בעל הבית בעולם הזה ולא יגלם לעולם הבא. ויצלח מאד בכל נקסיו.
ויהיו נקסיו ונקמינו מוצלחים וקרוכים לעיר. ואל ישלוט שטן לא במעשה ידיו ולא
במעשה ידיו. ואל יודקם לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועין מעתה ועד
עולם:

הרחמן הוא וזבנו לימות המשיח ולחיי העולם הבא:
מגדיל (ביום שיש בו מוסף אומר: מגדול) ישועות מלכו
ועשה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם: עשה שלום
במרומו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו:
אמן:

יראו את יהוה קדשו כי אין מחסור ליראיו: כפירים רשו ורעבו ודרשו יהוה לא
יחסרו כל טוב: הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו: פותח את ידך ומשביע
לכל חי רצון: ברוך הנבר אשר יבטח ביהוה והיה מוכתח: נער הייתי גם
זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש להם: והנה עז לעמו ימן יהוה וברך את
עמו בשלום:

ברכת בורא נפשות:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא נַפְשוֹת רַבּוֹת
וְחַסְרוֹנָן עַל כָּל מַה שֶּׁבְּרָאתָ לְהַחְיֹת בָּהֶם נַפְשׁ
כָּל חַי. בָּרוּךְ חַי הָעוֹלָמִים:

תפילות

תפילת מנחה וערבית לימות החול | ברכת המזון
ברכת מעין שלש ובורא נפשות

נוסח עדות המזרח

תפילת מנחה

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינָתָהּ, בְּדָחִילוֹ וּרְחִימוֹ, וּרְחִימוֹ וּדְחִילוֹ, לִיחְדָּא שֵׁם יוֹד כ"י בּוֹא"ו כ"י בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה, שְׁתַּמְּנִן יַעֲקֹב אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְׁלוֹם, עִם כָּל הַמִּצְוֹת הַכּוֹלָלוֹת בָּהֶן, לְתַמְנֵן אֶת שְׂרָשָׁהּ בְּמִקּוֹם עֲלִיּוֹן, לַעֲשׂוֹת נֶחֱת רִוַּח לְיוֹצְרֵנוּ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֵנוּ. וְיֵהִי נָעִם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ. וּמַעֲשֵׂה דִּינֵנוּ בּוֹנֵנָהּ: (שתי פעמים)

תפילת ערבית

(בליל ראש חודש יש תנועים לומר מזמור זה קודם ערבית)

בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה וְיְהוָה אֱלֹהֵי גִדְלָתָּ מֵאֵד הוֹד וְהָדָר לְבָשֶׁת: עֲשֵׂה אֹר כְּשִׁלְמָה נוֹטָה שְׁמַיִם בְּרִירֶיהָ: הַמְקַרְה בְּמִים עֲלִיּוֹתָיו הַשֵּׁם עֲבִים רְכוּבוֹ הַמְחַלֵּף עַל כִּנְפֵי רוּחַ: עֲשֵׂה מִלֵּאכִיו רוּחוֹת מוֹשְׁרָתָיו אֵשׁ לֹהֵט: יִסֹּר אֲרֶץ עַל מִכְוִיָּה בַּל תִּמְוֹט עוֹלָם יָעַד: תְּהוֹם בְּלִבּוֹשׁ כִּסִּיתוֹ עַל הָרִים וַעֲמִדוּ מִיָּם: מִן גְּעֻרָתָהּ יִנְסוּן מִן קוֹל רַעְמָהּ יִחְפְּזוּן: יַעֲלוּ הָרִים יִרְדּוּ בְּקַעֲוֹת אֶל מִקּוֹם זֶה יִסְדֹּת לָהֶם: גְּבוּל שְׂמֵת בַּל יַעֲבִרוּן בַּל יִשׁוּבוּן לִכְסוֹת הָאָרֶץ: הַמְשַׁלַּח מַעֲנִיִּים בְּנִחְלִים בֵּין הָרִים וְחִלְבוּן: יִשְׁקוּ כָּל חַיִּים יְדֵי יִשְׂרָאֵל פְּרָאִים צְמָאִים: עֲלִיהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוּן מִבֵּין עֲפָאִים יִתְנוּ קוֹל: מִשְׁקָה הָרִים מַעֲלִיּוֹתָיו מִפְרֵי מַעֲשֵׂיךָ תִּשְׁבַּע הָאָרֶץ: מַצְמִיחַ חֲצִיר לִבְהֵמָה וְעֹשֶׂב לַעֲבֹדֵת הָאָדָם לְהוֹצִיא לָהֶם מִן הָאָרֶץ: יִינֹן וְשִׁמּוֹחַ לִבָּב אֲנֹשׁ לְהַצְחִיל פְּנִים מִשְׁמֵן וְלָהֶם לִבָּב אֲנֹשׁ יִסְעֵד: יִשְׁבַּעוּ עֲצֵי יְהוָה אֲרָצוֹ לְבָנִן אֲשֶׁר נָטַע: אֲשֶׁר שָׁם צִפְרִים יִקְנֶנוּ חֲסִידָה בְּרוּשִׁים בֵּיתָה: הָרִים הַגְּבוּהִים לְיַעֲלִים סְלָעִים מַחֲסֶה לְשִׁפְנִים: עֲשֵׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שְׂמֵשׁ יָדַע מְבֹאָו: תִּשֶׁת חֲשֶׁךְ וְיֵהִי לַיְלָה בּוֹ תִּרְכַּשׁ כָּל חַיָּתוֹ יַעֲרֵ: הַכְּפִירִים שְׂאֵנִים לְמֶרֶץ וּלְבָקָשׁ מֵאֵל אֲכָלָם: תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ וְאִסְפוֹן וְאֵל מַעֲוֹנָתָם יִרְבְּצוּ: יֵצֵא אָדָם לַפְּעֻלָּה וְלַעֲבֹדָתָהּ עֲרֵי עָרִב: מִה רַבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ יְהוָה בְּלֵם בְּחִקְמָה עֲשִׂית מִלֵּאָה הָאָרֶץ קִנְיָנָהּ: זֶה תִּים גִּדּוֹל וְרַחֵב יָדָיִם שֵׁם רַמְשׁ וְאִין מִסְפָּר חַיִּית קִמְנוֹת עִם גִּדְלוֹת: שֵׁם אֲנִיּוֹת וְחִלְבוֹן לִוְתָן זֶה יִצְרָת לִשְׁחַק בּוֹ: בְּלֵם אֱלֹיךָ יִשְׁבְּרוּן לְתֵת אֲכָלָם בָּעֵתוֹ: תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֻטֵּן תִּתְּתָם יָדְךָ יִשְׁבַּעוֹן טוֹב: תִּתְּתָם יָדְךָ יִבְהַלּוּן תִּסְפָּר וְרִיחַם יִגְעִיוֹן וְאֵל עֲפָרָם יִשׁוּבוּן: תִּשְׁלַח רִוַּחְךָ יִבְרָאוּן וְתִתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲרָצָהּ: וְיֵהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם יִשְׁמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: הַמְבִּיר לָאָרֶץ וְתִרְעַד וְנַע בְּהָרִים וְיִגְשָׁנוּ: אֲשִׁירָה לִיהוָה בְּחַיִּי אֲמַרָה לֵאלֹהֵי בַעֲדִי: יַעֲרֵב עָלֵינוּ שִׁיחֵי אֲבָכִי אֲשִׁמַּח בִּיהוָה: יִתְמוֹ חֲטָאִים מִן הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים עוֹד אֵינָם בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת יְהוָה הַלְלוּהָ:

תפילת מנחה

לְמִנְצַח עַל הַגָּתִית לְבָנֵי קָרַח מִזְמוֹר: מַה יְדִידוֹת מוֹשְׁכֵנוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת: נִכְסְפָה וְגַם כָּלָתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת יְהוָה לְבִי וּבִשְׂרֵי יִרְגְּנוּ אֶל אֵל חַי: גַּם צִפּוֹר מִצְאָה בֵּית וְדִרְזוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר שְׁתָּה אֶפְרַחֶיהָ אֶת מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת מִלְכִּי וְאֱלֹהֵי: אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ עוֹד יִחְלְלוּךָ סֶלָה: אֲשֶׁרִי אָדָם עוֹז לוֹ בְּךָ מַסְלוֹת בְּלִבָּבָם: עֲבָרִי בְּעַמֶּק חֶבְכָּא מַעֲיֵן יִשִּׁיתוּהוּ גַם בְּרִכּוֹת יַעֲטָה מוֹרָה: יִלְכוּ מִחִיל אֶל חִיל יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן: יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שְׁמַעְהָ תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: מִגְנֵנוּ רָאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי מוֹשִׁיחֶךָ: כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצִירֶךָ מֵאֶלֶף בַּחֲרָתִי הַסְתּוֹפָה בְּבֵית אֱלֹהֵי מְדוּרָה פְּאֶהֲלִי רִשְׁעִי: כִּי שְׂמֵשׁ וּמִגֵּן יְהוָה אֱלֹהִים חַן וְכְבוֹד יִתֵּן יְהוָה לֹא יִמְנַע טוֹב לְהַלְכִים בְּתַמִּים: יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁרִי אָדָם בְּטַח בְּךָ:

תפילת ערבית

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינָתָהּ, בְּדָחִילוֹ וּרְחִימוֹ, וּרְחִימוֹ וּדְחִילוֹ, לִיחְדָּא שֵׁם יוֹד כ"י בּוֹא"ו כ"י בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עֶרְבִית, שְׁתַּמְּנִין יַעֲקֹב אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְׁלוֹם, עִם כָּל הַמִּצְוֹת הַכּוֹלָלוֹת בָּהֶן, לְתַמְנֵן אֶת שְׂרָשָׁהּ בְּמִקּוֹם עֲלִיּוֹן, לַעֲשׂוֹת נֶחֱת רִוַּח לְיוֹצְרֵנוּ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאֵנוּ. וְיֵהִי נָעִם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ. וּמַעֲשֵׂה דִּינֵנוּ בּוֹנֵנָהּ: (שתי פעמים)

יְהוָה צְבָאוֹת עֲמָנוּ מוֹשֶׁב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁרִי

תפילת מנחה

וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
אֵת קִרְבְּנִי לְחַמֵּי לֵאשִׁי רֵיחַ נִיחָחִי תִשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי
בְּמוֹעֲדִי: וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לִיהוָה בְּכִשִּׁים בְּנִי
שָׁנָה תִּמְיָמָם שָׁנִים לַיּוֹם עָלָה תָּמִיד: אֵת הַכֶּכֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בִּבְקָר
וְאֵת הַכֶּכֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָּיִם: וְעֲשִׂירִית הָאִיפָה סֶלֶת
לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כְּתִית רִבְעִית הֶהָיִן: עֲלֹת תָּמִיד תַּעֲשֶׂה בָהֶר
סִינִי לְרֵיחַ נִיחָח אִשָּׁה לִיהוָה: וְנִסְכּוֹ רִבְעִית הֶהָיִן לְכֶכֶשׂ הָאֶחָד
בִּקְדֻשׁ הַסֶּךְ נִסְךְ שֶׁכֶר לִיהוָה: וְאֵת הַכֶּכֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָּיִם
בְּמִנְחַת הַבָּקָר וּבְנִסְכּוֹ תַעֲשֶׂה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחָח לִיהוָה:

תפילת ערבית

אָדָם בָּטִחַ בָּךְ: יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ כִּיּוֹם קָרָאנוּ:

(ואומר החזן חצי קדיש)

וַיִּתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ רַבָּא. [אָמֵן] בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא, בְּרַעוּתָהּ, וַיְמַלִּיף מַלְכוּתָהּ,
וַיַּצְמַח פְּרָקְנָהּ, וַיַּקְבֵּב מִשְׁיָחָהּ. [אָמֵן] בְּתִיכּוֹן וּבִזְמִיכּוֹן וּבְתִיכּוֹן דְּכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעֶלְמָא וּבִזְמִן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. [אָמֵן - יְהֵא שְׂמִיחָה רַבָּא ...] יְהֵא שְׂמִיחָה רַבָּא
מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא יִתְבָּרַךְ. וַיִּשְׁתַּבַּח. וַיִּתְפָּאֵר. וַיִּתְרַומֵם. וַיִּתְנַשֵּׂא.
וַיִּתְהַדָּר. וַיִּתְעַלָּה. וַיִּתְהַלָּל שְׁמוֹ דְּקִדְשָׁא, בְּרִיךְ הוּא. [אָמֵן] לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
שִׁירָתָא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין עֲלֵמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: [אָמֵן]

וְהוּא רַחוּם וְכַפּוּר עוֹן וְלֹא יִשְׁחִית, וְהִרְבֵּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ,
וְלֹא יַעִיר כָּל חַמַּתּוֹ: יְהוָה הוֹשִׁיעָה, הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ
כִּיּוֹם קָרָאנוּ:

ואומר החזן: בָּרְכוּ אֶת יְהוָה הַמְבָרֵךְ:

תפילת מנחה

אֲתָהּ הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֵת
קְטֹרֶת הַסַּמִּים בְּזִמְנָן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, כַּאֲשֶׁר
צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יַד מֹשֶׁה נְבִיאָךְ בְּכָתוּב בְּתוֹרָתְךָ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה קַח לָךְ סַמִּים נָטֹף וּשְׁחַלֵּת וְחִלְבְּנָה סַמִּים
וְלִבְנָה זָכָה בַּד בָּבַד וַיְהִי: וְעֲשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רִיחַ מִעֲשֶׂה
רוֹקֵחַ מִמֶּלֶח טָהוֹר קָדִישׁ: וְשַׁחֲקֶתָ מִמֶּנָּה הֶדֶק וְנִתְּתָה מִמֶּנָּה לִפְנֵי
הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אוֹעֵד לָךְ שְׁמָה קָדִישׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם:
וְנֹאמַר: וְהִקְטִיר עָלֶיךָ אֶחָד קְטֹרֶת סַמִּים בִּבְקָר בִּבְקָר כַּהֲטִיבוֹ אֵת
הַנִּיר וְקִטְרָנָהּ: וּבְהַעֲלֹת אֶחָד אֵת הַנִּיר בֵּין הָעֶרְבָּיִם וְקִטְרָנָהּ
קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

תפילת ערבית

ועונים הקהל: בְּרוּךְ יְהוָה הַמְבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

ואומר החזן: בְּרוּךְ יְהוָה הַמְבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּדָבָרוֹ
מַעֲרִיב עֲרָבִים בְּחִכְמָה, פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים בְּתַבּוּנָה,
מַשְׁנֶה עֵתִים וּמַחְלִיף אֶת הַזְּמַנִּים, וּמַסְדֵּר אֶת הַכּוֹכָבִים
בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בְּרַקִּיעַ בְּרָצוֹנוֹ, בּוֹרֵא יוֹמָם וְלַיְלָה, גּוֹלֵל
אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר, הַמַּעֲבִיר יוֹם וּמַבִּיא
לַיְלָה, וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה. יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

תפילת מנחה

תנו רבנן, פטום הקטרת פיצד, שלש מאות וששים ושמונה מנים היו בה, שלש מאות וששים וחמשה כמנין ומות החמה מנה בכל יום, מחציתו בכקר ומחציתו בערב, ושלשה מנים יתרים שמהם מכנים כהן גדול ונוטל מהם מלא חפניו ביום הכיפורים, מחזירין למכתשת בערב יום הכיפורים כדי לקום מצות דקה מן הדקה ואחר עשר סמנים היו בה ואלו הן: הצרי והצפורן והחלבנה והלבונה, משקל שבעים שבעים מנה. מור, וקציעה ושבלת נרד וברבם, משקל ששה עשר ששה עשר מנה. הקשט שנים עשר, קלופה שלשה, קנמון תשעה, בורית פרשינה תשעה קבין, וין קפריסין סאין תלת וקבין תלתא, ואם לא מצא וין קפריסין, מביא חמר חור עתיק. מלח סדומית רובע, מעלה עשן כל שהוא. רבי נתן הבבלי אומר: אף כפת תירדן כל שהיא, אם נתן בה דבש פסלה, ואם חסר אחת מכל סממניה, חיב מיתה:

תפילת ערבית

אחבת עולם בית ישראל עמך אחבת, תורה ומצות חקים ומשפטים אותנו למדת. על כן יהוה אליהנו, בשכבנו ובקומנו נשים בחקך, ונשמח ונעלו בדברי תלמוד תורתך, ומצותיך וחקותיך לעולם ועד, כי הם חיינו וארך ימינו, ובהם נהנה יומם ולילה. ואחבתך לא תסור ממנו לעולמים, ברוך אתה יהוה, אוהב את עמו ישראל:

שמע ישראל יהוה אליהנו יהוה אחד:

(בלחש:) ברוך, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד:

תפילת מנחה

רבן שמעון בן גמליאל אומר: הצרי אינו אלא שרף הנוסף מעצי הקטף. בורית פרשינה למה היא באה, כדי לשפות בה את הצפורן, כדי שתהא נאה. וין קפריסין למה הוא בא, כדי לשרות בו את הצפורן, כדי שתהא עזה. והלא מי רגלים ופין לה, אלא שאין מכניסין מי רגלים במקדש מפני הכבוד:

תנא, רבי נתן אומר: כשהוא שוחק, אומר הדק היטב, היטב הדק, מפני שהקול

תפילת ערבית

ואחבת. את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך. ושננתם לבניך ודברתם בם בשבתך בביתך ובליכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וקשרתם לאזות על ירך והיו למטפות בין עיניך. ובתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאחבה את יהוה אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם. ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותרשך ויצהרך. ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת. השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחיתם להם. וחרה אף יהוה בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יכולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם. ושמרתם את דברי אלה על לבבכם ועל

תפילת מנחה

יפה לבשמים. פטמה לחצאין כשרה: לשליש ולרביע, לא שמענו. אמר רבי יהודה: זה הכלל אם כבודתה כשרה לחצאין, ואם חסר אחת מקל סממניה, חלב מיתה.

תני בר קפרא אחת לששים או לשבעים שנה היתה באה של שירים לחצאין. ועוד תני בר קפרא אלו היה נותן בה קרטוב של דבש, אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה. ולמה אין מערבין בה דבש, מפני שהתורה אמרה כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליהוה: יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יהוה צבאות אשרי אדם בטח בך: יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: וערכה ליהוה מנחת יהודה וירושלם בימי עולם ובשנים קדמניות:

תפילת ערבית

נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם. ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. למען ירבו ימיכם וימי בניכם על הארמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם בימי השמים על הארץ:

ויאמר יהוה אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכהן פתיל תכלת. והיה לכם לציצת וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות יהוה ועשיתם אתם ולא תתרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם. למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם. אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי

תפילת מנחה

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה: אשרי העם שפכה לו אשרי העם שיהוה אלהיו:

תפילת ערבית

אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים אני יהוה אלהיכם:

ועונים הקהל: אמת: וחזור החזן: יהוה אלהיכם אמת:

ואמונה כל זאת וקום עלינו, כי הוא יהוה אלהינו ואין זולתו, ואנחנו ישראל עמו, הפודנו מיד מלכים, הגאלנו מלפני מבחן כל ערצים, האל הנפרע לנו מצרינו, המושלם גמול לכל אויבי נפשנו, השם נפשו בחיים ולא נתן למוט רגלנו, המדריכנו על פמות אויבינו וירם קרננו על כל שונאינו, האל העשה לנו נקמה בפרעה, באותות ובמופתים באדמת בני חם. המכה בעברתו כל בכורי מצרים, ויוציא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם, המעביר בנו בין גזרי ים סוף, ואת רודפיהם ואת שונאיהם בתחומות טבע. ראו בניס את גבורתו, שבחו והודו לשמו, ומלכותו ברוצן קבלו עליהם. משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה, ואמרו כלם מי כמכה באלם יהוה, מי כמכה נאדר בקדש, נורא תהלת עשה פלא: מלכותך יהוה אלהינו ראו בניך על הים, יחד כלם הודו והמליכו ואמרו יהוה ימלך לעולם ועד: ונאמר: כי פדה יהוה את יעקב, וגאלו מיד חזק ממנו: ברוך אתה יהוה, גאל ישראל:

השבינו אבינו לשלום, והעמידנו מלפני לחיים טובים ולשלום, ופרש עלינו סבת שלומך, ותקננו מלפני

תפילת מנחה

תַּחֲלֶה לְדֹר אַרְוֹמָמָה אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וְאַבְרָכָה שְׁמוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל יוֹם אַבְרָכָה וְאַחֲלֶה שְׁמוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמַהֲלֵל מְאֹד וְלִגְדָּלְתּוֹ אֵין חֶקֶר:
דּוֹר לְדוֹר יִשְׁבַּח מַעֲשֵׂיךָ וּגְבוּרָתֶיךָ יִגְדִּי: הָדָר כְּבוֹד
הַדָּד וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: וְעִזּוֹ נִזְרָאֲתֶיךָ יֹאמְרוּ
וּגְדוּלָתְךָ אֲסַפְּרָנָה: זָכַר רַב טוֹבָה יִבְעִי וְצִדְקָתְךָ יִרְגְּנוּ:
חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה אֲרָךְ אַפִּים וּגְדֹל חֶסֶד: טוֹב יְהוָה לְכָל
וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל מַעֲשֵׂיךָ וְחִסְדֶּיךָ
יִבְרַכְכָּה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמְרוּ וּגְבוּרָתְךָ יִדְבְּרוּ:
לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכְבוֹד הָדָר מַלְכוּתוֹ:
מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עֲלָמִים וּמִמְשִׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר:
סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל הַנִּפְלִים וְזֹקֵף לְכָל הַכַּפּוּפִים: עֵינֵי כָל
אֱלֹהִים יִשְׁבְּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: פּוֹתַח
אֶת יָדְךָ וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן: צִדִּיק יְהוָה בְּכָל דְּרָכָיו

תפילת ערבית

בַּעֲצָה טוֹבָה מִלִּפְנֵיךָ, וְהוֹשִׁיעֵנו מִחֶרֶה לְמַעַן שְׁמוֹךְ, וְהִנֵּן בַּעֲדֵנוּ,
וְהִסֵּר מִעֲלֵינוּ מִכֶּת אוֹיֵב, דָּבָר, חֶרֶב, חָלִי, צָרָה, רָעָה, רָעָב, וְיָגוֹן
וּמִשְׁחִית וּמִגֶּפֶה. שִׁבְרֵנוּ וְהִסֵּר הַשָּׁמַיִן מִלִּפְנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וּבְצֵל
כְּנָפֶיךָ תִּסְתֵּרֵנוּ, וְשִׁמּוֹר צִאתֵנוּ וּבּוֹאֵנוּ לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם
מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם. כִּי אֵל שׁוֹמְרָנוּ וּמוֹצִילֵנוּ אַתָּה מִכָּל דָּבָר רָע
וּמִפְתָּח לְיִלָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, שׁוֹמֵר אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד. אָמֵן.

תפילת מנחה

וְחֹסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: קְרוֹב יְהוָה לְכָל קְרָאִיו לְכָל אֲשֶׁר
יִקְרָאָהוּ בְּאֵמֶת: רִצּוֹן יִרְאִי וְעִשָּׂה וְאֵת שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע
וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת כָּל אֲחֵבָיו וְאֵת כָּל הַרְשָׁעִים
יִשְׁמִיד: תַּחֲלֵת יְהוָה יִדְבֵּר פִּי וּיְבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קֹדֶשׁוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד: וְאַנְחֵנוּ נִבְרָךְ יְהִי מִעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:
תַּבּוֹן תַּפְלְתִּי קְטָרֶת לִפְנֶיךָ מִשָּׂאת כְּפִי מִנַּחַת עֶרֶב: חֲקִשִּׁיכָה לִקּוֹל
שׁוֹעֵי מַלְכֵי וְאַלְהֵי כִּי אֱלֹהִים אֲתַפְּלֵל:

ואומר החזן חצי קדיש

וְתִגְדֹּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמוֹ רַבָּא. [אָמֵן] בַּעֲלָמָא דִּי בְּרָא, בְּרַעוּתָהּ, וְיִמְלִיךָ
מַלְכוּתָהּ, וְיִצְמַח שְׁרָקְנָהּ, וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ. [אָמֵן] בְּחִיבּוֹן
וּבְיוֹמִיבּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבְזִמְנָן קְרִיב, וְאִמְרוּ
אָמֵן. [אָמֵן - יְהִי שְׁמִיָּה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמֵינָא
וְתַבְרַךְ. וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשָּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלָּה
וְיִתְהַלָּל שְׁמוֹ דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. [אָמֵן] לְעָלָא מִן כָּל בְּרַכָּתָא שִׁירָתָא
תַּשְׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בַּעֲלָמָא וְאִמְרוּ אָמֵן: [אָמֵן]

תפילת ערבית

ואומר החזן חצי קדיש

וְתִגְדֹּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמוֹ רַבָּא. [אָמֵן] בַּעֲלָמָא דִּי בְּרָא, בְּרַעוּתָהּ, וְיִמְלִיךָ מַלְכוּתָהּ,
וְיִצְמַח שְׁרָקְנָהּ, וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ. [אָמֵן] בְּחִיבּוֹן וּבְיוֹמִיבּוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבְזִמְנָן קְרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. [אָמֵן - יְהִי שְׁמִיָּה רַבָּא
מְבָרַךְ לְעָלָם וּלְעָלְמֵי עָלְמֵינָא וְתַבְרַךְ. וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשָּׂא וְיִתְהַדָּר
וְיִתְעַלָּה וְיִתְהַלָּל שְׁמוֹ דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. [אָמֵן] לְעָלָא מִן כָּל בְּרַכָּתָא שִׁירָתָא
תַּשְׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בַּעֲלָמָא וְאִמְרוּ אָמֵן: [אָמֵן]

אֲדֹנָי, שְׁפֹתַי תִּפְתָּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אֲבֹרָהם, אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב. הָאֵל הַגָּדוֹל, הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיּוֹן, גּוֹמֵל חַסְדִּים טוֹבִים, קוֹנֵה הַכֵּל, וְזוֹכֵר חַסְדֵי אֲבוֹת, וּמֵבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ, בְּאַהֲבָה, מְלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן, בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, מֶגֶן אֲבֹרָהם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם, אֲדֹנָי. מַתִּיחַ מֵתִים אַתָּה, רַב לְחֹשֶׁעַ. מוֹרִיד הַטָּל. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מַתִּיחַ מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים, סוֹמֵךְ נוֹפְלִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, וּמַתִּיר אֲסוּרִים, וּמַקְנִים אֲמוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפֶר. מִי כְמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת, וּמִי דוֹמֶה לָךְ, מְלֶךְ מֵמִית וּמַתִּיחַ וּמַצְמִיחַ יִשׁוּעָה. וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחְיֹת מֵתִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, מַתִּיחַ הַמֵּתִים:

בחזרת הש"ץ:

נִקְרָא יֵשׁוּף וְנִעְרִיצוֹ בְּנֶגַע שִׁית סוּר שְׂרָפֵי קֹדֶשׁ, הַמְשַׁלְּשִׁים לָךְ קִדְשָׁה. כְּתוּב עַל יַד נְבוֹאָה: וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר: קְדוֹשׁ, קְדוֹשׁ, יְיָהוָה צְבָאוֹת. מִלֹּא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. לַעֲמֻתָם מִשְׁבָּחִים וְאוֹמְרִים: בְּרוּךְ כְּבוֹד יְיָהוָה מִמֶּקְוָמוֹ. וּבְדִבְרֵי קִדְשֶׁךָ כְּתוּב לֵאמֹר: יִמְלֹךְ יְיָהוָה לְעוֹלָם אֱלֹהֵינוּ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר, תְּהִלָּתוֹ.

אַתָּה קְדוֹשׁ, וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ, וְקְדוּשִׁים בְּכָל יוֹם יְהִלְלוּךָ סֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, הָאֵל הַקְדוֹשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת, וּמְלַמֵּד לְאִנוּשׁ בִּינָה. חֲנֻנוּ מֵאַתָּה חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, חוֹנֵן הַדַּעַת:

הַשִּׁיבֵנוּ אֲבוֹנֵינוּ לְתוֹרָתְךָ, וְקַרְבֵּנוּ מִלִּבֵּנוּ לַעֲבוּדָתְךָ, וְהַחְזִירֵנוּ בְּתִשְׁבָּה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, הַרוֹצֵה בְּתִשְׁבָּה:

סֵלָח לָנוּ אֲבוֹנֵינוּ כִּי חָטָאנוּ, מַחֵל לָנוּ מִלִּבֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ, כִּי אֵל טוֹב וְסֵלָח אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, חַנוּן הַמְּרַבֵּה לְסִלַּח:

רְאֵה נָא בְּעֵינֵינוּ, וְרִיבָה רִיבֵנוּ. וּמַחֵר לְגַאֲלָנוּ גְּאֻלָּה שְׁלֵמָה לְמַעַן שְׁמֶךָ, כִּי אֵל גּוֹאֵל חֹזֵק אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

רַפָּאנוּ יְיָהוָה וְנִרְפָּא, הוֹשִׁיעֵנו וְנִשְׁעָה, כִּי תַחֲלֹתֵנוּ אַתָּה, וְהַעֲלֵה אֲרוּכָה וּמִרְפָּא לְכָל תַּחֲלוּאֵינוּ וּלְכָל מַכְאוּבֵינוּ וּלְכָל מַכּוֹתֵינוּ, כִּי אֵל רּוֹפֵא רַחֲמָן וְנֶאֱמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, רּוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרַכֵּנוּ יְיָהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל מַעֲשֵׂי יְדֵינוּ. וּבְרַךְ שְׁנֵתֵנוּ בְּטָלְלֵי רְצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה. וְתִהְיֶה אַחֲרֵיתָהּ חַיִּים וְשָׂכָר וְשְׁלוֹם בְּשָׁנִים חַטּוּבוֹת לְבְרָכָה. כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אַתָּה וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחִרְוֹתֵנוּ, וְשֵׂא נֶגַע לְקַבֵּץ גְּלוּיֹתֵינוּ, וְקַבְּצֵנוּ מִתְּהַר יַחַד מֵאַרְבַּע כְּנָפּוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבִרְאשׁוֹנָה, וְיִוָּעֲצֵנוּ בְּבִתְחִלָּה. וְהַסֵּר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וְאַנְחָה, וּמְלָךְ עָלֵינוּ מִתְּהַר אַתָּה יְיָהוָה לְבָדָךְ, בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, מְלָךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

ברצון, ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

בראש חודש ובחול המועד מוסיפים:

אלהינו ואלהי אבותינו, נעלה ונבא, ונעז יראה ונרצה, ישמע ופקד ויזכר, וזכרנו וזכרון אבותינו, וזכרון ורושלים עירך, וזכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך, לפלטה, לטובה, לחן, לחסד ולרחמים לחיים טובים ולשלום כיום: ראש חדש הזה לרחם בו עלינו ולהושיענו. וזכרנו יהוה אלהינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים טובים, בדרך ישועה ורחמים. חוס וחסנו, וחמל ורחם עלינו, והושיענו כי אליך ענינו, כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ואתה, ברחמיך הרבים, תחפץ בנו ותרחנו. ותחזיקנו עינינו בשוכך לציון ברחמים. ברוך אתה יהוה, המחזיר שכינתו לציון:

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך, שאתה הוא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי כל בשר, ויצרנו יוצר גראשית. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש, על שהחיייתנו וקיימתנו. בן תחינו ותחננו ותאסוף גלותינו לחצרות קדשך, לשמר חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבך שלם, על שאנחנו מודים לך, ברוך אל תהוה אותנו.

נפלאותיך וטובותיך שבכל עת, ערב ובקר וצהרים. הטוב, כי לא כלו רחמיך, המרחם, כי לא תמו חסדיך, כי מעולם קיינו לך:

למינים ולמלשינים אל תהי תקנה, וכל הזדים כרגע יאבדו, וכל אויביך וכל שונאיך מהרה יכרתו, ומלכות הרשעה מהרה תעקר ותשבר ותכלם ותכניעם במהרה בימינו. ברוך אתה יהוה, שזכר אויבים ומכניע זדים:

על הצדיקים ועל החסידים ועל שארית עמך בית ישראל ועל זקניהם ועל פלמט בית סופריהם ועל גרי הצדק ועלינו, יהמו נא רחמיך יהוה אלהינו, ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושם חלקנו עמכם, ולעולם לא נבוש כי כך בטחנו, ועל חסדך הגדול באמת נשעננו. ברוך אתה יהוה, מושען ומבטח לצדיקים:

תשכון בתוך ירושלים עירך באשר דברת, וכסא דוד עבדך, מהרה בתוכה תבין, ובנה אותה בגין עולם במהרה בימינו. ברוך אתה יהוה, בונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך. כי לישועתך קיינו וצפינו כל היום. ברוך אתה יהוה, מצמיח קרן וישועה:

שמע קולנו יהוה אלהינו, אב הרחמן רחם עלינו, וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו, כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה, ומלפניך מלבנו, ריקם אל תשיבנו. חננו ועננו ושמע תפלתנו. כי אתה שומע תפלת כל פה, ברוך אתה יהוה, שומע תפלה.

רצה יהוה אלהינו בעמך ישראל, ולתפלתם שעה, והשב העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל

וְעַל כָּל־מִכְרָךְ וְיִתְרוֹמֶם וְיִתְנַשֵּׂא תְּמִיד שְׁמֶךָ מִלְּפָנֵינוּ
לְעוֹלָם וָעֶד. וְכָל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה:

וַיְהִלְלוּ וַיְבָרְכוּ אֶת שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל בְּאֵמֶת לְעוֹלָם כִּי
טוֹב, הָאֵל יִשְׁוַעְתָּנוּ וְעֲזָרְתָּנוּ סֶלָה, הָאֵל
הַטוֹב. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, הַטוֹב שְׁמֶךָ וְלִךְ נֶאֱמָה
לְהוֹדוֹת:

שִׁים שְׁלוֹם טוֹבָה וּבִרְכָּה, חַיִּים חַן וְחֶסֶד צְדָקָה וְרַחֲמִים
עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ. וּבִרְכָּנוּ אֲבִינוּ כָּל־נוֹ
כְּאֶחָד בְּאוֹר פְּנִיךָ, כִּי בְּאוֹר פְּנִיךָ נִתְּתָה לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
תוֹרָה וְחַיִּים אֶהְיֶה וְחֶסֶד, צְדָקָה וְרַחֲמִים בִּרְכָּה וּשְׁלוֹם.
וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכָנוּ וּלְבָרְךָ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַב
עֵז וּשְׁלוֹם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, הַמְּבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
בְּשְׁלוֹם. אָמֵן:

יְהִי לְרִצּוֹן אֲמִיר כִּי וְהִגִּינוּ לִבִּי לִפְנֵיךָ יְהוָה צוּרִי וְנֹאֲלִי:

אֱלֹהִי, נִצַּר לְשׁוֹנֵי מַרְעֵי, וּשְׁפָתַי מְדַבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלֵי נַפְשִׁי
תָּדַם, וְנַפְשִׁי בְּעֶפֶר לִכְל תִּהְיֶה, פֶּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתְךָ, וְאַחֲרֵי
מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדֵּף נַפְשִׁי. וְכָל חַקִּים עָלֵי לְרַעְיָה, מִתְּרַח הַפֶּר עֲצָתָם
וְקַלְקַל מַחֲשַׁבּוֹתָם. יְהִי כְּמִין לִפְנֵי רֹחַ. וּמִלֵּאף יְהוָה דוֹחָה. עֲשֵׂה
לִמְעַן שְׁמֶךָ, עֲשֵׂה לִמְעַן יְמִינְךָ, עֲשֵׂה לִמְעַן תוֹרָתְךָ, עֲשֵׂה לִמְעַן
קִרְשִׁיךָ, לִמְעַן יִחְלָצוּן יְדִידֶיךָ. הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי.

יְהִי לְרִצּוֹן אֲמִיר כִּי וְהִגִּינוּ לִבִּי לִפְנֵיךָ יְהוָה צוּרִי וְנֹאֲלִי:

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ, וְעַל כָּל
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאֲמִרוֹ אָמֵן:

יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתְּבַנֶּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמִתְרָה
בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ, לְעֲשׂוֹת חֲסִי רִצּוֹנְךָ וּלְעַבְדְּךָ כְּלָב שְׁלָם:

במנחה בימים שאין בהם תחנון ובערבית של חול יש אומרים יהי שם וכו'

יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרֵךְ. מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם: מִמְּזוֹרָה שָׁמֶשׁ עַד מְבֹאֵר. מִחֶלֶל שֵׁם יְהוָה: רָם עַל כָּל
גּוֹיִם יְהוָה. עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְהוָה אֲדוֹנָנוּ. מִה אֲדִיר שְׁמֶךָ כָּל הָאָרֶץ:

ויאמר החזן קדיש תתקבל (מפוע לאחר תחנון)

במנחה אומרים כאן תחנון

אָנָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. תְּבֹא לִפְנֶיךָ תִּפְלִתָנוּ. וְאַל
תִּתְעַלֵּם מִלְּפָנֵינוּ מִתְחַנְּתָנוּ. שְׂאִין אֲנַחְנוּ עֲזֵי פָנִים וְקָשִׁי עֲרָף
לִזְמֹר לִפְנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא
חֲטָאנוּ. אָכֵל חֲטָאנוּ. עוֹיְנוּ. פָּשַׁעְנוּ. אֲנַחְנוּ וְאַבוֹתֵינוּ וְאֲנָשִׁי בֵּיתֵנוּ:
אֲשַׁמְנוּ. בְּגָדְנוּ. גָּזְלָנוּ. דִּבְרָנוּ דִּפִּי וְלִשׁוֹן הָרַע. הִעֲוִינוּ. וְהִרְשָׁעְנוּ.
זָדְנוּ. חֲמַסְנוּ. טָפְלָנוּ שָׁקֵר וּמְרֻמָּה. יַעֲצֵנוּ עֲצוֹת רְעוּת. כּוֹזְבָנוּ.
בָּעֶסֶקְנוּ. לֹצְנוּ. מְרִדְנוּ. מְרִינוּ דְּבָרֶיךָ. נִאֲצָנוּ. נִאֲפָנוּ. כָּרְנוּ. עוֹיְנוּ.
פָּשַׁעְנוּ. פְּגַמְנוּ. צָרְנוּ. צַעֲרָנוּ אֵב וְאִם. קָשִׁינוּ עֲרָף. רִשָּׁעְנוּ.
שִׁחַתְנוּ. תַּעֲבָנוּ. תַּעֲוִינוּ וְתַעֲתַעְנוּ. וְסָרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמְשַׁפְּטֶיךָ
הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ. וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ. כִּי אֵמֶת
עֲשִׂיתָ. וְאַנְחָנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

אֵל אֶרֶךְ אֲפִים אַתָּה וּבַעַל הַרְחָמִים. גְּדִלַת רַחֲמֶיךָ
וְחֶסֶדְךָ תִּזְכֵּר הַיּוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ

לַעֲנוּ מִקֶּדֶם. וְכֵן כְּתוּב בַּתּוֹרָה. וַיֵּרֶד יְהוָה בַּעֲנַן וַיִּתְנִיצַב עִמּוֹ שֵׁם. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם. יְהוָה: וְשֵׁם נֶאֱמַר:

וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל פָּנָיו וַיִּקְרָא, יְהוָה | יְהוָה, אֵל רַחוּם וְחַנּוּן, אֲרֹךְ אַפִּים וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת, נוֹצֵר חֶסֶד לְאֱלֹפִים, נוֹשֵׂא עֲוֹן וּפֹשַׁע וְחַטָּאת, וְנִקְיָה:

רַחוּם וְחַנּוּן חֲסָאנוּ לִפְנֵיךָ רַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

יאמר בישיבה

לְדוֹד אֱלֹהֶיךָ יְהוָה נִפְשִׁי אֶשָּׂא: אֱלֹהִי כִּךְ בְּטַחְתִּי אֵל אֲבוֹשָׁה אֵל יַעֲלִצוּ אוֹיְבֵי לִי: גַם כָּל קִיּוֹף לֹא יִבְשׁוּ וּבִשׁוּ הַבּוֹגְדִים רִיקָם: דְּרָכֶיךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי אֶרְחוּתֶיךָ לְמַדְנִי: הִדְרִיכֵנִי בְּאִמְתֶּךָ וּלְמַדְנִי כִּי אַתָּה אֱלֹהִי וְשָׁעִי אוֹתָךְ קִוִּיתִי כָּל הַיּוֹם: זָכַר רַחֲמֶיךָ יְהוָה וְחֶסְדֶּיךָ כִּי מַעֲוֹלָם הָמָּה: חַטּוֹת נַעֲוִירִי וּפְשָׁעִי אֵל תִּזְכֹּר בְּחֶסְדֶּךָ זָכַר לִי אַתָּה לְמַעַן טוֹבָךְ יְהוָה: טוֹב וַיֵּשֶׁר יְהוָה עַל כֵּן יוֹרֵה חַטָּאִים בְּדֶרֶךְ: וְדֶרֶךְ עֲנּוּיִם בְּמִשְׁפַּט וּלְמַד עֲנּוּיִם דְּרָכּוֹ: כָּל אֲרָחוֹת יְהוָה חֶסֶד וְאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעַדְתָּיו: לְמַעַן שְׁמוֹךְ יְהוָה וּסְלִיחָתָהּ לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא: מִי זֶה הָאִישׁ יֵרָא יְהוָה יוֹרֵנוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר: נִפְשׁוּ בְּטוֹב תְּלִין וְזָרְעוּ יִירֵשׁ אֶרֶץ: סוֹד יְהוָה לִירְאָיו וּבְרִיתוֹ לַהֲדוּיָעִם: עֵינֵי תִמְדִּיר אֵל יְהוָה כִּי הוּא יוֹצִיא מִרְשֶׁת רִגְלִי: פִּנָּה אֱלִי וְחַנּוּנִי כִּי יַחִיד וְעֵנִי אֲנִי: צְרוֹת לִבִּי הִרְחִיבוּ מִמְצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי: רְאֵה עֵינֵי וְעִמְלִי וְשֵׂא לְכָל חַטּוֹתַי: רְאֵה אוֹיְבֵי כִּי רַבּוּ וְשִׁנְאָת חֶמֶס שְׂנֵאוֹנֵי: שְׁמֶרָה נִפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אֵל אֲבוֹשׁ כִּי חֲסִיתִי כִּךְ: תָּם וַיֵּשֶׁר יִצְרוֹנִי כִּי

קִוִּיתֶיךָ: פָּדָה אֱלֹהִים אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרוֹתָיו: וְהוּא יַפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל, מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו:

יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מִחֲרוֹן אַפֶּךָ. וְהִנָּחֵם עַל הָרָעָה לַעֲמֹךְ:

אֲבִינוּ מִלִּבְנוּ אֲבִינוּ אַתָּה. אֲבִינוּ מִלִּבְנוּ אֵין לָנוּ מִלֶּךְ אֱלֹה אַתָּה. אֲבִינוּ מִלִּבְנוּ רַחֵם עָלֵינוּ: אֲבִינוּ מִלִּבְנוּ חַנּוּן וְעֻנָּנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים. עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד לְמַעַן שְׁמוֹךְ הַגָּדוֹל וְהוֹשִׁיעֵנוּ: וְאַנְחָנוּ לֹא נִדַּע מַה נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ:

זָכַר רַחֲמֶיךָ יְהוָה וְחֶסְדֶּיךָ. כִּי מַעֲוֹלָם הָמָּה: יְהִי חֶסְדֶּךָ יְהוָה עָלֵינוּ. כַּאֲשֶׁר יִחְלָנוּ לָךְ: אֵל תִּזְכֹּר לָנוּ עֲוֹנוֹת רַאשׁוֹנִים מִהֵרָ וּקְדָמוֹנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דָלוּנוּ מָאֵד: עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה. עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ: חַנּוּן יְהוָה חַנּוּן. כִּי רַב שְׂכָעֵנוּ בּוֹ: בְּרָגוּ רַחֵם תִּזְכֹּר. בְּרָגוּ אַהֲבָה תִּזְכֹּר: יְהוָה הוֹשִׁיעָה. הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאֵנוּ: כִּי הוּא יִדַּע יִצְרָנוּ. זָכוֹר כִּי עָפָר אֲנַחְנוּ: עֲזָרְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמוֹךְ. וְהַצִּילָנוּ וְכַפֵּר עַל חַטּוֹתֵינוּ לְמַעַן שְׁמוֹךְ:

ואומר החזן קדיש תתקבל

וְתִתְגַּדֵּל וְתִתְקַדַּשׁ שְׁמֹהּ רַבָּא. [אמין] בַּעֲלָמָא דִּי בְּרָא בְּרַעֲיוֹתָהּ וַיְמַלִּיךָ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח שְׂרָפָתָהּ וַיִּקְרַב מוֹשִׁיָּהּ. [אמין] בְּתַנְיִיכוֹן וּבְזוּמִיכוֹן וּבְחֵי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲלָמָא וּבְזוּמִיכוֹן קְרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. [אמן - יהא שְׁמִיהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעֵלְמָא וּלְעָלְמֵי יְתְבָרָה. וַיִּשְׁתַּמַּח וַיְתַפָּאֵר וַיְתַרְוִם וַיְתַנְשָׂא וַיְתַהַדֵּר וַיְתַעַלָּה וַיְתַהַלֵּל שְׁמֹהּ דְּמַךְשָׂא בְּרִיךְ הוּא. [אמין] לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא שִׁירָתָא תַּשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בַּעֲלָמָא וְאִמְרוּ אָמֵן. [אמין]

קדיש "יהא שלמא"

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. [אמן] בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְּרֻעֻתָּהּ וְיִמְלִיד מַלְכוּתָהּ
וְיַצְמַח פְּרָקְנָהּ וְיַקְרֵב מְשִׁיחָהּ. [אמן] בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעֶלְמָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאָמְרוּ אָמֵן. [אמן - יהא שְׁמִיה רַבָּא
מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַי יִתְבָּרַךְ. וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרַומֵּם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר
וְיִתְעַלָּה וְיִתְהַלָּל שְׁמוֹה דְקֻדְשָׁא בְּרִידָא הוּא. [אמן] לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא שִׁירָתָא
תְּשַׁבְּחָתָא וְתִתְקַתָּא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא וְאָמְרוּ אָמֵן. [אמן]

יִהְיֶה שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמִיָּא, חַיִּים וְשָׂבָע וְיִשׁוּעָה וְנַחֲמָה וְשִׁיזְכָּא
וְרַפּוּאָה וְגִאֲלָה וְסְלִיחָה וְכַפֶּרָה וְרִיחַ וְהַצְלָה. לָנוּ וּלְכָל עַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן. [אמן] (האומרים קדיש פוסעים שלוש פסיעות לאחור) עוֹשֶׂה שְׁלוֹם
בְּמִרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל,
וְאָמְרוּ אָמֵן. [אמן]

האומרים קדיש בערבית - אומרים: בְּרַבָּא אֵת יְהוָה הַמְּבָרַךְ:

והקהל עונים: בְּרַבָּא יְהוָה הַמְּבָרַךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

עָלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֹדוֹן הַכֹּל, לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרָאשִׁית,
שֶׁלֹּא עֲשֵׂנוּ בְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא שָׁמְנוּ בְּמִשְׁפָּחוֹת
הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׁם חָלַקְנוּ כֶּהֱם, וְלֹא גוֹרְלָנוּ בְּכָל הַמּוֹנֵם,
שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהַבֵּל וְרִיק, וּמִתְפַּלְלִים אֶל אֵל לֹא
יֹשִׁיעַ. וְאֵנְחָנוּ מִשְׁתַּחֲוִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֵה שָׁמַיִם וְיָסַד אָרֶץ, וּמוֹשֵׁב
יָקָרוֹ בְּשָׁמַיִם מְמוֹעֵל, וְשֹׁכֵן עִזּוֹ בְּגִבְהֵי מִרוֹמִים. הוּא
אֱלֹהֵינוּ וְאֵין עוֹד אַחֵר, אֲמַת מַלְכֵנוּ וְאֶפֶס זוּלָּתוֹ. בְּכַתוּב
בְּתוֹרָה: וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֵל לְבַבְךָ כִּי יְהוָה הוּא

תִּתְקַבֵּל צְלוֹתָנָא וּבְעוּתָנָא עִם צְלוֹתָהוֹן וּבְעוּתָהוֹן דְּכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל קָדָם אֲבוּנָא דְבִשְׁמִיָּא וְאָמְרוּ אָמֵן. [אמן]

יִהְיֶה שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמִיָּא, חַיִּים וְשָׂבָע וְיִשׁוּעָה וְנַחֲמָה וְשִׁיזְכָּא וְגִאֲלָה
וְסְלִיחָה וְכַפֶּרָה וְרִיחַ וְהַצְלָה, לָנוּ וּלְכָל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן. [אמן]

עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ
וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן. [אמן]

במנחה אומרים:

לְמַנְצָח בְּנִינַת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יַחַנְנוּ וּיְבָרְכֵנוּ יָאֵר
פָּנָיו אֲתָנוּ סֶלָה: לְדַעַת בְּאָרְץ דְּרָבְךָ בְּכָל גּוֹיִם
יִשׁוּעָתְךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים בָּלָם: יִשְׁמְחוּ
וַיִּרְנְנוּ לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשׁוּר וּלְאֻמִּים בְּאָרְץ
תִּנָּחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים בָּלָם: אָרֶץ
נִתְּנָה יְבוּלָהּ וּבְרַכְנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: וּבְרַכְנוּ אֱלֹהִים
וַיִּירָאוּ אֹתוֹ כָּל אִפְסֵי אָרֶץ:

בערבית אומרים:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אִשָּׁא עֵינֵי אֵל הַהָרִים מֵאֵין יָבָא עֲזָרִי: עֲזָרִי מֵעַם
יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ: אֵל יִתֵּן לְמוֹט רִגְלְךָ אֵל יִנּוֹם שְׁמִרְךָ:
הֵנָּה לֹא יִנּוֹם וְלֹא יִשָּׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְהוָה שְׁמִרְךָ יְהוָה צִלְךָ עַל
יָד יְמִינְךָ: וְיִמֵּם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יִכְבֶּה וְיִרְחַב כְּלִילָה: יְהוָה וְשִׁמְרְךָ
מִכָּל רָע יִשְׁמֹר אֶת נַפְשְׁךָ: יְהוָה יִשְׁמֹר צִאתְךָ וּבּוֹאְךָ מֵעַתָּה וְעַד
עוֹלָם:

יטול מים אחרונים, וטוב שיאמר

הָאֱלֹהִים בְּשִׁמּוֹם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

עַל כֵּן נִקְנָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, לְרֹאוֹת מַחֲרָה בְּתַפְאֶרֶת עֲזָךְ,
לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ, וְהַאֲלִילִים כְּרוֹת וּבְרִיתוֹן, לְתַקֵּן
עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׁדִי, וְכָל בְּנֵי בָשָׂר וְקִרְאוּ בְשִׁמּוֹךְ, לְחַפְנוֹת אֱלִיךָ כֹּל
רִשְׁעֵי אָרֶץ. וּבִירוֹ וְנִדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֶל, כִּי לָךְ תִּכְרַע כָּל בָּרָךְ,
תִּשְׁבַּע כָּל לִשׁוֹן. לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יִכְרַעוּ וְיִפְּלוּ, וְלִכְבוֹד שִׁמּוֹךְ
יִקָּר יִתְנֶה, וְיִקְבְּלוּ כָּלָם אֶת עַל מַלְכוּתְךָ, וְתִמְלִיךְ עֲלֵיהֶם מַחֲרָה
לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלָּךְ הִיא, וְלַעֲזוּלָמִי עַד תִּמְלִיךְ בְּכִבּוֹד.
כַּבְּתוֹב בְּתוֹרָתְךָ: יְהוָה יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וְנֹאמַר: יְהוָה יְהוָה לְמֹלֶךְ
עַל כָּל הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יְהוָה יְהוָה אַחֵר וְשִׁמּוֹ אַחֵר:

לְמַנְצָא בְּגִיט מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יִחַנְנוּ וּיְכַרְכְּנוּ יָאֵר פָּנָיו אֶתְנוּ סֵלָה: לְרַעַת
בְּאָרֶץ דְּרָכְךָ כָּכָל גּוֹיִם יִשְׁוּעָתְךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלָם:
יִשְׁמְחוּ וְיִרְנְנוּ לְאֻמִּים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשׁוּר וּלְאֻמִּים בְּאָרֶץ תִּנְחַם סֵלָה: יוֹדוּךָ
עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלָם: אָרֶץ נִתְּנָה וְכוּלָּהּ וּיְכַרְכְּנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: וְכַרְכְּנוּ
אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אֶתוֹ כָּל אִפְסֵי אָרֶץ:

אֲבָרְכָה אֶת יְהוָה כָּכָל עַת תִּמְיֵד תִּהְלֶלְתוּ בְּכִי: סוּף דָּכָר הִכָּל נִשְׁמַע אֶת הָאֱלֹהִים
וְרָא וְאֵת מַצּוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאֱדָם: תִּהְלֶלֶת יְהוָה וְדַבָּר פִּי וּיְכַרְכְּךָ כָּל
בָּשָׂר שֶׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וְאֶנְחֶנּוּ נְכַרְכְּךָ יְהוָה מַעֲשֵׂהָ וְעַד עוֹלָם הִלְלוּהָ: וְיִדְבַּר אֱלִי
זֶה הִשְׁלִיכֵן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:

אם המסובים שלושה או יותר חייבים לזנון

ויאמר המזמן: **חַב לָךְ וְנִכְרִיךְ לְמִלְכָּא עֲלָאָה קְדִישָׁא**

והמסובים עונים: **שְׁמִים**

ואומר המזמן: **בְּרִשׁוֹת מִלְכָּא עֲלָאָה קְדִישָׁא וּבְרִשׁוֹתְכֶם נְכַרְכְּךָ** (בעשרה ויותר):
אלהינו) **שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ:**

והמסובים עונים: **בְּרוּךְ** (בעשרה ויותר: אלהינו) **שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חֵינּוּ:**

והמסובים עונים: **בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שְׁאֲכַלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוֹבוֹ חֵינּוּ:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֹלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הַזֶּן אוֹתְנוּ
וְאֵת הָעוֹלָם בְּלוֹ בְּטוֹבוֹ, בְּחֵן בְּחֶסֶד בְּרִיּוֹת
וּבְרַחֲמִים רַבִּים, נִתֵּן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר. כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל, תִּמְיֵד לֹא חֶסֶד לָנוּ, וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ מְזוֹן**

בראש חודש מוסיפים:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְעַלָּה וְקָבָא, וְיַגֵּעַ יִרְאָה וְיִרְצָה, יִשְׁמַע יַעֲקֹב וְיִזְכֹּר, וְזִכְרוֹנוֹ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ, וְזִכְרוֹן וִירוּשָׁלַיִם עִירָךְ, וְזִכְרוֹן מִשְׁחַת בֶּן דָּוִד עֲבָדְךָ, וְזִכְרוֹן כָּל עַמֶּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ, לְפִלְשֹׁתָהּ, לְטוֹבָהּ, לְחֵן, לְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם בָּיוֹם: ראש חדש הַזֶּה, לְרַחֵם בּוֹ עַלֵינוּ וּלְחַוֵּשִׁיעֵנוּ, וְזִכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּשְׁכָנוֹנוּ בּוֹ לְבִרְכָּה, וְחַוֵּשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים, בְּדָבָר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים. חוּם וְחֻנָּנוּ, וְחֶמֶל וְרַחֵם עַלֵינוּ, וְחַוֵּשִׁיעֵנוּ בִּי אֱלֹהֶיךָ עֲנֵינוּ, כִּי אֵל מְלַךְ חַנוּן וְרַחוּם אַתָּה.

וּתְבַנְּנָה יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם (ואומר בלחש) אָמֵן:

אם בשבת שכתב לומר "רצה והחליצנו" ונוכר לפני שהתחיל ברכת "הטוב והמטיב" יאמר:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן שְׁבֻתוֹת לְמִנוּחָהּ לַעֲמּוֹ: יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה, לְאוֹת וּלְבָרִית. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת:

אם שכתב לומר "עלה ויבוא" בראש חודש ונוכר לפני שהתחיל ברכת "הטוב והמטיב" יאמר:

בְּרוּךְ שֶׁנָּתַן רָאשֵׁי הַחֳדָשִׁים לַעֲמּוֹ: יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן

אם שכתב לומר "רצה והחליצנו" וגם "עלה ויבוא" בר"ח ושב, ונוכר לאחר שהתחיל "בונה ירושלים", יאמר:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן שְׁבֻתוֹת לְמִנוּחָהּ לַעֲמּוֹ: יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה, לְאוֹת וּלְבָרִית, וְרָאשֵׁי הַחֳדָשִׁים לַעֲמּוֹ: יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי הַחֳדָשִׁים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם לְעַד, הָאֵל אֲבִינוּ מְלַכְנוּ אֲדִירָנוּ. בּוֹרְאֵנוּ. גּוֹאֲלֵנוּ. קְדוֹשֵׁנוּ. קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל. הַמְּלַךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל. שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא הַמְּטִיב לָנוּ. הוּא הַמְּטִיב לָנוּ. הוּא יִמְטִיב לָנוּ. הוּא גּוֹמְלָנוּ. הוּא גּוֹמְלָנוּ. הוּא יְגַמְלָנוּ לְעַד חַן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְרִיחוֹ וְהַצֵּלָה וְכָל טוֹב:

בשבת מוסיפים:

תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הוּא אֵל זָן וּמַפְרִינָם לְכָל, וְשִׁלְחָנוּ עֲרוּךְ לְכָל, וְהִתְקִין מַחֲיָה וּמוֹזוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא בְּרַחֲמָיו וּבְרֹב חֶסְדָּיו, בְּאִמּוֹר. פּוֹתַח אֶת יְדֶךָ. וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַזֶּן אֶת הַכָּל:

נוֹדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֲמִדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה, בְּרִית וְתוֹרָה, חַיִּים וּמוֹזוֹן. עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים. וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחִתַּמְתָּ בְּבִשְׁרֵנוּ. וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלַּמְדָּתָנוּ. וְעַל חֲמֵן רִצּוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ. וְעַל חַיִּים וּמוֹזוֹן שֶׁאַתָּה זָן וּמַפְרִינָם אוֹתָנוּ:

עַל הַכָּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְכַרְכִּים אֶת שִׁמְךָ בְּאִמּוֹר וְאִכְלָתָ וּשְׁבַעְתָּ וּבִרְכָּתָ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמּוֹזוֹן:

רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַלֵינוּ וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ. וְעַל הַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל הַיְּכָלְךָ. וְעַל מַעֲוֹנֶךָ. וְעַל דְּבִירָךְ. וְעַל חֲבִית הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו. אֲבִינוּ רַעֲנוּ וּזְנוּנוּ. פְּרִנְסָנוּ בְּלִבְלָנוּ. הִרְוִיחֵנוּ הָרוּחַ לָנוּ מִהֲרָה מִכָּל צְרוּתֵינוּ. וְנָא אֵל תַּעֲזִירָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִיָּדֵי מַתָּנוֹת בֶּשֶׁר וָדָם. וְלֹא לִיָּדֵי הַלּוֹאֲתָם. אֵלָּא לִיָּדֶךָ הַמּוֹלֵאָה וְהַרְחֵבָה. הַעֲשִׂיָּה וְהַפְתִּיחוּהָ. יְהִי רִצּוֹן שְׁלֹא נִבְזֶה בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם הַבָּא. וּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחָךָ תִּתְחַזְּקֶנָּה לְמִקְוָמָהּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ:

רָצָה וְהַחֲלִיצָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמַצּוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשַּׁבָּעִי. הַשָּׁבֶת הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה כִּי יוֹם גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא מְלַכְּךָ. נִשְׁבָּחוֹת בּוֹ וְנִגְנוֹת בּוֹ וְנִתְעַנְּנוּ בּוֹ בְּמִצְוֹת חֲמֵן רִצּוֹנְךָ. וְאֵל תְּחִי צָרָה וְיָנוּן בָּיוֹם מִנוּחָתָנוּ. וְהִרְאֵנוּ בְּנִחְמַת צִיּוֹן מִהֲרָה בְּיָמֵינוּ. כִּי אַתָּה הוּא פֶּעַל הַנִּחְמוֹת וְהַנִּחְמָה שֶׁאֲכַלְנוּ וְשִׁיתָנוּ חֶרֶב בֵּיתְךָ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ לֹא שִׁכְחָנוּ. אֵל תִּשְׁכַּחְנוּ לְנֶצַח וְאֵל תִּתְחַזְּקֵנוּ לְעַד כִּי אֵל מֶלֶךְ גְּדוֹל וְקְדוֹשׁ אַתָּה:

הַרְחֵקֵנוּ הוא ישתבח על כפא כבודו הַרְחֵקֵנוּ הוא ישתבח בשמים ובארץ הַרְחֵקֵנוּ הוא ישתבח בנו לדור הדור הַרְחֵקֵנוּ הוא קרן לעמו ירים הַרְחֵקֵנוּ הוא יתפאר בנו לנצח נצחים הַרְחֵקֵנוּ הוא יפרנסנו בבכור ולא בכזיר, בהתר ולא באסור, בנחת ולא בצער הַרְחֵקֵנוּ הוא יתן שלום בימינו הַרְחֵקֵנוּ הוא ישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשה ידינו הַרְחֵקֵנוּ הוא יצליח את דרכינו הַרְחֵקֵנוּ הוא ישובור על גלות מזהר מעל צוארנו הַרְחֵקֵנוּ הוא יוליכנו מהרה קוממיות בארצנו הַרְחֵקֵנוּ הוא ירפאנו רפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף הַרְחֵקֵנוּ הוא יפתח לנו את ידו הַרְחֵקֵנוּ הַרְחֵקֵנוּ הוא יכרך כל אחד ואחד ממנו בשמו הגדול כמו שנתכרכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב בכל מכל כל. בן וברך אותנו יחד ברכה שלמה. וכן יהי רצון אנאמר אמן הַרְחֵקֵנוּ הוא יפריש עלינו סבת שלומנו:

בשבת: הַרְחֵקֵנוּ הוא יתחילנו עולם שכל שבת ומנוחה לחיי העולמים.

בר"ח: הַרְחֵקֵנוּ הוא יחדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה.

הַרְחֵקֵנוּ הוא ישע תורתו ואהבתו בלבנו ותתנה יראתו על פנינו לכלית נחטא. ויהי כל מעשינו לשם שמים:

הַרְחֵקֵנוּ הוא יחיינו ויזכנו ויקרבנו לימות המשיח ולבנין בית המקדש ולחיי העולם הבא.

מְגִדִּיל (בשבת וביום שמתפללים מוסף יאמר: מְגִדִּיל) ישועות מלכו. ועשה חסד למשיחו לְדוֹר וּלְדוֹר עד עולם: בפירים רשו ורעבו. ודורשי יהוה לא יחסרו כל טוב: נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב. וזרעו מבקש לחם: כל היום חונן ומלוח וזרעו לברכה: מה שאכלנו יהיה לשבעה. ומה ששתינו יהיה לרפואה. ומה שהותרנו יהיה לברכה ברכתיב ויתן לפניהם ויאכלו ויתרו בדבר יהוה: ברוכים אתם ליהוה. עושה שמים וארץ: ברוך הנגב אשר יבטח ביהוה. והיה מקטחו: יהוה עז לעמו יתן. יהוה יכרך את עמו בשלום: עושה שלום במרומינו הוא ברחמינו יעשה שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ואמרו אמן:

ברכת מעין שלוש:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהּ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם

על היין	על פירות מז' מינים	על מזונות
על הנקטן	על העין	על המתנה
ועל פרי הנקטן	ועל פרי העין	ועל הכלכלה

וְעַל תנובת השדה **וְעַל** ארץ המדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכל מפריה ולשבע מטובה. רחם יהוה אלהינו עלינו, ועל ישראל עמו, ועל ירושלים עירך, ועל הר ציון משכן כבודך, ועל מזבחה, ועל היכלך, ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחנו בבנינה ונברך עליה בקדשה ובמקרה:

בשבת: ונראה והחליצנו ביום השבת הזה: בר"ח: וזכרנו לטובה ביום ראש החדש הזה:

כִּי אַתָּה טוֹב וּמְטִיב לְכָל וְנוֹדָה לָךְ עַל הָאָרֶץ

על היין	על הפירות	על מזונות
ועל פרי הנקטן:	ועל הפרות:	ועל המתנה
ברוך אתה יהוה	ברוך אתה יהוה	ועל הכלכלה
על הארץ	על הארץ	ברוך אתה יהוה
ועל פרי הנקטן***:	ועל הפרות**:	על הארץ ועל המתנה*:

*(כא"י ועל מתנתה):

** (כא"י ועל פירותיה):

*** (כא"י ועל פרי גפנה):

(לאחר האכילה - על פירות האילן (חוץ מז' מינים), על פירות האדמה, ועל דבר שאין גידולו מן הארץ (חוץ מן

היון), אם אכל כזית בכדי אכילת פרס (4 דקות, ו"א 8 דקות), או שתה רביעית בבת אחת, מברך)

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא נַפְשׁוֹת רַבּוֹת, וְחֹסְרוֹנָן עַל כָּל מַה שֶּׁבְּרָאתָ, לְחַיִּיּוֹת בָּהֶם נֶפֶשׁ כָּל חַי, בְּרוּךְ חַי הָעוֹלָמִים.

לימוד מוסר היום

בהוצאת ארגון "ארחות יושר"

"ארחות המוסר"

הינו מכן, אשר הוקם ע"י ארגון "ארחות יושר" ובו עמלים תלמידי חכמים מופלגים, על חלוקת ספרי המוסר לשיעורים יומיים, כשתוספת ביאורים ועיונים הנכתבים על ידם מבארים ומניחים את הדברים על לב הלומדים.

ספרי מוסר אלו, אשר נתבארו וחולקו ע"י חברי המכון, מודפסים ומופצים ע"ג עשרות אלפי חוברות חודשיות אשר עושות דרכן אל הלומדים הרבים הקובעים בהן את לימודם מידי יום. וכך הופך לימוד המוסר להיות חלק מסדר יומם של רבים.

עד כה הצטרפו למעגל הלומדים 113 כוללים, 138 ישיבות, 103 תתי"ם, 230 שיעורי תורה, 18 מדרשיות וסמינרים - **25,000 לומדים** ברחבי הארץ והעולם שותפים למהפכת לימוד המוסר היומית!

הצטרף אף אתה למהפכת המוסר, בלימוד יומי של כ - 10 דקות!

ארחות יושר

מסילת ישרים

שערי תשובה

ארחות צדיקים

חובות הלבבות

"ארחות יושר"

הארגון אשר חרט על דגלו את ענין **הפצת המוסר** אינו פוסח על אף הזדמנות הנקרית לפתחו. כך מעת לעת, יוצאים לאור תכנים מוסריים, באופנים שונים.

עלוני המועדים

מופצים לרגל מועדי השנה ומחולקים בעשרות אלפי עותקים.

קונטרסים בנושאים שונים, מודפסים ומחולקים לבנות הסמינרים ולקהלים נוספים בהזדמנויות שונות ומגוונות.

קובץ "ארחות ישרים"

המתקבל בהערצה מידי שנה בתקופת בין הזמנים של חודש אב, מכיל בתוכו מדורי מוסר, הלכה וחידוד ועיון - מדור נושא פרסים ובכך מהווה חומר עיוני ומוסרי לבחורי הישיבות ואברכי הכוללים בכל מקום בו הם נמצאים.

עלוני המועדים

פרק בעניני תפילה | פרק בעניני כבוד אב ואם - לבנות הסמינרים

פרקים בעניני תורה - לרגל סיום השי"ס העולמי

קובץ המחולק למדורי מוסר, הלכה וחידוד ועיון - לימי בין הזמנים

ספר "ארחות יושר"

ספר "ארחות צדיקים"

ספר "מסילת ישרים"

ספר "שערי תשובה"

עד עתה, בוארו וחולקו הספרים: **"ארחות יושר"** למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א **"ארחות צדיקים"**, **"מסילת ישרים"** לרמח"ל, **"שערי תשובה"** ו"שערי תשובה" כשהם מודפסים ומחולקים באמצעות החבורות החודשיות. עם תום תקופת הלימוד של כל ספר מן הספרים נאגד תוכן החבורות יוצא לאור בספר מהודר.

